FRIEDA SELG



# KAHEPAIKNE

ROMAAN

VILJANDIS, 1934.

SAKALA KIRJASTUSUHINGU VÄLJAANNE

# KAHEPAIKNE

FRIEDA SELG

# KAHEPAIKNE

ROMAAN



VILJANDIS, 1934
SAKALA KIRJASTUSÜHINGU VÄLJAANNE

Sakala Trükikoda, Viljandis

Otsaga kõrgel vundamendil, aiva orukaldal, teisega mäekünkal, nii seisis ta sääl juba aastasadu. Valgeks krohvitud lossistiilis hoone kõrgete gootiakende ja ustega, igas seinanelinurgas katusest kõrgemale küüniva tõhusa torniga, millistel krääksumas vähimalgi tuulepuhangul roostunud tuulelipud.

Ümbrus oli ilus, kuid ühtlasi pisut õudnegi. Järk-järgult kõrgemale kerkiv kuusemets, küünides kuni teravale mäetipule, päikeseloojangul muutus verevärviliseks ja vasakul männitukaski peegeldusid viimsed hääbuvad kiired, värvides uhkesti kerkivaid latvu tumeroosaks, et virvendada lõpuks roostepruunis tiigivees sajakordsetena, saladuslikult kutsuvatena.

Teisest suunast palistas vana hoonet siiruviiruline, tume, keeristeohter jõgi, suubudes rabarinna-

kute ja vesiste niitude vahelt järski käänakuid tehes Pärnu poole. Ta oli kitsas, kuid sügav ja salalik oma rohkete põhjaallikate tõttu, sinimust ja keerislik, olles nõudnud nii mõnegi inimeselu oma rohketele vähkidele.

Pervede kollane liiv, mis kevadine suurvesi uhtunud kaldale, läikles kristallsädemetena päikese paistel. Vaade siit, jõeäärest, vanale unarusse jäänud hoonele, mis olnud aastasadade eest jahilossiks, osutus ebalematult meeldivaks. Näis, nagu varjaksid hiigelkuuskede vägevad ladvad kaitsvalt vana ehitist. Palju oli elanud üle vana loss, palju muudatusi näinud, olles aegade kestel arvukate peremeeste päävarjuks. Oli näinud isegi sulgkübarates, vahutavatel ratsudel kihutavaid rüütleid kogunenuvat sinna suurteks jahiaegadeks hilissügiseti, eriti aga neile järgnevateks joominguteks. Õhtust hilishommikuni olid istunud siis ta katuse all sametisse ja nahka rõivastatud „saksad", lastes käia ringi hõbekannudel, milles säde-

lemas kange vein ja oivaline, tume õlu. Siis kajasid tammepaneeliga tubades karedakõlalised laulud ja viinast niisketes kätes välkusid isegi vahedad mõõgad . . .

Oli siis näinud aegu, mil temas pruuliti õlut, kuna ühes tiivas jahvatati linnaseid. Alatasa leemetus siis ta põrand õllevirrest ning kesvaauru lailas lae all.

Möödusid needki ajad, asemele tuues uusi. Siis tõusis suurtest kateldest piimahõngu ning kuivasid kollased juusturattad lae all suurtel riiulitel. Siis polnud ta muud kui juustuvabrik. Mõnd aega unelesid tühjad toad ja juba pooleldi kokkuvarisenud telliskivist kõrvalhooned elanikkudeta.

Nüüd aga, astudes sisse suurest, terava kaarega uksest, avanes tsemendi ja valgeks lubjatud seinte vahele koondatud eriline maailm. Undasid koorelahutajate tsentrifuugid, laksusid rihmad. Piima kobrutas suures vannis järjesti lisaks piimale, kuna säält neelasid teda omakorda suured

masinad. Ja läbi arvukate tsingitud torude jooksis koor peene, mõnuleva nirena koorevanni, kuna lahipiim kobrutas kannudesse, jooksis põrandalegi, kattes kogu krobelise tsemendi.

Kõikjal askelduvad inimesed, piimatoojad, kannude kõlin, alaline kahin, tsentrifuugide undamine ja aurukatla tume ähkimine alt masinaruumist, — see kõik segunes ühte, rabades alul kurdiks ning ümbrusele taipamatuks. Kõigele lisanes veel inimeste kõnesumin, hobuste hirnahtamine alt õuelt. Kuidagi ei suutnud taluda suurimat kontrasti. Idüll, valgetornine loss ammukadunud romantikast, ja väljakannatamata, käratsev, äriline inimesmass, kelle võimuses näiliselt juba igasugune anorgaaniline loodus masinate kujul ja alistumas veelgi.

Talumatu tundus see kindlasti ka aastasadadest hallitanud hoonele, mis kannatas kogu seda vesist, auravat atmosfääri, kuigi olid langenud viltu tornide katusesiilud ja lampivajunud, mas-

siivne, punakiviline katus kerkis veelgi auväärsena tumedal metsafoonil.

Kuid saabus vaikuski, pääle poole päeva. Masinaruumis kustus tuli, ventilaatorid suleti, torud ja keetjad jahtusid. Nõude ning vannide tsinktinutis läikles uuena, tsementpõrandad ja -trepid kuivasid. Vast vaevalt kuskile lohku oli kogunenud veel pisut valkjat vett. Ei jälgegi piimast. Vaid kõrvalruumis, mille moodustas vasak tiib, võimasina võllide vahelt nõrgus petti, kuid seegi loputati ja tsingitud masin hiilgas siis hõbedana.

Kajasid vaid sammud, pikaldased, heledasti laksuvad. Käis ümber masinate vana mees, halli, aiva lokkis habemega, keskelt palja, roosaka lagipäi. Ümber kukla ja meelekohtade halle, pehmeid juukseudemeid. Vanamehe nägu ja kael osutusid veel üha punasteks ning prisketeks, vaid silmade all asenes kortsuderägastik.

Vana liikus aeglaselt, kõrgete puutuhvlite laksudes, valge kittel üll, käised küünarnukini kää-

ritud üles. Vaikselt vaatles ta oma nüüd elutuid sõpru, mis vast äsja olid undanud nii lustilikult, ja hääsüdamlik naeruvine levis ta valge kähara habemelise suu ümber. Siluvi käsi katsus jahtunud osi, keeras mõnd reguleerimisketast, tõstis mõnd hoovakest.

Möödunud oli taas üks tööpäev, võisid puhata niihästi ta sõbrad kui ka ta ise. Polnudki see nali ligi seitsmekümneaastasel, lihaval vanamehel; hommikul juba kella neljast jalul, jooksta katlaruumi, vastuvõtu- ja lahipiimaruumi vahel. Tuli kontrollida, kas vast ei jää piimasse koort, et ei ummistuks torud ja palju palju muud. Kõigis ning kõikjal ta ise, ega ta lasknudki teisi.

„Ehee!" naeraas mõttes, „Selma alles nooreke, teab ja mõistab kord isegi, ja ega's tema, vanamees, veel taha saada armuleivasööjaks. Tervis sedakord käes, kuigi vanadus tükib pääle, aga tasapisi, rahulikult läbi saab."

Kuskilt ilmus abiline, õpipoisist väljas, Jaan,

suur, pikakasvuline poiss. Temagi oli üleskääritud käistega, põll visatud üle õla, näis kohe, et oli joonud tubli söömu: valge koorevõru valendas suunurkades. Kavalasti piidles teda meier. „Kas kõhu said täis?" Pisut pilget vanamehelt.

„Ikka tunda on, Mari ulatas kulbiga." Noormees roosahtus, või vast ka mitte; tal oligi selline punane nägu, punane ning valge.

„Ehee! või kulbiga kohe. Ei Mari mulle kulbiga anna . . . Sa noorem ka!" ohkas, krimpsutas otsa, mõtles pisut ja ütles: „Võta käru, too paar täit puid homseks!"

Pöördus siis kangelt ringi, laksahtas puutuhvleid lühikeste jalgade otsas, hakates minema üles vanast, krigisevast, värvimata puutrepist, teisele korrale, tuppa, et puhata end valmis järgnevaks päevaks, mis taas nõuab nii palju tugevust, teotsemist, mis nõuab jooksmist masinate vahel. Trepikäänakult paistis veel ümmar kõht, siis kadus ta ähkides ukse taha. — — —

Päike sillerdas jõe kohal, lõõma oli täis kogu tuulevarjuline meierei ümbrus. Roostepruuni veega tiigi ääres, millesse tilisesid mägedest allikanired, lebas Selma suure laiaoksalise remmelga all. Noor oli, alla kahekümne, oma viiekümneaastase isa ja kolmekümneviiese haiglase ema kauakestnud viljatu abielu lõpptulemus. See oli üheksateistkümne aasta eest . . .

Lebas ta sääl, kummuli punakal liivaribal, lugedes raamatut, kuna samal ajal varvastega sibas Neero, suure koera kollases, pleekinud karvkasukas, kes pikutas külili liivaleetel, keele rippudes suust, aeg-ajalt lõugadega tagajärjetult ahmides kärbse järele.

Vana, okslik remmelgas heitis sikksakilise varju tüdrukule ning koerale, peegeldudes pruunis tiigivees pitsiliseks siluett-varjuks. Pisut eemal lepa- ja pajupõõsastes oli tõmmatud varjule vana, vettinud, auguga ninas, lootsik, kaks pleekunud aeru valendamas läbi rohelise ladvastiku. Vasakul

siirdus laudpurre kaugele tiiki, luitunud inetult halliks ning näotuks, otsal unelemas pesukurikas, kulunud libamisi, täkkelisel varrel paljust pesemisest õnarusi.

Oli üks neid südasuve päevi, mis oma liigse helguse ja soojusega muudab iga olevuse rahulolematuks ning laisaks. Ega olnud päris rahul Selma, ega ta neljajalgne seltsilinegi. Närviliselt sikutasid väledad, peened varbad koera pleekinud karvastikku. Siis, ajades end küünarnukkidele, pühkis Selma lugemisest väsinud silmi, veeretades end selili, kusjuures tugevasti virutas koerale ribide vahele.

„Mine karja, mis sa siin vedeled!" Neero niuksas tasa, tõstes sametiste, pruunide silmade vaate üles perenaisele, paluvalt, häbelikult, lastes aga taas langeda sellel, kõhkles pisut, siis ent lonkis, saba jalge vahel, keel rippumas sülje- ja higipiiskadega suust, eemale. Sammu kümme liikudes aga seisatus, saates vargse pilgu tagasi, nähes

aga, et lebas ta perenaine liikumatult, viskas end samasse kerra, pää peites käpa alla.

Ja Selma lebas, käed ülepää, libisenud varrukas paljastamas lokkiskarvalist kaenlaauku. Rohekashallid silmad vaatasid hetke liikumatult otse päikesesse, siis, valgudes täis vett, sulges nad, tumedate ripsmete ebamugavusest vibreerudes tugevate kulmukaarte all. Päikesest ning tuulest pruunistunud veretus näol oli näiliselt mingit habrast, haiglast, kuna teravõlgne, kitsapuusne väike keha oli sihvakas, peaaegu poisikeselikult kõhn.

Siin vana remmelga all oli ta lebasklenud igal möödunud üheksateistkümnel suvel. Hällilapsenagi oli ema ta kiige sidunud jändriku remmelga oksa külge. Ega olnudki paremat kohta, tuulevarjusemat, päikeseküllasemat ja ilusamat. Siin oli möödunud ta lapsepõli, varajasem noorus käesolevani. Mäletas selgesti aegu, mil veeresid vana meierei kõrval teel, mäest üles-alla, mõisahärraste toredad tõllad. Oli selgesti jäänud mällu

vana, hallijuukseline paruniproua, kes oma jalutuskäikudel tihtigi peatus siin tiigi kaldal, kutsudes tedagi enese juurde; laskis suudelda kätt ja ulatas siis tahvlikese šokolaadi.

Tärkas hetkelt meelde Selmale juhtum, mis praegugi mõjus temasse piinlikult ning masendavalt. Oli sadanud tookord hiljuti piksevihma, kuid vihma lakates oli ilm muutunud võrratult ilusaks ja soojaks. Selmal, kes oli tol ajal kuueaastane, näis kõik lõpmatult veetlevana; kase- ning pihelgalehed aia ääres longusid vihmapärlite raskuse all, remmelgalehed hiilgasid paksu, raske, läikleva siidina. Suurt rõõmu valmistas Selmale, hüpata üle loikude, kust pritsus ta paljastele säärtele sooji, poriseid piiski. Ta oli nii innustunud siis, et võpatus üha, kuuldes end hüütavat. Kärmesti vaadates ringi silmas ta tiigiäärsel metsateel kolme, uhkesti rõivastatud inimest, ühes tundis ära halli mõisaproua, kaks teist olid noored: poiss ja tüdruk. Nagu selgus pärast, paruniproua lap-

selapsed, kes sõitnud külla. Esiteks peatus ta pilk noorhärra läikivatel säärsaabastel, need olid ta meelest nii ilusad, süsimustad ja peened. Ta oleks neid ei tea kui kaua veel vahtinud, kui mitte proua hääl poleks virgutanud teda.

„Tulle seia, väike tütruk!" — Areldi astus ta lähemale, ühe sõrme ununedes suhu, olles veel ikka ilusate saabaste vangistuses. „Võtta sõrm suust, see ei olle ilus!" laitis proua. Siis pigistas Selma väikesed sõrmed tagaselja rusikasse, uudistades piideldes võõraste suunas: võib-olla annab proua talle tänagi šokolaadi.

„Tulle, suudele kätt, tänna illusti!" Proua ulatas ühe käega suure, kuldpunase õuna, teise käe konksus sõrmede liibudes närviliselt värisedes lapse pehmete huulte vastu.

Selma võttis õnnelikuna kollaka anni, poetades selle oma pisut määrdinud roosasse põlle.

„Söö, söö, see sööma!" õpetas proua. Selma, kes näinud esmakordselt sellist, vaatles ümmargust

muna igast küljest, näppides teda väikese, roosaka sõrmega. Olles lõpuks veendunud, et kera sünnib süüa, surus oma teravad, valged hambad kibemaitselisse, kollasesse kooresse. See tundus mõru, Selma kohkus, vargsi sülitades välja kollase pala. Siis aga puhkes ta kõrval naerulagin kahest noorest suust. Selma võis veenduda, et noored saksad mõistsid samuti naerda, kui räpased moonakalapsed ülalt mõisa kõrtsi kõrvalt, kus ta kord isaga oli käinud.

Ta punastus, tal oli häbi, ning nuttes viskas maha kuldse õuna. Ta hinges kees pettumus ja solve.

„Oi, oi, et mitte, ei tohhi nii tehha! See on apfelsine, see koorima ja süüa." Proua oli üksi jäänud tõsiseks, kuigi vaevaga surus maha märgatava muige.

„Võtta ülles, koorima ja siis maggus!"

Selma vaatas kõigi kolme poole, teadmata, mis teha, kummardus siis apelsini suunas ja küünitas

käe, kuid samas lõi must, läikiv saabas talle pääle . . . ja nüüd ei tundnudki see saabas enam nii peenena, põlve kõverdudes tekkisid temasse sügavad, inetud voldid.

Üleannetult naerdes tõstis poiss jala. Sääl ta oli! Samblasel jalgrajal, lõhki ja lössis, õrn sisu varisemas kollase koore alt. Aineti vaatasid ta lapsesilmad, teadmata, kas nutta või naerda. Proua kõneles midagi saksakeeli poisiga, millest selle paled lõid õhetama. Kurja pilgu saatis ta Selmale.

„Pole vigga, pole vigga, toon uue," rahustas proua ja peagi kadusid kõik kolm seedrite vahele.

Paruniproua oli tuntud õigemeelsena, kuid heldekäelisena ja oli seetõttu mõisarahva silmis üha lugupidamises. Vana parun seevastu oli äärmiselt õel ja kuri. Oma mõisa ääremaad andis hingehinna eest rendile, surudes renditaludele suured maksud. Oli moonakatelgi tuli takus, kui härrat nägid tulemas väljale. Selma mäletas teda üsna selgesti, kuivetanud, kolaskikasvuga vanameest,

alati suitseva sigariga suunurgas, kes põdes muuseas raskel kujul langetõve. Iga suurema vihahoo järele pöörles maas, pekstes käte-jalgadega ümberringi. Alati käis ta kaasas toapoiss, kes haigusehoo saabudes viis paruni väikese lapsena koju.

Meelestus hetk Selmale, mil tuli kord parun kurjustama isaga alla meiereisse, sest isa oli palunud rendikergendust. Vanahärra langes voomis õue sigadelompi, mutta, mässeldes käte-jalgadega, kuna verist vahuäiska jooksis vähehambulisest suust. Ärritus sellest meierei hallikarvaline koer, kes vihaselt kargas maasmäratsejale kintsu. Selma vaatas kõike seda vaarikaia vahelt, surudes väikesed käed südamele. Õudne ja ilge oli vaadata seda meest sääl sigadelombi ääres, keda oli kartnud ja jumaldanud terve valla- ning mõisarahvas. Selle mehe otsustada oli Selma saatuski, kas võis jääda mängima siia suure kaharharulise remmelga alla, või pidi kolima ühes vanematega mujale.

Kära väljenes, paisudes ühteaegu suuremaks.

Paruni kiljuvalt läbilõikav hääl ühines koera vihase lõrisemisega ja neile seltsis isa hirmunud hüüe, kes jooksis koerale poolmädanenud roikaga laduma hoope.

Äkki vaikis kõik. Krants ronis häbelikuna, karvane saba jalge vahel, oma kuudi poole; parun tõusis istuli, pühkides käega üle verevahuliste huulte, kuna isa, näost kahvatuna, paluvalt kummardus härra poole, hoides ikka veel kramplikult käes mädanenud roigast.

Selma tundis instinktiivselt, et oli tulemas midagi, mis nimelt, seda ei taibanud ta lapseaju. Hirmulainetus üle selja, jooksis ta üles trepist ema juurde, kes haigena oli roninud suuri vaevu sängist akna alla, jälgima kära põhjust. Hädise näoga leidis Selma ema, hirmuga midagi pomisedes. Arglikult surus lapse embusse värisevate kätega, ise pomisedes: „Armas ajake, nüüd kihutab härra meid siit välja, kes küll selle Krantsitõpra sinna kiputas!"

Õues oli endiselt vaikne, nii, et Selma söandus ema kõrvalt, köögiaknast vaadata välja.

Parun istus endiselt liikumatult, nagu midagi taibata suutmata; siis tuli temasse pisut-haaval elu, katsus end upitada üles, mis isale najatudes läks viimati korda.

„Mine ütlema toapoisile, et kärruga alla, alla tulema, minu järgel" Ta kõneles kuidagi rahulikult, nagu väsinuna, aeglaselt komberdudes ukseesisele, istudes päikesest ning kuivusest lõhkenud saarepakule.

Krants lonkis õues ringi, oli juba nähtavasti unustanud kõik. Parungi märkas koera.

„Tule siia Krants! Viu, viu, viu!" vilistas vaevu läbi hammaste. Koer tõstis koonu, haistis ühe kõrva longu lastes, ja kuulatas.

„Viu, viu, viu!" vilistati uuesti. Koer astus paar sammu, kahtles ning seisatus.

„Viu, viu, viu, tulle siia!" Nüüd juba koer tuli; aeglaselt kuid järjekindlasti vähenes maa

nende vahel. Nuusutas siis, ajades kaela pikali, istuvat meest.

„Illus koer, tark koer!" patsutas härra koera takerdunud halli selga. Seda kõike ei suutnud Selma taluda, kiiresti jooksis alla trepist, seisatudes lävel, võõristades ja kartes ühtlasi.

„Kas see sinno koer olema?" pöördus härra äkki Selma poole. Selma kihvatus, külm judin jooksis teise järele üle selja alla, kui vaatas paruni terashallidesse silmadesse.

„Olema sinno koer?" päriti uuesti; isegi naeratas pisut suunurgast, ikka veel siludes Krantsi pääd, kes, omapoolset sõprust avaldada tahes, niuksus.

Ei suutnud Selma vastata, väga ta kartis ja pelgas seda imelikku meest. Oleks tahtnud nutta, kuid ei julgenud sedagi.

„Tulle laps, ma kinkima sulle midagi"! Ta avas ühe käega kuue nööbid, kuna teine ikka veel silitas koera tuhkrut nahka. Võttis siis vesti-

taskust midagi ja küünitas selle Selmani. See oli kuld viieline, raha, seda taipas Selma hetkeliselt, oli ju ise imetlenud selliseid, mis isa noore lehma müügist saanud. Ja nüüd andis see mees, keda ta kartis, ühe päriselt temale. Ega usaldanudki Selma võtta seda, kuigi ihaldavalt piidles läikivat eset, mida inimesed, kui imelist, kallist aaret hoidsid ja ihkasid. Ei tihanud Selma küünituda selleni.

„Võtta, võtta!" sundis härra, ja aralt, aralt sirgus väike, pruunistunud käeke, sinised sooned ärevusest paisunud randmel. —

Aeda jooksis ta, aeda, tiigi äärde, remmelga alla, siiasamasse, kus lebas ta praegu, iga lihas täis päikeselõõma. Siia ta tuli, Selma tundis praegugi, kuis ta käes oleks põletanud nagu kuldkettake; õnnelikuna oli vaadelnud läikivat raha, oli kiskunud pärani laud, tahtes veenduda, et see pole uni.

Kõvasti, õige kõvasti pigistas ta seda oma väi-

keses rusikas. Siis oleks nagu virgunud äkki, tal polnud enam rõõmu rahast, mida vast hetke eest nii hellasti kallistas peos. Ta väikesed käed langesid lõdvalt, kuna veeres raha ta rüppe.

Meelestus vanaparun, ilge vahukobar ümber veriste huulte, rusikas käed tõuklemas pori. Tal oli iiveldav, ebamäärane tunne, millega ühtlasi läbistas ta keha palavikuline külmavärin, saateks luksudele. Senine vaimustelu, mis vallanud ta alles viivu eest, oli kadunud hoopis.

Värisevate sõrmedega katsus raha, see ei olnud enam ilus ega hiilgav: väikesena näis, armetuna ning kulununa, ja hoidnud oli seda oma käes too mees, kes istus ikkagi veel trepiesisel, oodates saabuvat käru. See mees oli hoidnud seda raha enne Selmat oma verevahuste sõrmede vahel. Selma pilutas silmad ja laias kaares oli põlatud rahake lennanud pruuni tiigi vette; päikese ning kullasära refleks vaid peegeldus õhus, siis ta kadus. Selma teadis küll, kuhu, ta seirav pilk oli püüdnud kinni

sulpsatise kesk võhumõõku, kõrkjaid ning liibuvat muda.

Kui ta hiljem kõneles sellest, ei uskunud teda keegi: kuis võis tüdrukurott, kes alles nii väike, tunda ja elada üle sellist iiveldust. Hakkas Selmagi lõpuks hetketi kahtlema: võis ta ju näha vaid und, ja kui oli siiski olemas väike kuldraha väikesel tüdrukul, siis tudus ta praegugi sääl võhumõõkade vahel lendmudas.

Kuid vaatamata kõigile raskustele läks paremini, kui keegi suutis ja julges loota. Teisel päeval tuli isa mõisast, kuhu härra ta lasknud kutsuda, rõõmsa teatega. Parun oli kinkinud neile päriseks senise rendikoha, vana neljiktornise meierei, ja lisaks senisele veel pisut metsakraavide-, sihtide,- ning soonetsiteriba, ühes lehmakarjamaa, lisaks kuus vakamaad põldugi.

Milleks? Tujust vast?! Sugugi mitte. Oli siiski reaalsem põhjus. Koerapuremise ja sellest tingitud ehmatuse tõttu sai härra, nagu konstateerinud ars-

tid, aiva terveks langetõvest, mis alanud paruni nooreseas vettekukkumishirmust.

Koduks jäi Selmale vana iidne jahiloss, kõrgete mägede jalal, sügavate kurretega. Sõbraks jäi vana remmelgas tumeda tiigi ääres, mille turbavärviline vesi ujutas igal kevadel üle meierei õue, voolates plankaia kohalt üle murenenud valli orgu. Üksi elas ta siin, igavusest harjudes üksiolekut kasutama mõtiskeluks, leiutades eneses viimati raskemeelsuse. Hoidis end eemale toa juurest, tahtes ikka vähem paista silma haigele, validaid kasvatusmeetodeid eelistavale emale; selline käitlemine istutas temasse aga jonni ning kangekaelsust. Pigemini seltsus juba isaga, jälgides selle töid ja mehetlusi, vaadeldes huvitununa, kuis see valmistas juustusõõre, kuis liiklesid rattad ning võllid plaksuvate rihmade abil, kuis töötas sahisev, lõhkise korstnaga aurukatel, puistates ajuti juba sädemeid läbi kivikatusega kuuri. Ent parim oli tal ikkagi tiigi ääres, punases liivas. Kuid see oli vaid suveti; talve läbi piinles

igavusest, vaikusest, tundes end vangina, julgemata astuda ainustki kõverat sammu, mis oleks närvilise ema sõnadevalingu toonud kaasa. Nii kasvas ta piiratud liikumisvabaduses puiseks, kohmakaks.

Nad osutusid üksteisele üha koormaks, ema ja tütar, olles võõrad ja karmid. Harva eksles Selmani mõni ema õrnustis, sellegi eest põikles kõrvale, mis tundus enam kohustisena, kui loomuliku armsusena; näis pigemini, nagu oleks ema püüdnud mõnd süüd oma lapsele teha hääks. Selma ei vajanud kõike seda, lükates eemale sellised lähenemiskatsed. Ei kõnelenud ta vastu emale, taludes kõike endastmõistetavana.

Ema haigestudes enam iga päevaga, ei saanud enam kuidagi läbi Selma abita, ja see natuke õrnust, mida suvatses hoida Selmale oma hoiete ja kaebete eest, selle lükkas tüdruk tagasi külmana ning kangena. Iialgi ei surunud oma pääd ema rinnale, andes silitada kahvatuid palgeid. Nägi emagi, et oli olnud võõras ta kasvatus, maitstes selle vil-

jana osavõtmatust ning külmust. Oli, vireledes oma hädadega, jätnud lapse ilma armust, lastes sellel küllastuda enesest.

Järgmise kevade saabudes ei olnud Selmal enam ema. Seistes musta puusärgi ees, üksisilmi vaadates tundmatuseni moondunud näkku, tõusis tas miskit palavat südamesse ning silmi ja esimest korda tundis tüdruk, et ema oli olnud siiski kallis, kuigi olid võõrana elanud üksteise kõrval kaheksa aasta kestes. Tundis näivat kahjatsust, et jättis vastamata neidki väheseid õrnusi, mis oli poetanud ema temani. Esimesed pisarad, rajatud valust ja kahjust, nuttis ta siis.

Pärast peiesid, end veel üksikumana tundes, nüüd pelgas ennastki, põgenedes enese eest isa juurde, kes nukrasti silitas ta pääd, et siis sõnatult, enesesse süvenenuna toimida oma töid.

Siis, sügise saabudes, rakendas isa vankri ette halli ruuna, asetas kimpsud-kompsud pääle ja hobune Selmaga suundus linna poole — kooli. Tädi,

isa õe juurde, jäi ta korterisse. Tädi, olles lesk, elatas end kübaravalmistamisega, saades lisa kostilastest. Oli matsakas ja väike, punane, pikajuukseline ja tervete, valgete hammastega naine, lõbusa loomuga, isa sarnane. Ei läbenud kõike lõbusat mahutada enesesse, vaid sulatas viisideks. Pikad õhtud, mil lakanud töötamast, trummeldas gitarri. Haledad ja armsad olid need laulud, kus igatses peig pruudi haual selle ülestõusmist, nuttes kloostrimüüri taga kahvunud, mustasilmne tütarlaps, õhates kadunud armu ja õnne järele. Hirmsasti piinasid need kõlavad, haiglaselt venivad viisid Selma kõrvu. Tundes hingelist piina, nähes teisi nii rõõmsatena, lustilistena. Ta lõi hambad oma sõrmedesse, et vabaneda sellest painajalikust tundest, mis vallutas ta, kuuldes teiste rõõmu. Ta läks oma raamatutega kööki, mis oli kaugem nurgake tädist, kui see just ei juhtunud parajasti pliidi juures askeldama.

Köök oli väike, aknaga musta, räpasesse hoovi. kus tuules hüplesid märjad pesuhilbud ja ümber

kaevu sageli sõnelesid ning raputasid rusikaid tolknevate rõivastega naised. Kõrge laudaed piiras hoovi, sulgedes ringi kahekordse kollase majaga, tänavapoolel.

Nelinurkne taevas, mida silmas aknast, muutus hetketi vaid halliks laiguks, kõrvalolevast tikuvabriku korstnast kerkiva nõe- ning suitsuojast. Siiski pääses pärastjõulustel, pikematel päevadel päike ta külaliseks.

Korrates päästõpitavat tükki, kiindusid tüdruku silmad päikeselaiku, mis tekitas raamatule ja värvimata köögilauale aknaraamistiku kujutise. Igatsevalt hakkas ootama kevadet, mil pääseks siit aguli porisest tänavast maale, vana meierei õue, kaagutavate kanade hulka, võiks sirutada kokkuvajunud liikmeid päikeselõõmas.

Pääle tema oli tädil veel kaks kostilast, õekesed, pärit rikkamast mulgitalust, punaste punnpõskedega ning jämedate sääremarjadega. Selmast olid nad vanemad ja see-eest ka palju elutargemad. Kõnele-

sid turtsahtudes vahel naerda, omi kavalerest, arvustasid tuttavaid koolipoisse.

Selma tundis nende vastu taipamatut antipaatiat, millega aga õedki temale ei olnud kitsid; algas harilik sõnasõda, muigete ja narrimistega, mis kujunes lõpuks Selma teravate hammaste ning küünte tõttu, õekestele, kes püüdsid näida tarkadena, tavaliseks kaotuseks. Selma omandas neilt nimeks „Metskass" ja „Karuohak". Kuid see ei häirinud teda, tundis nagu nõrgast lõbugi, et teda keegi ei salli. Tavaliselt ta kössitus vanal, kõrkjapõhjaga, ilma korjuta toolil, sõrmed kõrvus, juhuks, kui mõni tädi tiiskandi eksinud toon oleks kaldunud temani. Nii näiliselt norutades istus terve talve, kuid koolis jõudis edasi mehiselt. Ei ta leidnud aga iialgi sõpru, kõigil luges pilget enda kohta, tõmbudes viimati solvatuna tagasi, nürbena kiindudes üksindusse, nagu haavatud metsloom, rohekashallide silmade välkudes, igale läheneda katsujale. Ta kartis neid teisi, vahetundide ajal kiiavat plikadejõuku, kes

rüseledes ja tõugeldes liiklesid ruumikas jalutus-saalis. Vahetundidel, toetudes vastu aknalauda, kordas pääst järgmiseks tunniks ettenähtut, see oli tema ainus vaheldus.

Oli siiski üks, kellesse kiindus usaldavalt ja abi-otsivalt. Too ainus ja väljavalitu oli preili Hansen, tema klassidaam. Sel olid nii heledad silmad ja — juuksed, et esimesel hetkel, mil Selma teda nägi saabuvat klassi, arvas neis nägevat suvesinist tae-vast ning sahisevat nisupõldu. Ta arvas end luge-vat muinasjuttu, kui nende kummaliste silmade võluv omanik tõstis üles ta lõua, tasa, pehmete sõrmedega, kummardudes tema poole.

„Miks on siis minu väike nii kurb?" Ega saa-nud Selma vastata, nutki kippus väristama rinda, meelestus sel hetkel eriti valusasti, kui üksik ja hüljatu oli ta.

„Pole viga, küll kevadeks saame suurteks ja tarkadeks!" Kuulis nagu kuskilt kaugelt. Tal oli jahe, kui pööras preili silmad temalt.

Hakkas meelitsema seda suvisooja pilku, haistis näiliselt kaugelt lailava valmi nisu värsket, heldima panevat lõhna. Paremini tahtis vastata, virgemini õppida, kulutades iga hetke selleks, et langeks neist imesilmist üks pilk kiitvalt temani. Näis, nagu oleks taibanud preili Hansen seda ebamäärast kiindumist sellelt kahvatult, nagu palavikuliselt lapselt. Ta jagaski Selmale oma poolehoidu kui virgemale ning paremale õppijale.

Mitte osata, halvasti vastata, see tähendas Selmale nagu mingi kalli rüvetamist. Preili Hansen, see täitis temas senise tühja koha osalt, ja õhtul, uinudes ruumipuudusel pakikastidele tehtud asemele, pehme vaiba alla, tuletas meelde iga üksiku blondkihara ja ta naeratuse iga variatsiooni.

Muljeid kogunes ikka enam, üks meeldiv, teine tine, sallimatu. Kõike hoomas targu, olles ise ujekas, melanhoolsusse kalduv...

Ei saanud alati köögiski olla segamatu, endasse süvenenult mõtiskleda. Köögist õhukese laudseinaga

lahutatud ruumis elas Laululind. Alul näis Selmale kummalisena, kuis võis inimene „olla laululind", kuid peagi veendus selles isegi ja siis nimi Laululind osutus nagu enesestmõistetavaks, ilma selleta nagu ei saanudki seda inimest kujutleda. Tema õiget nime ei kuulnud Selma kunagi, ega huvitunudki sellest.

Laululind oli aastates tütarlaps. Elatades end õmblemistöödega, käis majast majja, talust tallu, lihtsalt kõikjale, kus aga oli tarvis õmmelda mõni kasukas, kus kleit, või paar pükse.

Oli üle keskea, kollase, kiprunud näoga ja alalisest õmblemisest töntside silmadega, mille tõttu kandis sangprille. Pisut koomiline näis ta, seenekujuline kübar kuklas, viltuvajunud kandadega kingade lompsides abituna ebaühtlasel kivisillutisel; sääljuures alati kandis vihmavarju, isegi talvel. Kulunud ja narmastunud oli see, tema truu saatja, kes võib-olla oli sama vana, kui ta perenainegi, tselloloid käepide oli muutunud praguliseks ning

mustaks ja siidpael pillirooimitatsioonist varrel oli pleekunud ning inetu.

Ta käis kiiresti, veheldes kätega, kuna seelikusaba hüples, keerdununa ümber sääremarjade. Ja kuis ta laulis! Viibides kodus ja alates hommikul oli ta õhtul laulud läbi lauluraamatust. Pidades end tõsikristlaseks ning ajavaimu märtriks kōōrutas vaid koraale. Vahel öösi, ärgates unest, hakkas kärmesti laulma Kristuse tulemisest. Ta väänas helisid hardumusega, paatosega, lastes väriseda kõlaval häälel, keerutades viisi pooleldi trilleriteks, laskudes otsekui mäelt orgu, äkilise langusega, lõpu imbudes kergesse ohkesse. Selma esimese kooliaasta möödudes oskas ta kõik kirikulaulud pääst, kuigi otsene lauluhääl puudus: sekka veel mõned aiva lõbusad adventistide ja baptistide omad, mis läbi laudseina tungisid ta kõrvu. Laululind, nii tundis teda kogu linn, nii tunti teda kirikutes ja kalmistutel, kus meelsasti käis laulmas; nii tunti teda, muide ka kui õmblejat. Ta tundis ise kõiki, sinata-

des igaüht, kuid ta lemmikuteks olid vallalised pastorid, sest Laululind kindlasti lootis kord saada õpetajaprouaks, selleks käiski nii agarasti laulmas kalmistutel, eriti veel, kui juhtus mõni vikaar- või abiõpetaja olema lauluhääleta. Pidas enesest palju lugu, nõudis tingimata, et teda hüütaks „preiliks".

Viledasti püüdis vestelda ajust, mil oli kuskil mõisas olnud krahvi toatüdrukuks. Ta otsis kõikjalt tolle möödunud aja jälgi, haistes nagu unenäos näiliselt kaugelt lailavaid lõhnu, mis teda siiani veel joovastasid, trööstides end ajuti saksakeelsete värsside abil, milliseid deklameeris oma neitsilikus kambris, roosikarva sitsieesriiete taga.

Kambris keskusteles valjusti enesega, milline jutt koosnes päämiselt dialoogidest enese ja kujutletava noore armsama vahel. Kui teised teda naersid, pilkasid, arvasid napakaks, hindas Selma seda inimest sügavamini.

Juba see vaba kujutlemisvõim, fantaasia, millega lavastas sellise sõnalise mõtiskelu, juba see sisen-

das Selmasse midagi erilist Laululinnu vastu. Enam ja enam ta huvitus sellest, teistest inimestest erinevast olmast.

Pisut kahjugi oli tal Laululinnust, kuuldes selle südamest tulevaid avaldusi, tundis, nagu varastaks tema saladusi, mida see valjusti paiskas eetrisse. Vanapiiga võib-olla ei tajunudki, et keegi võib kuulda teda.

Kas ei olnud see terve traagika: elada, elada ja vaid tohtida unistada? Kas ei olnud temalgi süda, mis igatses teistelt õrnusi, kuigi viljatuteks osutusid nood tunded. Oli ju ta vana, miks ei pidanud tundma igatsust noore järele, kellest laulis, keda kõnetas, selle kuulmata. Või oligi see ta elu ilusaim õnn, mida nii lakkamatult kordas, kramplikult hoidis kinni, hääle värisedes, sumbudes kõnelusest. Vast oligi see ainus rõõm, õige õnn, seda igatseda, hoida enesele, keda olemaski pole. Seda ei taibanud Selma, kuid tema silmis kuidagi kasvas see inimene teistest üle, vaatas teda teiste silmadega.

Oli aga üürike see innustis. Tulles kord koolist ja avades ukse, kajasid ärritatud ning vihased hääled temani. Koridoris seisis tädi, toetudes harjanajale, millega puhastas põrandat, kuna Laululind seisis oma toakese lävel, käed puusas, müts kuklas ja jakihõlmad lahti, suu venides kõneledes päratu laiaks, kuna musklikimbud kiprunud, ahtal näol vibreerusid närvilikult.

„Mina olen kristlik naisterahvas, hää kasvatuse ja hariduse saanud!" kriiskas ta. „Kes sind haris? Seest ja päält oled kasimatu, must inimene!"

Tädi oli miski pahandanud rängasti, sest muidu poleks see vagune ümmar naerja iial öelnud nii.

„Seda sa ütled, niisugune, või harimatu! ! Elasin üheksa aastat suure krahvi majas, ja on ka, jumal tänatud, kombeid ja karakterit, kõnelen sulaselget saksakeelt."

Oli enam ja enam lävelt hüpelnud tädi poole, nagu linavästrik veeloikude vahel.

„Ega ma sellepärast vihasta," lausus äkki ta-

semini," olen kirikuinimene, palun ja paastun, loen oma salmikesed. Oma patud saan ikka andeks, kuid sinul, sul ei maksagi paluda, ega jumal sind kuulda võta; kade oled, väärtusetu, rüvatu ja kasimatu suuga."

Tädi oli hoolega hakanud nühkima põrandat, porine vesi pritsis Selmani, kes seisis künnisel, link peos; kuid viimased sõnad mõjusid tädile, ta ajas end sirgeks, rebides energiliselt pluusivaruka üle küünarnuki.

„Või sina oled jumalale ligemale! Vaata mul pühakut: päevast öhe mõtleb aga noorte meeste pääle. Arvad ikka, et mõni neist hakkab jandama sinuga! Inimene vanadusest läinud jaburaks."

Vaevalt sai tädi väljendada selle arvamise, kui ägestunud vanapiiga kargas küüntega ta juustesse, kriuksudes ise kähinal, nagu roostetanud uksehing.

„Ah mina jooksen meeste järele, või küll jooksen. . ."

Selma ei suutnud seda taluda, kahmas ebatead-

likult veeämbri, milles ujus porine põrandalapp, läigahtas Laululinnu suunas. See oli nüüd kaotanud oma nimbuse Selma silmis. Ja hiljemini, kui kuulas läbi õhukese seina laulu „Oh anna tuhat keelt sa mulle", näis see enam pilkena, iiveldisena, sest ei haihtunud Selma mälust pilt: silmad tigedasti varitsemas hõredate kulmude all, suur suu kõnelemas sõnu, maotuid, ilgeid ning inetuid.

*

Möödus päivi, ilma et oleks ükski neist säilunud mällu hilisemasse aega. Kõik nood läbielatud päevad tundusid nüüd Selmale mingi aavena, nagu poleks olnud üldse tol ajal elu, vaid pigemini sonne, mis põuastel päevadel suigutab ja närtsitab unne. Ta ajus tuksles vaid nagu mingi ürgaegne instinkt, käsk õppida, tuupida, iganes, mis leidus raamatutes, õppides ogaruseni, tihti isegi taipamata, mida või milleks. Videva aimena tundis, nagu oleks seda kõike kord vaja. Ja menetledes tihti, masinlikult,

seatuna nagu kindla šablooni järele, kogu ta lapsetarm oli sihitud täppi: saata korda midagi suurt, teotseda, kuid mida nimelt, sellest ei olnud tal aimugi. Ärgates hetketi, õnnestus näiliselt pääseda neist võluköidikutest, mis senini teda paelunud, küünides kuhugi kaunima, ilusama poole, kuid ta soov jäi sooviks ja peatselt nuttis alistunult iseenese jõuetusepisaraid.

Ta vahest igatses armastuse, kaastunde järele, kuid kuhu küünis see tunne? Kuhugi! Ta hääbus veel enne, kui suutis selle kanda tädini, isani või kooliõdedeni.

Trotsivalt piidlesid ta rohekashallid silmad ja tuhat väikest kuradit pugesid tüdruku täkitud hinge. Tädigi kõneles isale, kui endassesüvenenud, flegmaatiline olla Selma, taipamata midagi lahkusest, sõbralikkusest, mida säilitavat temale.

Isa ei pööranud sellele erilist tähelepanu, lõi käega, arvates, see olla õppivale plikale parim, endassesüvenenuna tasapisi vaadelda maailma.

Ega maksa elukeeristesse tormata uisapäisa. Nii oli kõik tema suguvõsa, aeglaselt vaatlejad, elanud oma elu suuremate murranguteta.

Jah see oli isa; rahulikult naerja, ümmarate liigutustega isa, kuid tema, Selma, temast üks murrang teise järele lendas üle.

Üksteist pikka aastat ta veetis sääl, mingis ehedas tardumuses, aguli köökavajunud katuse vahel, ängistunult, silmad kibedaks vahitud läbi ähmaste aknaklaaside laigukese taevasina järele, ja sääl kaugel oli lembe, vana, valge meierei. Ta ihaldas tagasi kõrgete akende taha, pudenenud, lubjatud seinte vahele. Sääl oli kodu, säält hoovas temani õdusat hõngu, mis hoidis teda päriselt närbumast. Säält oli ta nagu kuhugi lubamatusse ja temale täiesti võõrasse maailma sattunud, vastutahtmist, kogemata ning üksinda.

Ajuti valdas teda kartusesegane häbi, kõikjalt lugedes pilget enesele. Kõik nagu oleksid teadnud tema saladuse.

Tihtigi meelestus piinlik hetk minevikust, mil paterdudes paljasjalgse põngerjana meierei õues, tuli sinna külamutt, talust tallu jooksja, lobamoor, tavaline pahanduste-tekitaja, tõstis uudistades tema kleidikese saba, laskis selle aga, nagu peljates, ruttu langeda ja käsi kokkulüües krääksus emale:

„Helde ajake, mis pattu sina, armas naine, oled teinud, laps sul päris kahepaikne!"

Ema oli pomisenud midagi eluaegsest õnnetusest oli nagu süüdlane vajunud kokku lävepakul.

Sellal ei taibanud Selma midagi tollest, kuid möödalibisenud aastatega kasvas ka moraalne piin. Mürgitas terve elu teadmine, et oli „selline".

Juba see, et oli hüljatud fenomeen, hermafrodiit, kahepaikne, tõendas, et pidi terve eluaja olema üksi, vähemalt hingeliselt. Mida oli tal pakkuda teistele, kuna pidi alatasa toitma oma ühevõrdset kaht „mina", olles jagatud kummaliselt kaheks, nii kehaliselt kui ka vaimliselt. . .

Ei sisendanud kooliaeg temasse mingit innus-

tist, ootas vaid kõige aja, millal vabaneks sellest. Kuid tundis end pettununa, kuis tundis end solvatuna, kui naitus ta hingelemmik, preili Hansen, kellesse oli kiindunud kogu olemisega, kellele tõstis otsisklevad pilgud, leides lohutust ning rahu.

Millist ebaharilikku iiveldust tundis ta, nähes seda valgepäist, paksukaelaga ja kuldprillidega erukaptenit, kes võis tõmmata oma embusse selle saledapihaga naise.

Veel praegugi ridus temas haav, aastatest paatunud mälunahas, mitte aga enam endise plikaliku valuga, tuletades meelde tookordseid tundeid ilma halisemata, ilma nukruseta. . .

Silmade kibidledes päikese liigsest valgusest keeras end küljele, vaadates aineti aia ja remmelga vahel olevast pilust õue. Sääl vantsis matsakas, tüsejalgne Mari, kandes pangi piimaveega, mille kallutas kummuli küna kohale. Pangi maha pannes tõstis käed laiadele puusadele, hakates magusnutuse häälega kutsuma sigu. Ta paksude, ümmarate

käsivarte küljest tilkus piimasolgine veenire mööda sinivöödilist seelikut, üle mille rippus takune kaepapõll, varjates pooleldi konnasilmaküllaste varvastega labajalgu. Rätiku oli lükanud kuklasse, prisketele põskedele lipendusid hallisegased, vanunud juuksesalgad.

„Kui enesega rahul ta on!" mõtles Selma, vaadeldes, kuis jooksid sead ruikudes, lopendavai kõrvu. Kanakarigi oli jäänud peatuma pangi juurde, uudistades üle ämbriserva, kaelad õieli. Neid meelitas nõu ümber looklev sõõr, mis aegade kestes kogunud piimakõntsast ja rasvaosakestest.

Järsku tundis Selma kõige nähtu vastu sellist iiveldust, et süda läks pahaks ja ta silmad tahtmatult pööras teisale.

Aia ääres, puukuuri serva all, seisis vana redelvanker. Jaan oli sääl, määrides kuivusest pragunenud rattaid, logistades ajuti nigela sõiduki kere. Ühes käes määrdekarp, teises puupilbas, askeldas ta vankri ümber ja vilistas. Ta särgikaelus oli

vallali, Selma pilgud peatusid punasel, paksul kaelal, libisedes säält päikesest pruunistunud rinnale. Kuid korraks ei kütkestanud ta tähelepanu see nähe. Laisalt unine pilk riivas vastasseisvat maja, uudistades seda hetkeks igati, nagu näeks hoonet esmakordselt. Kõrgel tsementplatvormil, mis oli ehitatud ühele kõrgusele majavundamendiga, läikisid piimaveokannud, haljad ning heledad päikesekiirtes. Kaks tohutut teravakaarega ust, nagu kirikul, olid pärani. Säältki häimendus hall, ilmetu, veest laiguline tsement. Vasakult siirdus vana, nagisev, raudplekiga äärestatud puutrepp teisele korrale ja säält hakkasid praegu paistma suured puutuhvlites jalad; aeglaselt liikusid need allapoole, tuues tagant järele vana meieri enese. Selma alati rahuloleva isa. Lühike kasukatõlp ümber õlgade, tuli üle künnise, jäädes sinna haigutades seisma. Parajasti tuli Mari kuurist sületäie puudega, taandus aga äkki, otsekui lummutist nähes.

„Mis sinul oli?" küsis vanamees.

„Armas ajake, võta ometi kasuk ült, sa hautad sedasi veregi paksuks!"

„Arvad ikka? Tahan koguni saada nooreks, näe, veri, roju, ei suuda enam soojendada konte, eks võtsin kasuka appi; sina paned kohe kisama!" Meier näpistas Mari põsest.

„Vaata aga, vaata, missugune noor naisterahvas punane ja valge kui suislepaõun, ehehee!"

„Ära ikka aja patujuttu!" tõrjus Mari ebeledes, „mina olen terve elu elanud ära, pannud vastu meeste meelitustele, ega kuula sindki."

Tahtis lipsata sisse, kuid vanamees oli kärmem, nihkus läve ette, ajades laiali kasukahõlmad.

„Oot', oot', keesik, kuhu sa sõge ruttad, ega ma sind hammusta. Anna väike musigi, pole enam kaua saanud musu, maikki üha ununenud".

„Ei mina anna musu!" kiljatas Mari. „Häbene ennast; juba seitsmekümnene, või veel tahtmas musu. . ."

„Kuule eblakat, või mul siin takka üles lööma.

Õige pirtsu! Ehee, tule ikka, ostan sulle hästi ilusa räti".

Vana ajas huuled torru, Selma muigas, Jaangi pani määrdepoti vankriservale, tugedes jalaga vastu ratast, krimpsutades ise nägu hääletust naerust.

„Või ostad räti!" Mari toetus puusületäie vastu seina, „petad päälegi", arvas kahtlevalt.

„Ega ikka peta küll, esimese laada ajal ostan!"

Ta ajas laiali käed, kasuka kukkudes tagaselja lävele. . .

Maril pudenesid puud, viledasti hüppas alla trepilt, sinivöödilise seeliku alt mingi mustunud räbala välgatudes.

„Kuule hullu, ristirahvas, kas näete, kuis kiimal teine!" kriiskas, ise lõkendades näost punasena. . .

Mari oli teenijaks siin juba aastaid, kui elas veel perenainegi. Ta ei pelganud vana, sõimas, noomis ja jorises; puhtusest palju lugu ei pidanud, kummatigi oli inimesetükk, kes orjas, öeldagu mis

tahes, ja temale polnud tarvis maksta palka, sest oma teenistuse jättis ilusasti hoiule peremehe kätte.

„Hoia pääle, vii või ühes hauda, ega ma tühjast palju hooligi, naljaks muidu. Rätist jääd küll ilma, Või pistmas plehku, nagu hundi eest." Vana pööras näo pahasena kõrvale. Mari seisis ikka veel õuel, krobelised sõrmed näppimas põlle kandmeid.

„Ega oleks keelanud, aga Jaan vaatab ju päält. . ." Hääles oli kuidagi hädist halinat, pisut häbelikkustki vilkus silmanurgast Jaani suunas.

„Mis sa'nd pelgad Jaanist, ega sa temale andnud oleks. . . Nüüd ei tahagi, himu lõppes otsa". Meier, kõikudes terve kehaga, vajus tasapisi trepist alla katlaruumi.

„Räti oleks annud, siidist ehk koguni!" kahjatses Mari endamisi, uuesti kokkukorjatud puusületäit vinnates trepist üles.

Selma heitis taas rohule, mille lokkavusest vahtis välja murdunud, kõvakõrsne nõges.

Selline oli ta isa olnud alati, siiani veel säilu-

des huumoriküllasena, mahlakana, rõõmusädemetega hallilaulistes silmades. Rõõmus ning tüse. Rõõmus hingelt, tüse kehalt. Näis, nagu oleks ta vahel tulvil täis noorusest säilunud vallatusi.

Päike oli vajunud madalale, remmelga varjud liibusid siugudena tiigivette, õues levis tiine, uimastav hõng; kauge horisont virvendas roos-kollastes kiirtes. Safiirsinisesse taevasse kerkisid valged pilvesaared, hambuliste, tüünete lahekestega, päikesehelgi piserdudes sära nende näilistele korallrõngastele. Üle kõige virvendumas pikalaigulised, saledad joad, kui iidse polüübi plastilised, liiklevad harud, haarates oma võimsate jäsemetega saaki — valgeid pilvi, tüünete lahtede ja korallrahnudega, hetketi hääbudes, et taas alata oma mängu, kuni veel ei olnud vajunud tuliketas täielikult silmapiirilt. . .

Kellegi lähinevad sammud äratasid Selma unistusest, suured jalad tallasid aiataga rohtu ja heledad, sasis juuksetukad küünisid üle plangu.

„Kuhu sa lähed, Jaan?" küsis Selma, ringutades valusaks jäänud liikmeid. Teine näis kohkuvat.

„Mis sa siin teed?" küsis.

„Laisklen; kuhu sa lähed?"

„Seedrite juures, ristikheinas, on mesilaspesa".

„Ja siis?" päris tüdruk.

„Tahtsin tuua mee ära. On suur pesakond, juba mullu nägin teda."

Poisi heledale, tedretähelisele näole ilmus puna, kuidagi heldinult vaadeldes tüdrukut.

„Tulen ühes!" ütles Selma ja kõrgele puujuurele toetudes hüppas kergejalgsena üle madala plankaia.

Läksid, Selma ees, ebeledes kiigutades puusi, poiss järel, pilk kiindunud eelliikuja kuklasse. Aia lõppedes laskusid kitsal teeraal orgu, mille põhjas nirises üle murdunud tüvikute ja kändude siiraviira, räpane, poolkuivanud ojake, korjates endasse vee sogastunud tiikidest ja mägedesse peitunud allikatest. Astudes suurele kivile, hüppasid üle oja-

kesest, kus mõni samm eemal suundus rada taas kõrgemale, noorte mändide vahele. Selma tundis, kuis ta verre imbus vaigulõhn ja suveõhtu soojus, mis manasid temasse mingi ürginstinkti, iidse, temas seni peitunud vaistu, surudes raskesti ning masendavalt.

Siis aga, jäikasti väristades õlgu, haihtus temas kõik sämps, andes aset ahastuvale ingitsemisele, kuigi ei teadnud ise, miks.

Nad läbisid kiiresti metsseedrite pikki, sirgeid ridu, kust igasse suunda hargnesid tiidakad jalgraad.

„Tule siit!" hüüdis Jaan, pöördudes teelt kõrvale, mööda kraavikallast ristikheinapõllu poole.

Ta hääl tundus Selmale võõrana, kummalisena. Uudistades seiras poisi nägu. Sääl tuksles midagi, põskedel loitles hetkeline roosahtis, vahetudes kahvatusega; silmad peitunud pooleldi heledate laugude alla, tusajooned suunurkades. Pilk aga riivamas tüdrukut, segaselt ning kalgilt ühtlasi.

„Tundis ta sama, mis minagi, läbistasid teda samad lõhnad?" mõtles Selma, vaadates teise morni, muutunud näkku. Ta kahjatses, et oli tulnud ühes, et oli tundnud imbumas verre kummalist vaistu. Tasandas sammu, jäi meelega maha poisist. Siis aga, nähes, et see eemal midagi ägedasti kiskus rehaga, kadus kõik senine tundestik, ta aju hakkas taas funktsioneerima rahulikult.

„Oota, ära rehaga!" hüüdis ta kõvasti, tundudes võik ning õudne eneselegi. Poiss peatus, riivates tüdrukut pilguga, ta nägu oli endine, naeruvine libisedes üle paksuvõitu huulte.

„Oota, ma ise!" hingeldas Selma ligemale joökstes ja veheldes kätega. Kükitades sinna, kuhu oli näidanud Jaan, töötas ta kätega, kiskudes heinast välja samblatükke.

„Ära's kätega!" keelas poiss kohkunult.

„Jalgadega ammugi mitte!" Selma tundis, kuis aegajalt vähenes tusk, asendades õhina.

„Nad nõelavad!"

„Eks siis paras mulle, miks ründan neid!" Meelega tahtis olla trotslik, ülbe poisile.

Kuuldus vihast, lakkamatut pirinat ja teisteise järele lendasid õhku must-kuldtriibulise kehaga mesilased, sumisedes ning keereldes Selma ümber. Jaan taganes, kuid Selma ei näinud neid panevat tähelegi, ta kraapis ja rehitses edasi. Ilmus nähtavale esimesi kärjetoope. Nüüd muutus ka mesilaste ärritunud sumin tugevamaks. Ühe käega vehkles eemale mesilasi, teisega kiskus mullast meekärgi.

„On nad mu vaenlased?" mõtles Selma, korrutades edasi hetkeks katkenud mõttelõnga. Alati oli imetlenud neid virki ja ilusaid loomakesi. Peatus äkki; milline rumalus! Teha halba nii väikestele.

Samas lendas mesilane vastu ta paljast käsivart ning teravat valu lisandas veel teinegi, surudes oma nõela ta paljasse jalga. Voom võitis. Metsikult, halastamatult kiskus kärje, viskus suurte hüpetega kaugemale, mesilasparv järel.

Ta jooksis läbi seedriterea, kuni taipas, et oli üksi, kärg käes, mesine, kollane, ühel kärjetoobil suremas kuldpruun mesilane.

Milline laps ta oli olnud, nüüd vast taipas alles. Istudes pruunile samblale, seedrite vaigu hõngu lailates ta ümber, ei ärritunud tüdruk enam.

Surus just tugevad, valged hambad lõhnavasse kärjesse, kui saabus Jaan, jäädes eemale seisma, toetudes rehavarre najale.

„Tule maiustama!"

„Olid üsna tubli tüdruk!" arvas poiss, astudes ligemale.

„Sina, memm, lähed rehaga mesilasjahile!" kõledasti naeris tüdruk, „saatana päralt, kuis käsi valutab." Ta võttis sambla alt mulda, surudes ja hõõrudes sellega käsivart, näo sarnanedes lapsele, hädine nutuvinegi silmis.

„Ega muld aita!" arvas Jaan, istudes tüdruku kõrvale.

„Mis siis?"

„Tean, kuid ei ütle!" poisi silmis välgahtus kavalus.

„Siis hõõrun mullaga!"

„Noh, hää küll, ütlen, võta muld ära." Poiss viskus äkki üle tüdruku, suudeldes metsikult, hambaid surudes lihha.

Selma tajus hetkeliselt, kogu jõuga hoides eemale poisi jänunevat, himurat keha. Siis, hele plaks ja hirvena viledasti jooksis Selma, jättes poisi näoli samblasse. . .

Lõõtsutades jooksis tüdruk piki orukallakut kodu poole. Hingpakil, kiiresti kurvet läbistades peatus linaleotamislüüsi juures, käsi tugevasti surudes lõhkuvale südamele.

Mis see kõik oli, mis see tähendas?! Viibis ta alateadvuses? Tõmmates käeseljaga üle otsa ning silmade, tundis külma higi kleepumas käele, oli siiski ärkvel.

Pikkamisi meelestus poiss, kes viivu eest jäi näoli samblasse, kirekahvatus valgunud juustest kaelani.

Ta rinnus kiskus, paiskus, rebis ning sikutas, kuni arvas end lämbuvat; kuid äkiline voom paiskas ta tagasi tunnete segadusest.

Too, sinnajääja, see oli isane, kes jäi lebama, sõrmed tüdruku keha asemel puurinud samblasse. Oli võigas ja ihar, musklikimpude värisedes himurusest.

Selma tundis tol hetkel poisi vastu säärast iiveldist, et ta näkku tekkis kramp, silmaovaalide kitsenedes terade suuruse arvel. Ta polnud emane, kes kaitsenud end isase eest, ei, ta oli ise isane, kes tundis tülgastust talle omase vaistuga teise omataolise ees. Milline solve oli lagastanud ta hinge, mida oli aeg-ajalt katsunud viia tüünetele mõtetele, lahutades möödanikust lagastatud ja labastatud osa, alates enese tunnete, häiringute vastu võitlust, kujundades ennast, pikapääle ühekülgsuse raamidesse, vallandudes kahepaiksusest, mõjust, mis alaliselt närinud ta tarmu.

Luhtunud oli see, sundida ennast uuele elule,

kuna ta veres eksles kaks tunnetist, teisteisest rippumatut vaistu, mida võimatu moodustada üheks tervikuks. See oli siiski kõik vaid pete, lohutis, ennast kasvatada õilsaloomuga tüdrukuks, kuna samal ajal liikles temas mehetundeid. Olles nii naine kui mees korraga. . .

Üle kaua aja tungis nuukse rinnast, ainus nuukse, kuid selles oli ohe, terve noore inimese elutraagika.

„Hoiduda pisaratest, hoiduda nukrustamisest, kas see pole parem?" mõtles ise, niiskete silmade vaadeldes surevat päikest. Õhk oli tiine metsade lõhnast, mis nii hästi ühineb õhtuse, hääbuva päikesega. Suurepäraselt paistis siit metsalahust viimsete kiirte mänglemine jõevees, kuhu heitsid pikad kõrkjad tasases tuules kiikudes tumeda varju. Pikkamisi värvus lääs poole taevani punaseks, tõmmates sillerduvaid kuldniite jõe virvenduvale pinnale. Veel helkles kuuseladvus viimne leek, siis hääbus kõik. Kauge horisont oli näiliselt

lõigatud pooleks, veriseks ja mustaks siluettide-kangaks, mis rullumas lahti kirde poole.

Liikumatult seisis Selma, vaadeldes veretuvat eha, tundes eneses tõusvat vaanet, harrast meele-olu.

Teda äratas mõttest lehma ammumine. Alt mäerinnakult möödusid valgelaigulised veised, punane joonestamas üle küütselja kaare. Vaskkellake helahtus kurvalt, iga sammuga tilksahtudes veise kaelas. Kuskilt kostis Mari hääl, kes kutsus vasikaid piimavirre juurde kustutama jänu.

Selmat ei meelitanud miski koju, oleks meelsasti tahtnud uinuda siia, et taas ühes ärgata päikesega. Halli udu langes kõikjale ja jõe kohale tekkinud valge aur lailas aeglaselt üle heinamaa kaugele. Miski kutsus Selmat, miski meelitas ja juba kaua vaibunud soov lõikas vaheda noana. Tundis määratumat igatsust kellegi järele, kes oleks nii lemb ja hää. . .

Äkki taipas, et ei ole enam üksi, tundis pilku

omas kuklas, hingeõhku juustes. Ehmununa pöördudes nägi Jaani, kollakad juuksesalgad langenud üle hõõguva otsa, näol peegeldumas süüdlase ängitsev ilming.

Tahtmatult eemaldus tüdruk sammu. Ta oli huuled kõvasti surunud kokku; tugevasti pruunistunud näole langesid pikkade ripsmete tihedad varjud; kasvavas hämaruses näis tüdruk veetlevana ning abituna. Kõhnade käte rippudes jõuetumalt mööda külgi näis abujoon kitsana küünivat veel kitsamatele puusadele.

„Andesta!" lausus viimaks poiss, otsa kleepudes higiga, „ega mõtlenudki kõike nii halvasti."

Ta hääl, kaotades kõla, muutus kähisevaks sosinaks.

„Mis halba sääl's oli!" Selma hääl lõikas jäikasti läbi vaikuse, silmade leegitsedes üha tigedatena. Kuskil kaugemal karjahtas öökull, õudselt ja võikasti, sellele kuuldus seltsivat naer, kauge,

kriiskav, äkki taas vaibuv, osutudes öökulli kisale kajaks.

Tumedana seisis metsamüür, lehestikus sahistas hiline lind, valmistudes uinumisele; pikad varjud jooksid metsalahul vööditi, moodustades kummalisi kujutisi.

„Ära enam vihasta, olin muidugi metsik, kuid ole nüüd jälle endine!" anus poiss, rabades tüdruku käe, mille see aga ägedasti vabastas, tugevast, soojast ning higisest peost, ise värisedes haavalehena, kas ööjahedusest või ärevusest.

„Tahaksin sulle rääkida palju, kuulata ainult, Selma!" Poisi silmis välkus midagi hõbedast, või oli see salajane öövari.

Tüdruk oli end pööranud pooleldi teisale teeseldes kurti.

„Selma!"

Kõik oli vaikne, isegi tuul oli lakanud sosistamisest lehestikus.

„Armastan ju sind, Selma. Kannatanud olen

su tujukuse all. Mõistad sa üldse, kuis oled mind piinanud: kord ebelev, armas, kord põlgav ja uhke. Tahaksin sulle rääkida noist öödest, mis olen veetnud siin metsas, unistades sinust, kuna sul polnud sellest aimugi."

„Kui romantiliseks sa oled läinud, seda ei oleks ma kunagi julgenud loota!" See oli irvitus täis tigedat solvet, see oli öeldud sellise irooniaga, mis ikka valusana südamesse pistab. Külmana, huultel põlastav naeratus, pöördus tüdruk teeraale, kuna teine kohkununa rabas ta käe.

„Ära mine veel, jumala pärast, jää veel hetkekski."

„Kust algab üks hetk ja lõpeb teine?" küsis Selma hajameelselt.

„Selma, ütle, võin sind armastada?" poisi anuv pilk puuris läbi pimeduse.

„Võid küll!" hääl kostis flegmaatiliselt, tuimalt.

„Kuis tahaksin olla vahel õrn, lemb sulle, kuis

igatsus su järele mind vahel püüab lämmatada. Annaksin ei tea mis, kui omandaksin su."

„Oleksid siis õnnelik?"

„Küsid veel!"

Hääletu naer, pigemini irooniline muige hetkeks tuksahtus tüdruku näol.

„Oledki siis vilets poiss, ei ole veel saavutanud sihti!" ärritas ta.

Poiss näis hetke mõtlevat.

„Armastad kedagi teist?" küsis.

„Ei!"

„Ja mind?"

„Ei!" kuiv ning jahe oli seegi vastus.

„Luba vähemingi sind kallistada?" Nüüd karjahtas tüdruk metsloomana, juuste lehvides tormas alla nõlvakult, hele kleit palistamas juhusliku põõsa tumedat fooni. Heli kaja võnkus kaugele, põrkus vastu männitüvesid, haihtudes all orupõhjas, sogase ojakese ligidal.

Vaikne oli, eha kahvatu viir ärestas taeva-

serva, mets seisis tummana, liikumatuna, tumedana.

Tee sooserval, vanade jalakate all, tiigis, krooksusid konnad. Üleval, vanadusest raagus pärnadel huiklesid öökullid kuni aovalgeni.

*

Aste-astme järele tõusis ülespoole puutrepist, mille lauad vanadusest kooldunud üha kõverateks. Viimasele astmele jõudes kuulis Selma eemalt tasast põrandalaua naksahtumist. Liibudes vastu käsipuud, jäi tüdruk hiirvagusi. Üks uks avanes tasa, paisates siiski roostetanud, kulunud hingede tõttu rea kriukseid pimedasse koridori. Sama ettevaatlikult sulges uks taas. Kellegi paljad jalad astusid raskesti põrandal ja Selma võis pimeduse pääle vaatamata aiva selgesti eraldada lubiseinast isa tugevaid kontuure. Ta näis pisut seisahtuvat, astus aga siis vastasukse juurde, ja avades selle, kadus Mari tuppa.

Tasa kui varas, hiilis Selma kikivarvul mööda

pikka koridori oma tuppa, laskudes küljeti kitsasse raudvoodisse, mis ta raskuse all kiikus.

Aknast paistis veel kitsas viir hääbuva ehapuna tuhmi häima, mis iga hetkega muutus kahvatumaks.

„Kuidas mõistab Mari pimesikku mängida," ei läinud Selmal mõte pääst, kuid on ju päev selleks, mil ööd varjatakse, mängida pimesikku mõistavad kõik."

Täis elujõudu oli ta isa, taludes vaevata seitsmendat aastakümmet. Kuid kes oli siis tema ise, tema, oma isa kahekümne-aastane viljatu abielu tulemus? Haigest ja vaevalisest emast ilmale tulnud äbarik?

Maksis seda kõike siis nii traagiliselt võtta, kas polnud temagi looduse naljana siia sündinud, maamunale eksisteerima.

Juba poolunes naeratas ta, käega veheldes, nagu mingit naljakat tõrjudes eemale, siis vajus sügavasse unne. . .

*

Tasa kobistades astus Mari tuppa, põll otsapidi värvli vahel, hallid juuksesalgad ümber pesemata näo. Pani käest leivaviilu ühes piimatassiga lauale.

„Selma!" hõikas tasa, „tõuse juba, Jaanil kõik kohad auru täis, piimalisi hakkab ka tulema."

Paksu, punase käega ta liigutas Selma kõhna, kaardunud õlga. Uniseid silmi avades ühmatas see midagi, ja, pöörates näo seina poole, uinus taas.

„Tohoo reo, käändunud kogu rõivastega teine põõnama! Tule, tule aga kärmesti!"

Juba pöördus uksele, kuid kuuldes tüdruku rütmilist hingamist, veendus selle magusas unes. Arvas veel raputada õlast.

„Jah, jah, küll tulen. Mine sa päälegi!" Klõpsahtus ukselink, alt oli kuulda ühe vankri ettesõitu; kolisesid piimanõud, masinate undamisest värises pisut kogu tuba.

Vastumeelselt ajas Selma end istuli. Oli siis juba saabunud see vastik hommik? Alles see õh-

tugi ei olnud. Jahedusest väristades õlgu, ja une hõõrudes silmist, vaatas ringi. See oli tema tuba, madalalaeline, valgete, lubjatud seintega, suure võlvaknaga. Laisalt lendasid kärbsed lae all. Ainsa hüppega oli voodist väljas, akna juures, mille avanenud, ümbert majanurga võis aknalauale kummardununa silmata päikeseketta punast kaart end ülespoole hiivamas. Kell võis vaevalt olla viis. Ruttu tõmbas ülle pruuni seeliku, selle üle päälestades roheliskollaka kampsuni. Vilkasti jookstes pesukausi juurde, kus veel eilne seebine vesi, pisardas peoga vett näole, kuivatades kiiresti punastkirju rätikuga; tõmbas kammiga vanunud juuksesalgud üle pää ja oligi valmis päevaseks tegeluseks.

Peegli ees köitis piluäärelise räti kõvasti ümber pää, roosade kõrvalehtede punades valge räti ääre alt, kui kinnitas sõlme kuklasse.

Parajasti, mil tahtis avada ust, ähkles vastu Mari, ise õhetades näost.

„Tule ruttu! Arvasin, et magama jäid!" Selma ei vastanud, mossis näol tõmbas esikul jalga kõrgesäärelised veesaapad. Mari oli juba all, kui ta trepist kolksides tuli. Masinad hundasid, ta kahmas kapi kõrvalt oma põlle.

Nüüd võtmed! Need oli ta loomulikult unustanud üles.

Kui ta võtmetega jõudis tagasi, oli juba viis meest ootamas oma piimakannude juures. Esimese piimajoa kobrutades kõikuvas vannis, tegi kaal kannatamatu nõksu. Kõik aina vurises, kõlises ning laksus. Vaht nõrgus vanni äärte, tsentrifuug ei jõudnud nii palju võtta vastu.

Selma astus kõrge trepi alla, reguleerides koorelahutaja hoovi ja rattakesi. Ta oli nüüd samuti muutunud masinaks, automaatseks liigutused. Oli kiindunud tõhe, et aina võis imetleda ta osavust. Kord kaalu juures, sõrmega liigutades edasi vaagimisrulle, samas juba kirjutas arvu suurde, sinisesse raamatusse, läks kapi juurde, kus pudel pu-

deli kõrval erilahtrites, piimaproovidega; valas piima klaaskurna, puuvilladele, mille oma korda küünitas Marile, kes puuvilla laotas ettevaatlikult suurele lauale, kirjutades juurde piimaomaniku numbri. See oli puhtuseproov. Laual lebas neid mitukümmend, küll aiva puhtaid, poolpuhtaid, ka musti, mõnedel isegi kõntsa ning sõnnikukord.

Tööinnus puutusid ta väledad sõrmed Mari paksude, täidlaste käte külge, ja nüüd meelestus alles, et polnud söönud täna, ei eile õhtul, ja vist ka mitte eile lõunaajal. Siiski, eile lõunal sõi ta küll midagi; Jaan oli püüdnud tiigist kokri ja Mari oli need või ning munaga küpsetanud pruuniks. Kuid tal ei olnud isu, küll Mari paneb paigale temalegi pärast tassi koort ja värsket võid oli ju küllalt. . .

Läbi müra äkki kuulis karjet, pigemini röögatist. Kohkunult vaatasid kõik alla masinaruumi. Jäid sinna Selmagi pilgud. Esiteks ei taibanud ta midagi, kuid siis märkas, et suurte tinutatud nõude

vahel, piimavahust üle kobrutunult, lebas isa, pääga vastu ligast tsementtreppi. Juba tiris Jaan teda sülle, aitas Marigi jalgu toetada.

Selmagi oleks läinud, kuid jalad osutusid imeliselt nõrkadeks, kaotasid jõu põlvist. Tuksles valus aim, nähes üle Jaani käsivarre lebavast päästt verd voolavat. Kõik kogunesid ettepoole, kus laial pingil, näost vahakollane, lebas isa.

Masinad jooksid tühjalt, naksudes jooksis lai rihm ümber võlli. Lahipiim solises mööda kallakulist põrandat, ujutades masinaruumi tsementi. Ta kuulis end hüütavat ja alles nüüd pääsesid liikveli ta jalad, kuigi põlved nõtkusid kummaliselt.

„Arsti, arsti!" lõikus Mari hääl läbi tsentrifuugi hundamise.

„Tarvis asetada jäämähised ümber pää!" See oli Jaan, kes käskis tuua jääd.

Nagu tagaaetu jooksis Selma saepuruhunniku juurde, alla kuuritaha, säält leidis labida ja kuuma

higi jookstes üle keha, kahmas laia, kristallilise jäätüki. Keegi piimatoojaid sõitis välejalgse hobusega arsti järele.

Värin läbistab Selma keha, vaadeldes isa kollakassinisessse näkku. Pikkamisi tilkus veri pingilt.

„Elab ta?" sai Selma lause värisevatelt huultelt.

„Veri jookseb, süda igatahes tuksub nii nõrgasti, et ei kuule!"

Selma toetus vastu seina, ta ei nutnud, oli vaid näost tuhkhall. Kõikjal lebas nagu mingi tardumus. Sosistati, mis keegi oli näinud kukkumisest, avaldati arvamisi raugenud häälel. Oli nähtud meierit kukkumas libedal astmel, lüües pää vastu kõva, teravaservalist trepikanti.

Seda kõike kuulis Selma nagu kuskilt kaugelt, teisest maailmast. Ta kõrvus kumises ikka veel koorelahutaja tume hundamine.

Järsku ärkas ta eneses jälle teadvusele.

Miks jooksid siis masinad tühjalt, piim tuli ju ikkagi võtta vastu?

„Mari, mine lahipiima juurde!" hüüdis ta, näidates pääga masinate suunas. Mari vaatas kuidagi imeliselt läbi nutulooritud pilgu ta otsa, siis noogutas, lausumata sõnagi.

Varsti täitis piimasahin ruumi, täitusid vannid kobrutava piimaga. Enne aga, kui sai läbi kõik piim, tuli Jaan. Selma nagu aimas midagi.

„Isa on surnud," ütles poiss tasa. „Ma kannan ta üles oma tuppa."

Selma nagu poleks kuulnudki, ainuski muskel ta näos ei liikunud, kuid kui ta tõstis klaasi, pudenes see ta käest sajaks peeneks killuks.

Silme ees udustus . . .

*

Selma istus tiigi ääres laudpurdel, mis tükk maad ulatus sogasesse vette. Kuigi tal oli tegemist ja toimetusi rohkem kui enne, ei suutnud ta jääda

toa juurde. Miski rusus teda sääl. Oli muutunud kuidagi õudseks vana maja.

Üksinda oli ta jäänud, aiva üksinda. Alles nüüd taipas, mis isa oli tal olnud, vähemalt siiani ei tunnud ta nii teravasti enese üksiolekut. Talle tundus, et oli nüüd nagu alasti, üha kaitsetu. Kuigi nende läbisaamine piirdus vaid kehva jutu ja vaikimisega, oli Selmal tunne, nagu peaks nüüdsest igavesti vaikima. Ei olnud ühtki, kes oleks võinud asetada tolle vana habemiku, paljaspäise vanamehe. Kostis nii sageli ta naeru, kuuldus nöökeid. Kuigi ehk oli Mariga sõber, hääks isaks jäi alati.

Imelised olid olnud teineteise vastu isa ja tütar, vähekõnelised, üksteisest lahkuhoidjad, kuid nüüd tundusid Selmale kahevõrra kallimad kõik isalt kuuldud sõnad.

Selgesti meelestus, kuis tuli isa vahel, Selma linnas koolis olles, habemekräsu härmas, vurrud jääpurikates, külm pigistanud vesiseks nina ning

silmad. Nii tuli ta, labakindad möövahel, punakas, pingul kasukas ümber paksu keha, jalas vildid. Tõi sageligi singikäntsakaid, võilännikuid. Hetkeks seisatus tütre ees, ulatades kortsussõrmelise käe, ja pooleldi tõugetena tulid sõnad.

„Ole jah hää laps, õpi hästi, kuula tädi, küll jumal tasub!" — See oli kõik, näis nagu piisaks sellest küllalt, kui olekski juba ülearu öeldud, kähku pöördus minekule, maldamatu kauemaks jääma, nagu kartes, et peaks kõnelema rohkem.

Muidu ent oli isa alati kõnearmastaja, võis puhuda juttu tundide viisi, ikka naeruvinetis näol, kuid Selmaga piirdus vaid üksikute fraasidega. Oli ju Selma sõnaaher, mornikas, kurvavõitu, miks siis pidi ta kõnelema temaga, kui see ei tahtnud.

„Ta võib ju lõpuks enesessetõmbununa kergemini saada jagu kõigest," oli kuulnud Selma kõnelemas isa kord tädile.

Isa oli vana, lihtne mees, kuid taipas Selma tunnetist, tundis temale vaikides kaasa.

Oh kuis oleks tahtnud liibuda vastu hallihabemega põske, lembeid sõnu sosistada kõrvu, kuid ei saanud enam. Oli jäänud hiljaks, võlgu jäänud inimesele, kes oli teda ainuna tundnud õieti...

Melanhoolselt kõigutas jalgu savivärvilises vees, kuhu peegelduvate valgete pilverüngaste keskele ilmnes ta kõhetu-õlgne kogu, virvendudes murdudes paljudeks osadeks veeviirgudes.

„Nagu minu hing!" mõtles Selma, vaadeldes oma peegelpildi ebaühtlasi kontuure. Helgahtus siis päikesekiir, milles lõi sädelema veepind ning tuhandeteks lugematuteks kuldviirudeks valgus kogu pilt...

Põuapäevadest saadik kahanenud tiik virvendas pragunenud kallaste vahel, kus kohisesid nagu mingis võlumaailmas kõrkjate nõtked varred. Taevas kummitas ülal sinise siidina, vaid üksikuid pilverünkaid liugles üle lasuurse võlvi. Halasta-

matult ent paiskas päikese leegitsev silm üha põlevaid kiiri kõikjale, longutades puid ning põõsaid vihmaootuseni.

Alati roheline kuusik näis vaiguna higistavat välja oma jõu, kevadised, noored, pehmed oksad oli kõrbenud punaseks, käbide vaigust paatunud varred sädelesid opaalkildudena . . .

Häirunutena lailasid Selma mõtted, kuid väsinud liblikatena hääbusid säälsamas, kus ajusopis veel hetke eest ärkasid elule otsivatena ning ekslevatena.

„Milline on elu ja surma piir?" tärkas äkki ta mõtetest väsinud pääs kummaline küsk, „sekund sekundi vahel, või piirdub see miljon korda vähema ajaga? Ainuke troost võib olla inimesele, et ta juba sündis surema, olles valmistanud ette haihtumiseks juba enne sündi. . ."

Aeglaselt vajuvad edasi pilved, kas neil pole ruttu, kas neid ei oota juba surm?

Milline alandus hingele, asenduda juba sur-

nud olnud ja kord taas surevas kehas. Või haihtub ühes ka hing? Kuid kuhu võiks jääda minu enese Mina?"

Selma ei suutnud tajuda, et võib kord kaotada oma Mina, oma kahekordse Mina, kes sageli käsikähmles enesega, surudes keha äärmusest äärmuseni. . .

Ta võiks naerda praegu, nutta võiks, kui oleks vaid pisaraid, kuid need olid kuivad kalgistunud südamesse, mis kristalliseerunud näiliseks rubiiniks, või oli süda pehmem vahest, nigel, võimetu, et kiiremini lükata verd läbi soonte. Ei, see oli ta haige, hallutsinatsioone esilemanav aju, jampsides päeval ööst, öösi aga päeva kirkast valgusest.

Kuid süda oli vist kristalliseerunud tõesti, ega ta muidu hõõguks nii, ajades pakitsema kogu rinna. Oli tunne, nagu peaks minema kuskile, peaks toimima midagi, aimates, kui jätab tegemata selle, on oodata tõrelust.

Ta soontes vurises mingit läbematust, kiskudes kaasa terve funktsioniseeriva aatomiteräga. Kuid ta ei lähe kuhugi, kuhu peakski minema, kus oleks tal parem, — vast halvemgi veel?

Oli piinelnud nii päevi enneminigi, ja kas polnud ta siis põiganud tunnete eest ülesse, enda valgesse tuppa, viskudes kitsale raudvoodile. Nüüd aga tundis kõikjal iletavat roiskumislõhna. Ta hingamine peatus ja esmakordselt tundis enese ees hirmu. Parim oli juba väljas, lageda taeva all, kõrvetavates päikesekiirtes.

Oli see ainukene elu, mis elada kõigil?

Ta virgus äkki, taas selgus nagu teda võlutuna ümbritsev olukord. Oli see õige, norutada siin nii, kuna osutus juba enese ette inimeseks, kõigi inimlikkude omadustega?

Kas polnud see möödunud aja ligane ning vaistudega kõnts, kaugete sajandite roiskunud, iiveldav, jätistest koosnev olend, mis paelus teda vast alles äsja, soris ta ajus tuliste tangidega, sisen-

das vaimule möödunud koleduste ängitsevat hõngu. Ta süda ei olnud enam kristallist, ta ei tundnud enam ilget laibalõhna ning pääõõsis käärivat ajukortsustikku. Ta kirjutas alla rahulepingule. Kui kauaks? See polnud tähtis. Tähtis end rakendada töhe. . . Miks ei pidanud ta armastama seda, mis oli jäetud temale. . .

*

Varsti kolistas ta meiereis. Jaan ja Mari oli lõpetanud parajasti võipressimise. Valget, piimasogast vett lirtsus mõlema jalge all. Ta seisatus lävel.

„Ega täna tulnudki teine suurem asi, petti täis; peab homme pressima uuesti!" lausus Mari, pääga tehes nõksu või suunas.

„Rohkem oleks läinud jääd." Selma tundis, et nüüd oodati temalt seletust, nagu ennemini isalt.

Mari krimpsutas kuidagi pahaselt nägu.

„Kulla lapsuke, ega ma tee esimest korda võid. Kui õnnis peremees veel elas, siis — . . .

„Hää küll, siis press on läinud lodevaks oli jonnakas vastus.

„Ilm on täna liig palav, jää sulab enne, kui saad panna või juurde," tähendas Jaan, kes oma laiu valgeid käsi pühkis narmastega käterätti, asjalikult.

Selma ei vastanud midagi, vaatas Jaanist üle, nagu oleks ta ees aina õhk, kuid suur, valgepäine poiss siiski puutus veidi pahemakülgsetesse silmanärvidesse ja valusasti tõmbles midagi Selmas, mis nimelt, ta ei teadnud.

„Siis viige või keldri!" Käsus oli peremehelik toon, vaksa võrra tõusis Selma päägi kitsate õlgade vahelt.

Käru logises tsemendil, vesi pritsus kaardunud ratta alt valgetele seintele.

„Oh kuis väsitas sinder, pehme kui lobi, sitkeks ei saa, tee või tonti!" siunas Mari, laskudes ohkides piimavirrest läikivale pingile.

„Kui peremees mineval nädalal tõi jääd,

siis. . . jatkas Mari, kuid Selma lõikas pooleks ta lause:

„Pese võimasin ja press puhtaks!"

„Kui peremees jääd tõi, siis. . ." algas Mari.

„Jäta koolnu rahule, nüüd olen mina peremees!" Selma kõneles kõvasti ja valjusti.

„Heldeke, lapsuke, ära unusta vanemaid; ei mina saa nii ruttu, meeles ööl ja päeval. Oli kena inimene, nii kaua elasin ühe katuse all. Küll on ikka hirmus see surm!" Ja Mari laiutas kahjatsedes käsi.

„Hää küll, isa on hauas, las puhata, küllalt rühmas tööd! Nüüd on järg minu käes!"

„Lähen toon vee, võta luud, ja. . ." Juba Selma kihutas veejuga alla renni.

„Vesi on siin! Ma lähen viin piimavirre seakünna, kari ka kutsuda koju!" Mari ringutas tugevad käed üle mustarätilise pää.

„Sa enne võta luud, ma viskan vett, hõõru kõnts lahti seina äärest, seni loputan nõud!"

Selma ronis treppi mööda ülesse võimasina juurde, ühes käes pang, teises hari.

„Kuidas käed on ära pihast!" kaebas Mari „ega me kolmekesi jõua kauemini vastu, ikka üks veel kulub ära!"

Ta pühkis, seisatus, vaadates vilkasti Selma suunas.

„Kas too preili tuleb ikka enne?" See oli rohkem jutujätk, kui uudistamine.

„Teisipäeval tuleb, täna juba reede." Selma ütles seda harjakahina ja veeloksumise seest.

„Säh, kaabi kah, ega mina siia ole ajanud musta!" juba Mari andis luua Jaani kätte, kes tiris suurt lauda parajasti seina äärde.

„Kus sina siis —?"

„Näh, just kui mul aega, sead näljas, lehmad lüpsta, söök teha. . . Ristluud ja pihad valutavad tuleb vist pikset" lausus, saladusliku näoga vaadates välja aknast.

Selma tahtis Mari keelda paigale, kuid juba ka-

dus selle vöödiline seelik uksetaha. Tal polnud sugugi mugav, et jäi üksinda valgepäise poisiga. Pigistas rinda ebameeldiv mälestis juhtumusest nende vahel. Vargsi piilus üle masina serva poissi, see oli ametis põranda loputamisega. Äkki tal kolksahtus käest pang, oli tabanud pilgu — ning, tõstis pisut pää, valgus puna kaelalt juuste juurteni.

„Anna vett!" ütles Selma kõlatult; küünides pangevõtuks käed, kummardus oma pää poisi ligi, paitades põsega selle kuuma palet.

Poiss jahmatus, huuled lõid värisema hetkeks, käed pangiga vajusid alla. Vaade oli peaaegu kohkunud.

„Ulata vett!" sosistas tüdruk naeratades, temalgi oli viskunud palgesse verilaike.

Poiss ulatas uuesti pangi. Samal hetkel kiindusid tüdruku silmad poisi omisse, palav hingeõhk voolas vastu nägu ja tüdruku rind tõusis ning vajus ägedasti.

„Jaan!" see oli sosin, lemb kallistus vastu põske. . .

Poisi heledad silmad kohtasid tüdruku omi, oleks karjatanud. Need, need olid rohelised, hõõguvad, neis sädeles tigedus ning tiirase emase metsik vaist. Segasena tuigerdas välja. . .

Nähes kaduvat poissi, vajus röötsakile tüdruku salejoonne abu, korisev hingeldus katkus rinnast, vahakollaseks tõmbunud nägu piiras sassunud juus.

Oli hüljatuna langenud kokku, õlad rappumas metsikust nutust.

„Ma olen naine, olen naine!" halises ta nuuksete vahele. . . Siis lakkas pisaratevalang, raskesti astus alla paarituhvilisest trepist. Oli kitsas siin, umbses, palavas, võiläitsakust tiines hõngus.

Seisatus lävel. Sead röhkisid õuel, suurem teistest nüüstis end vastu küna. Kuskil kõlises kelluke, oli sama kurvakõlaline hääl lehma kaelast; tarast kuuldus piimasorinat pangi, sääl kükitas

Mari, olles vöödilise seeliku värvlisse pistnud, lehma ees ja lüpsis. Metsikult vehklesid veised händadega ja Mari kisendas tigedasti, käskides neid seista paigal.

Taevas oli sama selge kui ennegi, tundus kõikjal vihmaigatsust. Selma toetus pääga vastu paksu uksemüüri, kuid siingi tundus lämbumist, õhupuudust.

Oli ta siis tõesti naine, või piirdus see kõik ainult enesepettega! Tundis külma tõmbeid kehas, kuigi ta nahk päikeseleitsakust hõõgus. Mööda õuet lonkis Neero, loiult keel ripnemas suust, otsides viludamatelt kohtadelt soodsamat magamisaset. Rõõmsa suminaga lendasid kärbsed, riivates üksteist tiibadega. Selmale näis maailm uuena, avas silmad pärani, nagu mitte küllalt jõudes imestada. Kuid see oli sama õu, õlesasine, täis kuivanud pori, mille tõid piimatoojate vankri nagisevad rattad vihmapäevadel, hõõrudes selle aga kuival ajal taas tükliseks sõmeraks ning tolmuks.

Samas lömitas vana, halli sindlikatusega kuur ja majanurgal telliskivist torniehitis, imeliselt viltuvajunud, teravatornilise, tiidaka katusega. Ja siin oli tema, nagu eneminigi, küllalt seisnud, kuid nüüd tundis ta terve Mina näilise taassünni ärkavaid tuksatusi, mis tervikuna moodustasid naise küpse vaistu.

*

Võis Mari kaevata kuipalju tahes ristluu- ning pihavalu — vihm jäi tulemata ikkagi. Kuigi see olukord tekitas viljapõldudele määratu kahju, sai aga teha ilusal ajal heinu, riisuti ja tõsteti kuhjadesse, ilma, et oleks saanud ristimiseks kolme tolmust vihmapiiskagi.

Kuivas hein muredaks ning kõvaks, oleks võinud jahvatada kas või peeneks ja segada hulka leiva-taignale. Ilmsesti hääd heinaaega aga kiruti kõikjal kestva põua arvel.

„Mis heinarämps see ka on, tuline kuiv ning kalk, ei kõlba süüa vanakurjalegi, oleks saanud

korraks kastetki!" tänitas Mari, võttes vastu heinu, mis tõsteti laudile talvevaruks.

„Võiks soola panna hulka!" arvas Jaan, kes heinu ajas ülesse laudile suurte hangutäite kaupa.

„Võiks, paljugi võiks! Kesse paneb? Perenaine kitsi ja rühmeldaja ja või soola puuda antakse muidu. Eh, nüüd peab iga purukübe olema kadunud õuelt, ei tohi piimaasetki näha nõudes. . . Üks puhtuse jaht pääle. Kui peremees elas, kesse sedasi, ja kõik oli korras."

Mari oli miski väga pahandanud. Ja see miski ei olnud muu, kui et Selma käskis teda talitada pisut korralikumalt. Kuid Mari osutus inimeseks, kes nii oli harjunud maast-madalast, ja oma harjumustele oli ta truu.

„Eks ma või küsida, laupäeval tõin terve koti soola!" arvas Jaan, hüpates koorma otsast.

„Eh, ära mine kedagi, siis jälle, pole teinud hästi, justkui seda tarvis!"

„Küsida võib!" vastas Jaan, ja keeras lauda

juurest meierei poole. Talle ei olnudki soola nii vaja, ta meelitses rohkem näha Selmat, kes talle hommikul oli sosistanud kõrva, saates kummalise pilgu, mis kutsus ning kohutas.

Selma võttis kokku parajasti arveid, istudes oma toas laua ääres, millel lebas siniste kaantega kaustik, täis numbreid. Iga piimatooja nime taga asendus rodu arve, siin lahtris toodud piim, siin viidud lahipiim, siin antud või arv. Ta kuulis, et Jaan teda hõikas. Kargas kähku üles ja jooksis alla trepist, lõketusid paled: mis arvas Jaan ometi temast? mõtles, tundes ise pahameelt punastumisest.

Jaan seisis trepil, müts kuklas, särgiväel.

„Kas soola ka saab heintesse?" küsis, kui viivu oli vaadelnud tüdrukut.

„Soola, milleks soola?"

„Hein läheb tümaks, ja. . .."

„Hää küll, eks sa ise tea, kus sool on!" Selma pöördus tagasiminekule.

„Selma!" Hüütu võpatus.

„Mis?"

„Selma, miks sa hommikul. . ." Poiss ei jatkanud, veeretas heinakört kohmetuna sõrmede vahel, argsi ja ebaledes.

„Mis siis, Jaanike?" Tüdruku huultel tuksles varjatud naer.

„Miks sa hommikul olid nii iseäralik?" päris tasa heinakõrre torgates suhu ja närides seda, lühendades peent rootsu tükk-tükilt.

„Milline?" tüdruku silmad naersid pikkade ripsmete all.

„Nüüd pole ta silmad enam endised," mõtles Jaan.

„Noh niisugune. . .", poiss sämpsastus, „sa ütlesid, et ei armasta mind?" see oli öeldud tasa, sosistades, kuid Selma kuulis siiski.

„Ega ma tänagi öelnud, et. . ." tüdruk ei lõpetanud.

„Ei, jah ei!" lootusetult lõi poiss käega, pöördus ümber, et minna taas.

„Jaan!" Hüütu teeskles kurtsust.

„Jaan!"

„Jah?" väsinud pilk jälgis tüdruku silmi.

„Milline olin siis sinu arvates hommikul?" see oli uudistelu.

„Noh, teistsugune, Selma!" arvas punastudes.

„Noh?"

Poiss viivitas hetke, siis purskas:

„Ära piina mind, mul on halb!" Väljendas selle paari sõnaga kogu senise varjatud tunnetise.

„Armastad sa siis mind nii väga?"

„Selma!" Mida kõike ei väljendanud see sõnake, isegi tüdruku kõrvus kostis heli ebamäärase, suure tundepalanguna.

„Siis armasta mind; ma tahan, et armastatakse mind!"

Häbelik oli see öeldis, nagu midagi õige salajast, intiimi.

„Ja sina?" See oli hingetu küsk.

„Mina!" Selma hetkeks mõtles, „mina tahan,

et sa mind väga, väga armastad!" Sulges silmad, mingit õrna, hella libises üle näo.

„Kuid sina ise!" anus poiss.

„Mina?" Nagu virgus unest, häigas käega üle otsa, kahvatus pisut ja kogeles:

„Mina, mina ei mõistagi armastada. . ."

Oli öelnud ta õieti, et ei mõistagi armastada? Selma toetas pää kätele ja mõtles. Ei mõistnud ta tõesti armastada? Talle tulid meelde noorusajad kooliaastad, sääl ei olnud ühtki meest, vaid hetkeks välgahtus ekstaasiks kiindunud armastus oma õpetajanna vastu. Teda armastas ta nii, et kiivuses oleks tahtnud surra, kui viis ta jumaldatu too paks erukapten. Oli see aga kellegi armastus? Võib-olla vaid hingeline püüd, omandada sõpra. Kuid siiski? . . Ta kahtles.

Miks ihkas ta siis Jaani armastust? Mis oli selles valgepäises, pikakasvulises poisis, mis köitis teda? Vast ehk selle alandlikkus temma, kiindumus? Ehk sundis teda sellele soov, tasuda

vähegi enese minevikuarmastusest tühji päevi, mil ta vaikiv, hambaid kokkusuruv enesetunne lõmastus armastuse puudusel ja solvatud eneseuhkus sundis teda omandama kahe Mina mõiste omas rikestunud ajusopis, kuni need jäid ta lahutamatuteks kaaslasteks. Oli see tõesti nii, osutus see kõik ärganud naiselikkuse selgeks tunnuseks.

„Muidugi oled naisena toimunud hästi!" sosistas tema üks Mina, kuna teine sõitles:

„Sa ei vaja mehearmastust!"

Katsus süveneda tõhe. Hetketi läks see hästi, kuid samas oli ta võimetu end hoida rakmetes. Terve ta olemine ihkas millegi võimatu järele. Selle tõttu kaotas hetketi igasuguse tasakaalu, valmis langema taas antipaatiasse, vaimlisse letargiasse, mis hetketi tõi kaasa terve agoonia.

Siis piinas oma aju kõige absurdimate mõtetega, ehk püüdis olla terav, solvata teiste hellimat; üldse, langes üle igasuguse piiri, ärritudes üle võimatuse.

Järgmisel hommikul juhtus see, mil oli vaikinud piimatoojate kära. Nad parajasti pesid masinaid, kui Selma leidis tsentrifuugi trumblis veel koort. Ta vihastus hetkeliselt, temal oli täna halb päev. Hommikul oli Mari lõhkunud termomeetri, ning nüüd veel koor masinas, kes tohtis siis olla nii hooletu.

„Kes käänas kinni koorelahutaja kraani?"

„Mina!" See oli Jaan.

„Et sa ka ei mõista midagi paremat, hiilid tüdrukute järel ja unustad kõik".

See oli öeldud halvasti, kuigi Selma seda ei võtnudki nii teraval kujul. Jaan ei vastanud küll midagi, kuid kahvatus, ja, kõvasti surudes huuli hammaste vahele, nõrgus kitsas, hele vereriba alla ta lõuga mööda. Nähes seda, Selma pahanes veelgi. Tahtis, olgu mis on, vihastada kedagi. Ennast, või kedagi teist ärritada nutuni, ja selleks oli paras Mari, kes teeskles süütust laante ning metsade tagant.

„Mari, sul ikka vist öösi käivad poisid? Neero haukus kogu öö!" Tigedasti naerdes pööras morni näo.

„Mis poisid minul vanal inimesel! Häbi, häbi, ei mina end lase käperdada, käigu või viissada poissi. Ei ole mina elanud patuelu. . . Ise oled suur pärija ja puha, küll nad hiilivad sind!"

„Mind, mind ei taha keegi, mina olen öösi luku taga, kuid sinu toa ukse võti kadus ära juba mullu suvel."

„Oh sa igavene kuriloom oma jutuga!" pahandas Mari, ajades laia selja sirgeks vanni kohal, või mina, valge väljas. Kesse sihuke õige siis on? Ei mina tunne. Näe, kadunud peremeheke, hää inimene oli, lubas mulle uhke räti musu eest; eks temagi va' naljakas oli; näe, ei andnud aga temalegi — siis vallapoistele, päh!"

„Räti oleksid saanud küll, ilusa siidise ning lillelise!"

„Ehk oleks ka!" leppis Mari, aga ma ei annud.

Ei mina ole omas elus veel magatanud ühtki meest. Kui noor olin, oli karmust ja kasinust täis kõik kohad; ega nüüdse-aja rahvas ole seda, mis ennist. Nüüd sündides igal oma soputaja."

„Eks sinagi oled nüüdsete inimestega, ära salga!" Selma pigistas ühe silma kavalasti kinni.

„Mis! Mina? Hull oled või! Mis sa pilkad vanast inimesest, ptüh!" Mari sülgas laias kaares.

„Eks vanad vanadega!"

„Mis?"

„Vanad ikka vanadega, ütlesin, ega vale ole." Jäi Mari vastuse võlgu, ta punased palged värvusid heledaks, liikles pangiga ruttu eemale.

„Said nüüd!" parastas Selma mõttes, kuid kohe tundis kahju: keda oli ta provotseerinud? Oma isa, kelle lihane laps ta oli.

„Sa oled halb!" hüüdis temas esimene Mina."

„Oled tõesti halb!" laitis teinegi Mina, oled kiuslik, jonnakas ning südametu!"

*

Vaikne oli siin, metsa serval, vanade jalakate ja saarte all. Võis näha iidsete, sammaldunud tüvede vahelt eemal pikka, pehmet rohtu. Õhk oli siin vilum. Eemalt, seedrite vahel, paistis vana, luitunud meierei torn, punase kivikatusega ja valgete, tõhusate korstnatega.

Jaan istus, küünarnukki toetades põlvele. Oli üksi siin; pühapäeval jatkus ju aega selleks.

Vaikne oli ja mugav, hoopis erinev tunne kui meiereis, kus iga silmapilk võis kohata Selmat. Miks oli Selma sellane? Kord täis tulvil lembust, hellust, kallistusi, teisal taas ironiseerivalt piidleja, flegmaatiline, tavaline tööjuhataja, laused kitsivõitu, otsekui pigistatud tühjast sidrunist.

Mitu korda olid värisenud Selma huuled suudlemisnäljast, vereloidu lüües lõkkele kahvatus näos, ent kui oli küüninud Jaan ta huulteni, võpatudes taganes tüdruk, kehitades põlglikult õlgu. . . Mida mõtles see temast, miks narritas teda? Teadis, taipas üldse külma südamega tüdruk, kui armsana

tundus temale, Jaanile, kuis oleks ta vastu tahtnud olla igati hää, lemb ja hell. Nagu linnupoega võiks teda hoida oma suurtel kätel, julgemata suruda kõvasti, nii habras, õrn ja väike tundus.

Aitas sellestki, kui võiks teda vaid vaadata, temaga rääkida kõigest mis tuleb meelde. Kui ta vaid ei muutuks nii kiiresti, ja oleks ta vaates alati selline soojus kui ajuti. . .

Jaan surus käed kõvasti vastu rinda. Kuis võiks ta kallistada teda, kogu oma nooruse rüvetamatu õrnusega.

Mis oli selline elu õige pakkunud temale? Midagi! Juba sündides andis loodus vaesed vanemad ja kõigile lisaks veel kolm vanemat venda ühes nigela õega.

Alaline virelemine leivapalukese pärast, milleks vaevaliselt küünisid isa teenitud kehvad kopikad. Oli õnn seegi, elada oma hütis, kus hinnata päävarigi, nii hää-halb kuitahes, siiski oma.

Ema käis päeviti töös, pidi väikesed lapsed

raske südamega jätma omapääd, kuni saabuski õnnetus, võttis ühe vendadest, kes kukkudes allikasse, uppus.

Vanem neist lõpetas kuidagi kooli ja sai ohvitseriks, keskmine nälgis, õppides maamõõtjaks, ja, olles juba palgapääl, oma sentidest aitas teda, noorimat.

Nüüd vanemad olid surnud, õest, sellest ei tahtnud kuulda ega teada keegi, — oli vajunud elukeeristesse.

Polnud ime, et temast ei kasvanud elutarka, taibukat, energilist meest, kes oleks võinud tõusta kõrgele.

Pikatoimeline, häbelik ja kartlik, mis juurdunud maast-madalast, imbudes verre nõmme liivaserval kükitavast lömmis hurtsikust ja lahjast kasvupinnast. Ilmalegi tuli juba küürusselgsetest, kartlikkudest vanematest.

Eks mürgitanud ta lapseigagi, et oli vajunud vaesusepitsat temale, kuna kooliski pidi neelama

alla pilketorkeid jõukatelt talulastelt, kes tegid nalja ta kehva leivakoti arvel, uudistades selles musta, jämedat leiba ning kartulipudru-karpi, kuna neil enestel tilkusid rasvanired lõualt. Ega julgenudki palju jooksta ühes teistega, sest varsti oleks kajanud kooris:

„Näru Jaan, pastlad jalas, kuuel paik, — pükstel sada!"

Siiski kasvas temast mees, ei keelanud kehv toit sirguda teistest pikemaks pää võrra. Oli kondistki tüse, mis võimaldas elu ja tööiha.

Kuid kartlikuks jäi alati, alt-silme piilujaks, ebaledes kõikjal. Jäi kurvameelseks ning lapsikuks, kuigi oli kergesti vihastuv, unustas aga raevud veelgi kergemini.

Hele oli igati. Hele juustest, silmist — kuni südameni.

Ja Selma! Ei läinud Jaani pääst. Mullu, varakevadel, tulles siia, näis see tüdruk talle hoopis teine. Tundus, nagu oleks ta väike öösorr, kes

kalgi häälega vidistamas tihedas lepikus, morn ja pelgupugeja. Varsti tundis aga hoopis erilisemat, vaistu, lembet ihet. Väikeses naises näis leegitsevat hoopis eriline elu. Jaani arvates oli ta uhke, kõrk ning saavutamatu. Mida enam veendus selles, seda kindlamaks sai kavatsus, võita see uhke ning tusane tüdruk, panna ta naerma helisevana.

Kuid mida enam arvas Jaan end liginevat lähtepunktile, seda enam muutus tüdruk: nagu isateder, kes vaenlase hauduva emase juurest meelitab eemale, vedades lohisevaid tiibu, hüpates ikka kaugemale reetlikust kohast. Lubades ja keeldudes, keeldudes ning lubades. Otsekui oleks keegi meelitanud alandlikku peni peenleivaga, et viimase nina palani küünides anda jalaga ribide vahele hoope.

Meelsasti oleks läinud, jätnud meierei kus seda ja teist, kuid siiski pidi jääma. Tundis Jaan, et Selma ei suuda ega saa üksi valmis, olles alles vilumata, muide, tal oli kahju minna . . .

Mõttelõnga katkestas hele vile, pahaselt libises käsi lõua alt. Vaade eksles ümberringi, kuid kedagi ei olnud näha. . .

Hallid, sammaldunud tüved heitsid teravaid varje, hakkas lähenema õhtu.

Poiss tõusis aeglaselt, vaadeldes üksisilmi pikakõrrelist rohtu, mis näiliselt märkamatult hakkas tõusma taas üles.

Pöördudes jalgraale, kostus lähema, jämeda, õõnsa jalaka tagant naeruturtsahtis. Ta peatus, tundes piinlikkust, et keegi oli seiranud teda.

„Tule välja! Mis sa itsitad!" hüüdis pahaselt.

„Naeran su pikki koibi, seoksid nad sõlme, siis saaks sust alles paras mees!" vastas Selma.

Rikkus poisi näilise kavatsuse, minna koju. Selma astus, käes korv, välja puu tagant, sulgedes tee.

„Egas kodu pole jänes, et jookseb eest!"

Tüdruku must-valge ruuduline kleit pani virvendama Jaani silmad, säält ta kiiresti tõstis pilgu

näole. See oli palavusest punane, näis, nagu oleks tüdruk äsja ärganud magusast unest, silmade helehalli sädeledes. Oli paljajalu, lühike rõivas vaevalt alla põlvi. Väikesena, plikakesena, pea-aegu lapsena näis nii. Huuled paisunud magusas, kelmikas naerus. Kuid poisi ünse ja tusane nägu ei läinudki lahedamaks, näis nagu seisaks tervikuna tulistel süfel, üks silm piidlemas tüdrukut, teine kodu poole suunduvat kitsast rada, kuna ise kärsitult liigutas sõrmi taskupõhjas.

„Mis sul viga on?"

„Mis siis olema peaks?"

„Midagi ikka on, võib-olla, istusid sipelgapesas?" Taltsutamatult naeris tüdruk, näis, õige südamest ja kaua. Ta silmanurka poetus väike, hele pärl, jookstes mööda põske aeglaselt alla.

„Miks sa naerad, olen siis nii naljakas?" Selles oli kibedust, viha ja pisut ahastustki.

„Naljakas?" imestas tüdruk, sumbutades äkki naeruturtsahtise, „peaks alati olema miskit nal-

jakat, et naerda. Naerda võib ju ka siis, kui just sooviks nutta meelsasti."

„Võiksidki nutta parem!"

Kui sapiline oli täna see poiss. Hoopis erinev tavalisest. Nägu trotslik, otsal vihavoom, silmad kiskunud inetult kokku.

„Ma nutangi!" püüdis tüdruk veenda, näo muutudes äärmiselt kurvaks. „Oled nüüd rahul, kui nutan naeruga."

„Polegi see naer, see on irve. Irvitad, sa ei naeragi."

Poiss tundis, et temas kasvas mingi viha, meelepaha tüdruku vastu, kes nii julmasti irvitas tema üle.

„Mis sul viga on?"

„Midagi pole!" Jaan surus õlad ettepoole, pää vajudes longu, kuid tüdruk jooksis järele talle, märkamatult poetades ilusaid, päikesest alles lõhnavaid maasikaid punutud korvist.

„Ära mine siiski, ma polegi ju nii halb!"

Selma hääles tundus alistumist, palvet. Poiss vaatas teda vööristades. Mängis tüdruk taas temaga?

„Mis sellest, kui lähen, pole sellestki midagi, kui oleksidki halb!" Jaani hääl kostus ükskõiksena, vaikselt, vaate siirdudes üle Selma pää kaugusse.

„Kas ei ole?"

„Ega ole!"

„Nii!" Solvatud, hüljatud inimese trotslik hüüe. Tüdruku silmalaud vibreerusid.

„Hää siis küll!" Ütles seda kähku, tõstes pää uhkesti kitsaste õlgade vahelt. Vilksasti liikles puude vahel, kuni kõrge rohi katkestas vaate.

Mahajääja püstatus, jooksis siis järele, tabades suure kämblaga tüdruku terava õla.

„Mis sul tarvis oli?" Tüdruku hääl tundus kalk, lõikav terasena.

„Ära ole pahane!" anus poiss.

„Ei ole! Noh, mis sul tarvis oli?"

„Ma ei ole ka pahane, et mind naersid nii, arvasin, et irvitasid mind."

„Ja kui irvitasingi?"

„Ei, sa ei irvitanud, Selma ei irvitanud. Ja kui irvitasid, siis. . ." Ta sooniline käsi pigistas valusasti tüdruku õlgu, hambadki krigisesid, vaade lõi äkki metsikuks.

„Mis siis, kui irvitan veel?" See ei olnud uudistamine, vaid pigemini tavaline käsk.

„Siis, siis teen sulle haiget!"

„Sa praegugi teed haiget, võta ära oma suur käpp!"

Jaan ei liigutanud, punane soonestik silmavalgetel tihenes, kuna kõvemini sõrmed surus ümber pehme keha.

„Metsaline!" karjatas tüdruk, end rebides eemale, tuikudes tagurpidi hetkelisest vabanemisest.

„Sa oled hirmus, Jaan!"

„Hää's küll, kui olen hirmus, siis niimoodi, mitte aga kui sina, kes piinab, mängides oma ohvriga, võrratult enam."

Esmakordselt tundis tüdruk poisi vastu tugevat sümpaatiat, see oli toore mehejõu tekitatud vaimustus, mis juba ürgajal võlunud emaseid. Selline mees pidi armastama teda. Mitte mõni nukunäoga poisike, vaid jõuküllane, rikkumatuhingeline terve isane.

Küllaldast rahludust tundis sellestki, et vähemini armastati teda, mehe tervikulise kiindumuse ning energiaga. Juba seegi andis elule sisu, nagu kirev dekoratsioon näitelava monotoonsetele seintele.

„Ma ei ole enam nii halb!" See oli öeldud kui unes, tõstmata silmi. Nagu valelik, häbeneja seisis tüdruk mehe ees, küünides vaevu selle õlani.

Pani korvi lähedale kännule, mille ümber mänglesid vilkad sisalikud loojeneva päikese viimastes kiirtes, et siis hetkeliselt kaduda oksastikku.

Kontrastina möödunule tundis Jaan jälle soojust, hellust, armastust, nagu mingi imelise aarde vastu, kelle saavutanud suuri vaevu. Heldinuna

surus tüdruku enese vastu, suudeldes selle huuli. Vabanedes poisi embusest, toetus vastu jalakatüve, silmitsedes segasena selle naeratavat nägu. Äkki välkusid mööda päevitanud põski pisarad; vabalt, häbenemata langesid ükshaaval ja raskesti. Mitte taibates isegi pisarate põhjust, tungis ta ajju teadmine, nagu oleks selle suudlusega läinud midagi kallist, armast igaveseks, jättes järele tühjust ning külma; nagu oleks oma hinge aaretest ulatanud osa aiva võhivõõrale. Osutus hetkelise ajukriitika ees, nagu teeselduks kogu elu, olles täis asjatuid, mõistust häirivaid labürinte.

Milleks oli vaja selline energia-kaotus? Milleks igatses keha asjatuid tundepalanguid?

„Ära siis nuta ometi!" Jaan kummardas valge pää Selma üle, sääljuures riivates silmadega tüdruku kleidilõikest esimesesse arenemisastmesse kängunud rindu. Väikesed olid need, kuid ilusad ja õrnad.

„Imelik, naistel on kõik nii üheskoos, naer ja

pisarad segamini. Milleks kurvastada, kuna õnn nii lähedal."

„On's armastuses õnne?"

„Ei tunne sa siis seda?"

„Ma ei tea!" puhtsüdamlikult ebales tüdruk. „Kuis võib olla selles õnne?" arvas ta kurvalt.

„Lollus!" ütles siis ägedasti, mornina.

„Mis on lollus, kallis?"

„Kõik!" Tüdrukus tõusis ägedus. Milleks kõigeks on vaja selliseid narrusi?"

„Kuidas siis narrusi?"

„No jah, muidugi narrusi! Ei taipa sa siis, et on mõttetus, käia nii kõveraid teid kaudu looduses."

Poiss ei saanud aru sellest, lihtsalt ei suutnud tajuda tüdruku segast kõnet.

„Miks vaevad siis ennast, tule, istu mu põlvele!" Ta laskus laiale, tiidakale kännule, tõmmates tüdruku, kelle silmis säras veel pisaraniiskus, järsu nõksuga sülle.

„Istu siin ja kuula, mida tahan kõneleda sulle.

Lause lõpp kadus sosinasse.

Rahuliselt jäi Selma ta sülle, oli väikese lapsena väsinuna langetanud pää tugeva õlale.

„Tahan öelda sulle, et. . ." poiss peatus, olles kahevahel, kuidas jatkata.

„Mida?"

„Tahan küsida, millal sa oled päris minu, minu? . ." Kirglik oli mehe hääl, lemb ning hell.

„Kuidas nii?" Tüdruk kas ei taibanud, või ei tahtnud taibata üldse. Poiss sämpsatus.

„Millal naitume? Kas sügisel juba? Või leinad?"

„Miks naituda?" Selma oli hämmastunud. „Kas nii pole sul hää?"

„Väike, oled veel laps, tead, sellise armastusega ei saa kaugele, see vaid äratab kaugeid soove, suuremaid igatsusi."

„Milleks siis teisiti?"

„Lihtsalt ei saagi muidu; peaksid ju taipama ometi mehe ja naise vahelisest armastusest!"

„Milleks see, milleks see?" ümises tüdruk tõrjuvana, verelaine valgudes näkku.

„Aga. . ." poiss ei saanud jatkata, sest tüdruk paiskas enesest kõleda naeru.

„Lollus, ütlesin lollus! Milline pentsikus, väljamõeldis: abielu, kiriklikult, ametlikult lubatud paarimine! Vaata loodust, kas vajatakse sääl õpetajat, ametnikku või kummitempleid! Vooditki pole tarvis, rääkimata muust."

Jaan üha kohkus.

„Mida siis?" pomises arusaamatuna.

„Mida? Miks käivad inimesed nii pikki kõveraid teid kaudu! Miks ei lähe kõik loomulikus suunas, kuna ometi lõpuks kõik sihib sinna? Miks on inimesed kõik variserid, salajaste pahede varjatud panipaigad. Selletagi on maailmas kõverust küllalt."

Tüdruk sattus ikka enam hoogu, vabanedes vägisi mehe sülelusest.

Juhmina istus poiss, mõeldes endamisi, mille

poole sihtis tüdruk, kuis võis korrutada selliseid asju nii mõttetult.

„See on pigemini lapsikus. Milleks on põimitud romantikat nii palju nii lihtsate asjade hulka?"

„Sa tahad, tahad siis. . ." poiss õrnasti pigistas teise näiliselt elutut kätt.

„Ei!" hüüdis tüdruk, tõmmates tagasi käe; oli taibanud poisi küsimuse.

See väristas õlgu, teda olid tüüdanud Selma avaldised, ehk lõpuks, mida oligi avaldanud tüdruk? Midagi! Jaanil näis, et selle jutt muutus jampsiks. Tema oli lihtne poiss, ei mõistnud teise keerdkäike.

„Milleks on siis kõik see, mida nad nimetavad puhtaks armastuseks, ütle, tajud sa seda?" küsis tüdruk.

„Ometi selleks, et see on ilus, liigutav ja, ja püha. . ." Poiss näis nagu ebalevat.

„Sugugi mitte! Selleks on, et ei lõpeks inimsugu, vaid kestaks aasta-tuhandeid, ikka samasugus-

tena, kes omakorda puhta, õilsa armastuse nime all soetavad tulevaid rahvapõlvi . . ."

„Nii peabki olema!" Teine tundis end kuidagi lööduna.

„Noh muidugi, eht isase ja emase vahekord, kuid sellest ei saa ma aru, miks maalitakse sinna juurde lillesid?"

„Sa siis lihtsalt ei armasta!"

„Võib-olla, ütlesin ju, et ei mõista armastada vist."

„Mida peame siis tegema?"

„Midagi!"

Poiss vaikis, arvas tõesti, et tüdruk viibib mingi kummalise mõju all, ta ei suutnud teda mõistagi kuidagi.

„Kuidas midagi?" ütles siis pea-aegu kurjalt.

„Ma ei naitu iial mehega. Armastada võid mind, kuid ära üldse pea mind. . ." tüdruk vaatas ähvardavalt, „emaseks. . . Mul pole tarvis lapsi,

ma ei salli neid, ja selleks ei vaja ma ka asjatut energia-kulutamist."

See oli öeldud küllalt selgesti, et poisi pää aiva kumises kuuldud sõnadest:

„Sa võid armastada mind, kuid ära pea mind emaseks. . ."

„Taeva pärast, Selma, kes sa oled siis?" Ta pea-aegu kisendas.

„Inimene!" vastas tüdruk külmalt.

„Kuule!" karjus poiss, soonte paisudes otsal, „kuule, nii ei luba ma mängida enesega! Ütle, et mängid ainult minuga, ütle!"

„Võib-olla!" tuli kokkusurutud hammaste vahelt. Samas aga laksatus hoop, Selma pale värvus herepunaseks, kuna ise tuikudes rabas lähemast puust.

„Sina, vaata, kuhu läheb minu energia!" hingeldas Jaan, iga lihase värisedes ärevusest ning raevust. Hetke möödudes tundis, et tüdruk ei lähe temale enam midagi korda, otsustades lahkuda siit.

Selmagi saavutas kiiresti hingelise tasakaalu, ei olnud sugugi hämmastunud, vähem veel vihane. Paistis näiliselt muutumatust ilmest, nagu oleks ammu oodanud seda. Huulte ümber mängles koguni muiegi.

„Ei maksa seepärast vihastuda!" lausus leplikult. „Mina vaid seletasin oma arvamisi, ja sina, totakas, lõid mind kämblaga. Meie elame veel ja saame ehk näha paremaid aegu. Ei maksa hetkelist tuju võtta kohe vankumatu tõena." Oli südamesopis pisut kahjugi, et nii ruttu pidi kaotama selle, kelle järele vast äsja oli sirutanud käe. Kuid ta ei saanud panna vastu oma mässavale, kahepaiksele Minale.

Poiss ei vastanud, näole oli liibunud ünse, morn ilme. Oma tujukuse tapalavaks oli valinud tüdruk tema. Meelitades aeg-ajalt sulnide lubadistega, et irvitada pärast ta pettumusest purunenud hinge.

Oli sel tüdrukul üldse südant, ennemini küll

jääkild meiereiõuest saepuru alt südame asemel. Alati tujusööst ilmes, irve silmis. Oli üldse inimeseks, või saatuse julmaks karistiseks?

Ei vastanud tüdrukule, teades, et kord taas tuleb piinelda.

„Niipalju egoismi ei peitu vist küll kelleski muus" — mõtles endamisi, aeglaselt pöördudes minekule. Piki üle lagendiku läks, püstipäi, nagu vabanenud mingist raskest. Vilistas isegi, kuigi heli mattus hetketi huulte taha.

Läks, käed püksitaskus, vile ajuti katkedes, vastu veretuvale ehale, mis pilvesiiludest leegitseva säraga kastis ladvastikke. Ei tihanud aga Selma jalg tallata poisi pikasammulistes jälgedes, ei seiranud isegi ta aeglaselt kaduvat kogu. Vaid vilet kuulis, katkendilist, kuidagi härdusest üleujutatud vihinat oma kõrvus, ja see tungis talle kuidagi südamesse.

Ei maldanud tõsta pilku, tundes nagu rasket needet enesel. Oli äkki inimene, kes siples abi-

tuna siia-sinna, leidmata enesele sobivat, parajat paika, kõike hüljates, hävitada tahes. Rebis enesegi südant, mis metsikult tuksles vastu ribikonte, lööes tuiklema vere meelekohtades. Enese abitusse, jõuetusse mattis tundepuhangud, mis hetketi voolasid üle temast. Tardumust tundis kõikjal, vahel osutus eneselegi üha võõraks.

Miks ei leidnud tema rahutu vaim ometi kuskilt puhkepaika, olles maailma elu sünfoonias armetuks, kakofooniliseks kõlanatukeseks.

Kas ei olnud küllastunud elust hing, näljasena vahtides üle vaenulise keha ahtate piiride, mille mahlu imemas vampiirina lakkamatu kahtlus ning meeleheit? Kas ei tõmmelnudki agoonias ta verevähene, kidurarakuline keha?

Eks olnud ta ilmetu loodusesünnitis, nagu rutuliselt lapitud kokku, paigatud, rohkemnäpitud, et kuidagi saabuda elusana maailma. . .

Oli morn ning ilutu vana majagi, mis ehahämaruses sirutas näiliselt väsinuna pooleldi vari-

senud tornineljikut üles tumeneva laotuse poole, kuna kõrgel, hallil kivivundamendil kummitusid õhtuti puude teravad siluetid, jagades vana hoone kaheks, heledamaks ning tumedamaks osaks. Kõrged, võlvitud gooti-aknad näisid pimedas hämarusest piidlevate silmadena kõrge, laiaäärtega katuse all.

Aiva märkamatult lähenes öö, hämarvalge suviöö, tuhmi punaga taevaserval ehast aoni, õrna pilvepalistuse kumades selge sirgjoonena, jagades taeva kahte ossa: roosaks, säravaks, ehatulukesega, — ja siniseks, pilvelaiguta taevakummiks, kuuveerandiga keskpaigas. Maagiliselt läiklevusest öö joonestas tumeda metsavarju sikksakke, lookleva maona Selmani. Väsinuna vaatles ööd, päevasest palavusest roidunud keha vaevu saades karastust leigest jahedusest. Puud näisid imevat endasse öökargust, enne kui sööstus see Selmani.

Väsinud loomana oleks veetnud siin öö hommikuni, kastevärskusest jahestunud keha ärgates

päikesega. Ta väsinud, rasked silmalaud kerkisid, pilgu saates üle pimeka saarikualuse.

Oli sääl ainsatki lapikest, kuhu ei olnud puutunud ta jalad? Jookstes varbagi kivvi oli löönud, nutupilli lüües istunud kännule.

Oli piidelnud siit saareokste vahelt, kuis möllas veski Juuli poisiga jõeäärses heinasaos, kui tüdruk kiljus poisi käte vahel, püüdes rabeleda lahti, pärast korjates heinakõrsi juustest ja rõivastest. Oli tema näinud ainukese pääItnägijana Juulit rabelevat tugeva poisi käes. Ainsa tunnistajana oleks võinud pärast retti läinud tüdruku lapsele säästa isa, kuid ei suutnud, tundes kõige vastu iiveldust südames.

Kas ei olnud see taevasiku naeruturtsak, ja sellele järgnev nutupursk, mis kajahtus ülalt mäelt temani? Haavalehe sahin oleks nagu tilkunud talle kõrvu. Öö oli täis hääli ja tasast lehtede kahinat. Kuigi tundis õudu, mis salalikuna end laotas kõikjale, ei raatsinud siiski minna koju, kus

pääle kella aeglase tiksumise ja rütmilise löökide ning kilgi laulu ahju vahel midagi ei olnud kuulda.

Vana maja, tuules krääksuvate plekklippudega, näis magavat, kuigi hallitus, vamm ja tosin aastakümneid kestnud murenemisprotsess õõnestasid iga viivuga enam ta sisemust.

Tundis öötuule jahedust, mis abujoont mööda jooksis puusani, pannes ajuti lõdisema. Tõustes läks aeglaselt kallakut mäekülge mööda edasi, läbistades pikkade puuvarjude sihvakaid jooni. Tundis, nagu kutsuks teda kaugus, vaadeldes oma noorusaastatega möödunud mängukohti, üksildasi unistamispaiku. Aeglaselt tõusis mäkke, liibudes üheks puudealuse hämarusega; jahedad rohuladvad kõditamas sääri, lühikese kleidi alt vilkuvaid kindreid.

Sihitult kõndis, pääs mõttepalangud, ega märganudki suunda, kuni aohäima kuulutades uut päeva, hämmastunult leidis end meierei varvik-

aia ees, kuna mõttes oli viibinud hoopis kaugel . . .

•

Kippus töö liiale kolmele, kuna Mari veetis osa ajast loomatalitamisega ja ikkagi paigale jäänud Jaan, kes endamisi küll kindlasti oli kavatsenud lahkuda, pidi, pääle otsekohese töö meiereis, vedama piimasaadusi linna ning toimima kõiki majapidamise juures vajalikke, raskemaid töid.

Said endile juurde abilise. Oli kena ning lõbus, aiva noor tüdruk, Anni nimi. Ta vilus kiiresti ja näis, et ühes temaga tuli ka uus vaim vanna majja.

Sillerdas lõokesena terve päeva, olgu vannide loputamisel või või-pressimisel. Kõikjalt kostis ta hele, lapselik tiriliri.

Näis mõjuvat Selmassegi uus abiline, kadus endine näiline unistus, kippus vallatlemagi tihti. Oli hubasem Marilgi ja vaiksem, kuna kadusid tavalised nägelused üha tühiste asjade pärast,

mis tihtigi muutusid morniks lõbusa tuju. Vaid Jaan jäi süngeks ja rangeks. Ei libisenud naljatera üle huulte, ei mänglenud endist naeratust näol. Sünge ja ünsena näis koguni kaotanud kõnevõime, piirdudes väheste, tavaliste sõnadega. Oli näiliselt muutunud hääsüdamega, poisikeseohtu noormees äkki igavaks, flegmaatiliseks inimesolmaks. See võis ju kaduda ajapiku, kuid sedapuhku ei leidnud oma hingelist tasakaalu enam nii kergesti. Teda vist ei huvitanud Selma, ehk kui huvitaski, seda suurema hoolega hoidis üksipäinisest kohtlemisest temaga, mis tingimata oleks kujunenud ebameeldivaks dialoogiks, milles liikles aeglaselt, süngelt ning ettevaatlikult. Sest niigi juba mõttevanker pisut viitles.

Anni tulekuga näis muutuvat paljugi; teisel päeval, pääle ta saabumist, kerkisid läänest sünged, kaharad pilverangad, kohiseva tuulega pühkides senini taevas liuglenud heleda pilvevahu. Algas sadu, alul hooti, piksevihma segu, kuni

üleni kogus taevaalune täis raskeid, halle pilvi. Sadu kestis päevi, kuni ühel hommikul tõusis päike taas selgesti, pannes sädelema veepiiski märgadel lehtedel ja läigeldes õue korjunud lombikestes. See oli ilusamaid hommikuid, mida üldse mäletas Selma sel suvel. Õhk oli selge ja puhas, taevarand säras ning virvendas valgusest ja soojusest, tiheda auruna kerkis niiskust.

Kanakarigi oli paterdamas ning rehitsemas juba varahommikul niiskes, kobedas mullas. Isegi lehma ammumine tundus värske ja jõuline. Mägedest tilisesid alla veenired tuhmi tiiki, mis vihma tõttu muutunud veelgi enam sogaseks. Jõepind virvendas heleda, sulametallist paelana kühmliku heinamaa foonil. Selmale näis kõik ilusana, uuena, tundes pelglikult väikest rõõmusädetki.

Anni tuli parajasti üle õue, paljasäärsena, heledana, kaenlas sületäis lõhnavaid arukase oksi. Hele, pisut punaka helgiga, lokiline juus paistis roheliste lehtede vahelt eksootilise õiena. Ta nägu

oli pisut tedretähene, kuid põseovaali ilustas selle eest väike lohuke. Oli isegi väike, sale ning keesik.

„Milline jumalik ilm," lausus Selmale, visates kaselehesed trepile, „täna oleks tarvis minna jõele ujuma, tuled sa ka?"

„Ei, mul ei meeldi kunagi ujuda jões. Ajast, mil lapsena kukkusin läbi jää jõkke, kardan teda. Palju ilusam on saunas: viskad kerisele leili, ja seni, kui higistad laval, seni kuulad kividel sisiseva vee sahinat."

„Jões on ilus, olen kasvanud jõekaldal ja armastan seda väga."

Tuli parajasti Jaan, kärutäie jääga.

„Kas sõidutaksid meidki, Jaan?" küsis Anni.

„Ei!" vastas Jaan külmalt.

„Jaan on naistepõlgaja!" kilkas Anni, hüpeldes saledate säärte vilkudes üles nagisevast trepist.

Hetke möödudes hüples taas alla, õlal supel-

rätt, ebales pilgu õuel, valides soodsamat teerada, milliseid palju siirdus jõe suunas. Kadus siis leesputkete ning põdrakanepi vahele.

Langes nagu mingi vari Selma hingele, oleks meelsasti läinud ühes, kuid — ta ohkas. . .

*

Vaikus lailas ümber vana meiereihoone. Ei kostnud kikkakiremist ega peni-haugahtist. Salajases ööhärmas seisis vana ehitis kummalise, halli viirastisena.

Oli möödunud juba kesköö, kuid ikka vintsles Selma unetuna küljelt teisele. Uni näis ujeda linnuna peletatud kaugele, kuigi valutasid laud väsimusest. Tundis kummalist igavust ja igatsust, hoomas, nagu oleks öö ääretu üksindus laotanud üle tema oma tuhkrud tiivad.

Tahtis igatseda millegi lembe, kauni järele, kuid puudus ese, mille järele tuleksid ajukurudes mõtted. Ei suutnud leiutada unistamist väärivat eset.

„Olgu nii või teisiti", mõtles kurvalt, „ikka

on mul halb; kannan enesega oma saatustonti, ei see söanda lubada mulle ainustki unelemisviivu."

Näis, et oli põimitud tugevate ahelatega kurva saatuse külge. Kuis näris alati ta südames salajane siug, alati ebaledes, lubamata kunagi ühelegi õrnemale tundele kestvamat püsimispaika. Kalkust vaid sisendas temasse elu, mis paiskus tagasi tigeda irooniana. Ta veri oli vürtsitatud kibedusest, muutunud mürgiks, mis ähvardas tuua surma virelevale kehale.

Kas ei pidanud ta, kui põgenenud vang, varjama end? Kas ei pööraks Annigi, see lõbus ja vallatu inimeslaps, temale selja, kui suhtuks tema saladusse tavalisest vaatevinklist. Ja korraga tundis Selma hingelist soojust, mõteldes Annile. Alati tahaks teda enese lähedale. Tüdruku tema läheduses viibides oli Selmalgi palju parem, nagu uut elujulgust ja -usku oleks hoovanud temasse.

Nüüd aga, olles üksinda, ründasid lugematud

deemonid ta hinge, täites selle meeleheite ja kahtlustega.

„Kes olen siis lõppude-lõpuks?" küsis eneselt vähemini tuhandet korda, „olen üldse inimene, või karikatuur, lapitud, räbaldunud vaistudest?"

Kenagi oleks olnud elu. Ta polnud ju vaene ja tegevustki oleks piisanud kogu eluks. Kuid alati tundis end hingeliselt vasara ja alasi vahel, kui arenenumale vaistule alistudes tahtis suvatseda mehe lembust.

Hullumeelsuseni piinles pärast, leidmata võtit lukule, mis oleks sulgenud ta teise iiveldava Mina igaveseks hinge pimedasse soppi . . .

Nüüd tundis otse kehalikult teravat piina, suutmata lebada kauemini. Kogu kehal nagu oleksid jooksnud tuhanded sipelgad, kratsides ning puurides ta ihu.

Viskus kärsitult voodisse, kuid tõusis taas, toetades aknalauale, ajades pärani mõlemad aknakaared. Õu oli hämar . . . puude all varit-

sesid varjud, tuuleiilid kiigutasid vana remmelga latva. Taevas kiiresti edasiruttavad pilved ennustasid peatset sügise saabumist.

Kaua lebas aknal, tinaraske, tajumatu tundekoorem kergenes pisut.

Pilvede kerkides tuul vakatus hetkeks. Taevaalune kattus sinkjasmusta rüüga, mis pikkamisi valgus üle kogu metsa. Maja niigi ähmased kontuurid hajusid pimedusse. Varjud kadusid. Ühtlaselt lailas kõikjal pimedus, masendavana ning suruvana.

Siis rebis vaikuse piksekärgahtis. Sinaka tulenoole sööstudes läbi pimeduse, valgustus hetkeks raske pilvelasu, millest nüüdsama hakkas langema raskeid piiski. Kõpsatus neid aknalauale ja tüdruku käelegi, kuni tõmbas kinni akna teravakaarelise raamistiku.

Äkiline tuuleiil rabas puid, pildudes rahesegast vihma kõlisevana vastu ruute. Hulus korstnaski eksinud puhang, lõgistas ukselinke.

Selma püsis liikumatuna aknal, silmade tar-

dunud vaade kiindunud sajuöhe, pimedusse, mida aeg-ajalt lõhestamas valusvalged sikksakid.

Tundis äkki kuidagi sarnasust enese ja äikeseöö vahel, hoomas analoogilisust looduse ning enese suhtes.

Pikkamööda äikese kume mürin hajus hoovihma rahustavasse, sügavasse sahinasse. Ja lakkas seegi.

Ääretult vaikseks jäi tuba, pisut aovalgust siirdus taevaservast.

Selma tundis kadedust teiste vastu, kes kõik võisid magada rahulikult — Jaan, Mari, Anni. . . Vaid tema pidi hüljatuna veetma unetuid öid, hingetusa kerkides ning vajudes, talumatu üksindus südames . . .

Kaua veel ei tulnud talle und, ja kui poetaski kinni silmad, kerkisid uued viirastused, ning uni oli taas kui pühitud.

Oli ekslik aga Selma arvamine, nagu oleks vaid tema hüljatu unest. Kaks teistki ei leidnud silmale sõba.

Ärgates tugevast pikseraksahtisest, kadus Jaanigi uni. Mõtles vaid, unistas mitmeti; oleks kallistanud meelsasti kedagi, kuid — mis läks temale enam Selma korda? Ei! Tüdruk oli surnud temale igaveseks, ei suudakski andestada iialgi noid ääretuid solveid ning torkeid. Ta juba saab üle oma lollist kirest selle sünge, südametu tüdruku vastu. Imestas isegi, kuidas ta ometi võis nii kiinduda vana meieri tütresse, kellelt levis alati ja ikka suurtes annustes tigedat irooniat. Kui palju südamlikum oli Anni, naerulohukesed alati põskedel, silmad sädelemas rõõmust. Ei vihasta kunagi, vaatab usaldavana, lapselikuna otse südameni.

Oli veetlev ja armaski, kui sädeles ta punakates juustes päikesekulda.

Jaan ei olnud luuletaja, ega mõistnud kirjutada sonette, kuid innustus siiski tüdrukust temale omasel viisil, kujutades seda rõõmu ja elutahte elava kehastisena.

Võrreldes teda Selmaga, näis otsus ebelematult langevat esimese kasuks: üks eluröömu, kevade ning muretuse kehastus, teine morn, sügiselik ja sünge-irooniline.

Ta ei teadnud isegi, kas armastas Annit, ent kuidagi lembena oli jäänud mällu tüdruku veetlevus. Kahtles, kas oli tõesti selline tuulepää, kes kiiresti minetab kõik olnu, et teha ruumi tulevale.

Esimeseks naiseks ta eluteel osutus Selma, keda pidas nüüd kalgiks ja külmasüdameliseks.

Kas armastaski ta Selmat? Või oli see vaid ind, purustada tüdrukut ümbritsevat jääkatet? Kuid, miks värises tüdruku rohekashalli silmapaari vaate all, anudes nende omanikult armastust ja sõprust?

Kuid, kas oli ta vaba praegugi selle kitsaõlgse tüdruku pilkavate silmade mõjust? Jaan juurdles nende probleemide kallal hilise hommikuni, kuni saabus tõusuaeg, ilma, et oleks pisutki saanud targemaks.

Ega maganud Annigi. Lebas virgununa voodis, kuulatades rajuilma kohinat ja üksikuid, kaugenevaid pikseraksahtusi, mis, hajudes kumeda mürinaga, kustusid lõpuks tasaseks, aiva sõbralikuks tüminaks.

Välguvalgus viirastas pimestunud silmade ette äkki tuttava näoovaali. Aiva selgesti nägi meest, kellest mõtisklenud sageli. Tume juuksesalk otsal, vaade lembena otsimas tema oma.

Naeratades sirutas valged, öös kahvatud käed, kuid jõuetuna riivates õhku langetas nad tagasi.

Enne nii teravakontuurne mõttekujutus hajus, hetkeks tulid meelde päevad, mil esmakordselt leiutas armastuse.

Terve ta elu oli möödunud otsekui kevadises päikesepaistes, kuigi ei võrsunud jõukast perekonnast, kus ainelised võimalused tagavad lahedamaid elutingimusi.

Juba plikakesena jäi lese ema hoolde, kelle hilisöödeni õmbluslaua taga töötamisel saadud mar-

kadest pidi piisama neile kahele, lisaks veel koolikulud. Oleks jatkunud kokkuhoidlikult elades ülikoolinigi, kuid seda ei pidanud Anni tarvilikuks. Töötute ülikoolilõpetanute rohkus hoiatas tedagi, päälegi, tundis piina, võtta abi emalt, kes töötanud end juba niikuinii haigeks.

Valis enesele praktilise ala — piimaasjanduse. Talle meeldis töö, oli pärandanud emalt tööarmastuse ning püsiva tahte.

Aiva juhuslikult sai koha siia meiereisse. Südamesse jäi aga tukslema igatsus mehe järele, kelle armastust hindas väärikaima aardena.

Tutvus üha kogemata noore kontrollassistendiga oma tööalal, millest peatselt arenes vastastikune armastus, ilus ning unistuste-küllane.

Ootas nüüd hingpakil talvet, kuna esimese saanitee saabudes pidi jäädavalt minema oma Karli juurde. Juba kõliseski kuljuste peen tilin ta kõrvus, kuulis saanijalaste sahinat pehmel lumel.

Ega oleks läinudki veel tõhe, kuna see vähene

aeg enne naitumist kuluks eneselegi, kuid teadis ju, kui kehv oli ta kaasavara, tühjad kapi- ning kummutisahtlid.

Meelitas siia hää palk, kuigi pisarad voolasid silmist, lahkudes emast ja Karlist. Lohutas pisut see, et lubas teda tihti külastada Karl. Ja ootuses hõiskaski rind, laulis suu kogu päeva, tundmata väsimust või tusatuju. Ei saanudki liibuda tusk temale, kuna südant tulvil täitis rõõm. Osagi sellest pidi kuulutama maailmale.

Kuis helas vana meierei ümbruses nukker männik, kuis tundis ihet iidset kuusikut ja saarikut panna helisema, iga südametuksega tuua kuuldavale teate, et tema, õnnelik, peatub siin vanas valges, kivikatusega majas.

Kuis paneks praegugi helama uinuva maja lauluga, kutsuks, huuled tulvil täis õrna sõnu, siia selle, kes oma soosiku kiigutaks magama põlvedel.

Ei tahtnud tulla uni, see oli hajunud kuskile jäljetult, kuigi päevane töö pisut väsitas.

Ennist, kõuepilvede kerkides, oleks meelsasti pugenud oma poisi hõlma, liibudes selle rinnale, kaitstuna pimeduse ning raju eest. Annit heidutas alati piksemürin ja vana majagi polnud sugugi õdus.

Katkes viimati senine mõttelõng ajuvärtnal, tunded kaotasid teravuse, hoomas äkki väsimust. Kiskus end kerra, mähkides jämetoimse palaka ümber pää, uinudes viimati eemalduva kõue tasases kõminas.

Nägi undki, lapsele omaselt, kuni tuli äratama Mari, asetades lauale piimatassi saiaviiluga, mis pooleldi alles soe ahjustvõtust. Oli ju Mari hoolas isutamas teisi hommikuti sooja, lõhnava saiaga.

Tõstis toolilt langenud suka ja hilju äratas Anni. Armsaks oli muutunud temalegi vallatu, alati rõõmus tüdruk, kelle sillerdav naer ning laul näiliselt peletasid eemale temagi mured.

Eks oli temalgi põhjust muretsemiseks, olid uued inimesed, uus perenaine. Ühes vana meieri

surmaga jäi jahedaks temagi jalgealune, ei olnud enam kaaskõneleja, juhataja ega nõuandja. Tekkis vahest mõte minna, jätta, mis olnud koduks üle kümne aasta. Ei raatsinud siiski jätta, parem juba kannatada edasi, kuna oli enneminigi vaeva näinud nii mõndagi. Ja kuhu oli vaja aastates inimest, kuna vaev ja rahanatuke jääks siia. Kes tunnistaks, et saamata ta palk? Kes olekski selle maksja?

Tegi südame raskeks Selma, keda hoidnud lapsena, kuuldes nüüd sellelt aga üha krõbedaid sõnu tänutunnusena. Ei suutnud taluda Mari lihtne hing irooniat, tigetsemisi lapselt, keda oli armastanud lihtsa inimese lihtsa armastusega.

Ega olnud tema süü, kui plika osutus nii kangekaelseks, võtmata vanainimese õpetusi. Oli Selma ju kadunud ema ja isagi vastu selline.

Paks võib olla jää, arvas Mari, mis ümbritseb selle tüdruku südant. Ei saanud ta kuidagi targemaks Selma suhtes, ei olnud usaldust tüdrukul tema

vastu. Kummalisena elas, kasvas ja üha tigedamaks läks.

Mis imet oli pilgatagi tüdrukul, kui tema elas selle isaga, eks keegi teinegi oleks teinud nii.

„Ega tea," kahtles ta endamisi, „ehk saladusest kasvaski umbusklikkus minu vastu."

*

Mõlemad tüdrukud istusid remmelga all. Selma luges, Anni õmbles, nõela läikides päikeses. Kannatlikult tikkis värvilisi lõngu, ümisedes laulu endamisi.

Oli üks neid hiliseid õhtupoolikuid, mil nõrk tuulehõng jõuetumalt libisemas üle ruske tiigipinna, mille aeglastes lainevirvendistes helkimas päikest. Kliristades tiibu lendles kiilipaar kupulehe kohal, kust neid himurasti jälgis punnsilmne, tüse konn. Alt, üle vaarvikaia, punasid poolvalminud õunad rohelisest lehestikust.

Kõikjal hõljus küpsuse lõhn, oli kadunud ke-

vadine tiine, pakitsev vaiguhõng, õitetolmune, virvendav õhk.

Selma sulges raamatu, ja, üksisilmi teise otsa vahtides, hakkas unistama.

„Sa oled ilus!" ütles viimati tasa ning aeglaselt.

Annil libises nõel, arvas pääliskaudsena:

„Võib-olla!" Näis temagi unistavat millestki.

„Väike ja sale, sirge ning ümmar!" Pikkamisi nagu unes, rääkis Selma, rõhutades iga silpi.

„Kes?"

„Sina ikka! Tead, hää on istuda nii ja vaadelda sind!"

„Ära tee mind edevaks, või pilkad ehk? Naised ja palju üksteise ilust ei kõnele."

„Oled ise ju samuti naine!" naeris Anni heledasti. „Või ei ole?"

„Olen ja ei ole, igal on ju oma erinev vaatevinkel." Selma muutus kuidagi segaseks, vaikis ja punastus.

„Kahju, et hakkab lõppema suvi, vihkan hirmsasti sügist. Siis on siin üsna põrgu, pime, vihmane ja tuuline," püüdis Selma jatkata keskustelu.

„Mina aga just ootan sügist ja esimest lund," arvas Anni, suunurkade muheledes pisut.

„Miks just esimest? Lumi polegi nii kena, vast ehk väljaarvatud suusasõit," lausus Selma hajameelselt.

„Ei mina suusata talvel sinuga."

„Miks?"

„Lihtsalt ei oska, ja, päälegi lähen ära siis."

„Ära?" jahmatas Selma. „Ära," kordas endamisi. „Miks ära, ei meeldi sulle siis siin?"

„Kuidas ka ei meeldiks, kuid mulle tullakse järele," häbelikuna väljendas sõnad.

„Järele, kuidas nii, kes tuleb?"

„Tema," Selma, „tema," saad aru, „tema!" Anni pea-aegu hõiskas vastu teise hämmastunud ilmingut.

„Mul on poiss, tumesilmne, armas, see siit

viib mu endale!" Puna hüples tüdruku õrnale näole.

„Viib sinu! Aga kuhu jätad minu?" See oli öeldud etteheiteks, kibedasti.

„Sinu?" Nõutuks jäi teinegi pisut. „Sinu?" kordas. „Sinu kosib ka keegi armas!"

„Võlur!" ähvardas Selma sõrmega. „Ei mind keegi kosi, ei võtakski vastu kosija!"

„Küllap võtad!" arvas teine.

„Ei!" See oli nii kindel ja uhke, et Anni võpatudes vaatas üles töölt.

Selma nägu oli nagu elutu, üha sarnanedes mornile maskile; kahvatus kattis üleni palgeid, kuna silmade kummalisest läikest võis hoomata rohekat lõõska.

„Mis sul on?" Õrnasti pani Anni oma käe Selma käele. „Tegin kuidagi sulle haiget?"

„Mitte sina, ise teen enesele haiget!" kähises, surudes hammastega huultest vere. Annile tundus võõrastav selline nähe.

„Ei taha, et lähed siit, Anni, seegi talv ole minuga. Vajan su laulu, tahan kuulda kõikjalt su häält," anus Selma, toetudes tüve najale, silmad pooleldi kinni.

„Ma ei või ju!"

„Näed, kui kurb olen, kurvemaks veel muutuksin, kui lähed. Sa ei või mind jätta üksi!"

„Ei saa ju, Selma! Kuid, kõneled sa tõtt?" Nüüd avas teine silmad, neist oli kadunud endine lõõsk, vaatas laugude vahelt vaid kurbus.

„Sa jääd?" Oli kui sant, kes palus almust.

Anni läks segaseks.

„Miks siis mina?" küsis värisedes, tundes äkki seletamatut õudu Selma ees.

„Sest, et vajan sind! Need päevad, mil olid viibinud siin, tunnen, kuis rahunen su häälest, su silmist! . ." Selma toon oli muutunud kirglikuks, ta isegi taipas seda, vaikis.

„Oled vist haige!" Hellasti silitas Anni ta juukseid.

„Ma ei ole haige. Kurb olen, üksik olen, mahajäetu!" See oli osa ta hingepihtimisest.

„Kes tohiks sind solvata, hüljata enesest?" küsis teine, kaastunne nõrgunud hääles.

„Kes!" hüüdis Selma hingetult. „Terve maailm ja mina ise!"

„Miks?" lausus Anni, nii tasa, et suuri vaevu kuulis oma häält, kuid Selma püüdis siiski sosina. Ta viskus pikali, õlgade kramplikult värisedes metsikust naerust. Naeruturtsahtiste vahelt kostus kriiskavalt:

„Sest, et ma ei mõista olla inimene!"

Ehmus Anni, mõistmata midagi võtta ette. Kuuldes võigast naeru, tundis külmavärinaid libisemas üle keha. See ei kestnud kaua. Hetke möödudes oli Selma nägu taas endine ilmetu mask.

„Andesta, nõudsin võimatut, armastuse käsk on ülim," lausus tasa.

„Kõnele oma kallimast!" jatkas pääle pikemat pausi.

„Mida peaksin kõnelema temast?" küsis Anni.

„On ta hää sulle?"

„Väga hää!"

„Nii, see on tavaliselt ikka enne naitumist, pärast muutuvad tunded ja inimesed!"

„Miks?" kohkus teine.

„Siis on tõeline elu, nüüd elate teisteisest kaugel, igatsete vaid. Võimatu aga on tervet elu veeta nii."

„Ta lubas mind armastada alati!" Tüdruku põsele oli tekkinud väike pisar. „Selma, mõni peab sõna, mõni mitte."

„Kui kuulen, et ta su on teinud õnnetuks, lasen ta maha," lausus Selma.

„Miks?" ehmus teine.

„Siis, kui ta halb on, muidu mitte!" naeris Selma.

„Ta ei ole halb!" veenis Anni.

„Loodame, loodame!" Selma nägu oli salalik, iroonilise naeru levides suunurgast lõuani.

„Mida tead sa mehest, üldse armastajatest?" küsis Anni.

„Midagi ei tea, kuid aiman. Mehed on olevused, kes peavad lugu vaid kehalikkudest hüvedest, kas nad aga kunagi arvestavad ka hingega, see on hoopis teine küsimus." Selma ägestus.

„Hinge?" kordas teine hirmununa. Polegi siis keha ja hing üks?"

„Minul küll mitte, olen üldse tükeldatud inimene!" kostis Selma mõrudasti.

„Ma ei ole kunagi mõtelnud sellistest asjadest," ütles Anni areldi.

„Siis oled õnnelik, vähemini võid olla õnnelik. Sa vist pole iial tunnud hirmu hullumeelsuse eest?" küsis, tume pilk silmis, teravasti vaadeldes teist.

„Ei!"

„Mina kardan hetketi, ei olengi juba hull, nii olen vaevlenud hingepiinas." Tahtis jatkata, kuid vaikis järsku. Jälle oli osa oma salajasest Minast

paljastanud — võõrale, kuigi tundus Anni ligidasena, paremana teistest.

„Oled kasvanud üksi, vist seepärast oledki nii sünge, võtad kõike nii halvasti."

„Võib-olla. Tundun ma siis alati sünge?"

„Ei, kõnes selgub see. Laula, Selma, tunned kohe, kuis rind vabaneb piinajast!"

„Pole ma iial laulnud, ei oma lauluhäältki, sellepärast igatsengi kuulda su laulu."

„Tahad, ma laulan praegugi!"

„Laula." Hääl kostus tumedana, sumbuvana.

Anni laulis: „Kui sa tuled, too mul lilli. . ." Helid värisesid, lailasid, tõtlesid eemale, et haihtuda kaugusse, nõrga kaja veel kostudes tagasi metsast.

Selma oli langenud rohtu ja nuttis, nuttis kui laps, kes kaotanud midagi kallist, ilusat. Suured pisarad veeresid mulda, kust kiiresti nõrgusid sügavamale.

*

Selma veetis päevastest askeldustest vaba aja Anniga, seirates selle graatsilisi liigutusi, milliseid see põimis ebateadlikuna igasse tõhe ning toimingusse. Meelsasti peatusid Selma pilgud ta pisut ebelal kõnnakul, kergel puusade hõljangul. Imetles endamisi teise säravaid, puhtaid siniseid lapsesilmi, kuna juuste punakullal aimas nägevat oreooli.

Hakkas kõrvu, põletas hingeni Selmat ta naer ja laul, mis alati värske ja helisev, manades hinge põhjatuid igatsusi. Suletud silmi unistas Selma, salajase kire läbistades südame.

Sellel tüdrukul oli kõik, mis puudus temal ja mida oli igatsenud alati.

Katsudes vahel vargsi teha järele, matkides, mis jäänud meelde Annist, tundus enesele naeruväärsena.

Loobus mõttest, sarnaneda Annile, kõik, mida toimis ise, mida iganes juhtus tegema, näis naljakana, kohmakana. Sarkastiliselt lõi käega, oli

kaotanud lõplikult usu enesesse. Ta oli vaid kahepaikne. Hinge ja vaistude kõikudes äärmuste vahel. Ta vihkas ennast, püüdis alandada oma kahtlustest koormatud hinge, surudes kõigest väest alla oma tavalisema Mina, mis kuidagi püüdis säästa mõnd ilusamat tunnetist. Tahtis, pingutades end ülimal määral, omandada taas plikapõlvest nii omaseks saanud ehedat tardumust, kuid püüde alaliselt luhtudes peitis meeleheite iroonia varju, suutmata end vägistada näilise välise rahuloluni.

Alaliste, korduvate hingeliste häiringute mõjul muutus ikka enam mornimaks, kaotades usu elamisvajadusse. Väljendus väliseltki see, kuna lakkas hoolitsemast enese eest, jättes kammimata juuksed, asudes pesemata näoga hommikuti tõhe, küünte all mustaviirud. Tundis kummalist lõbu enesepiinamisest.

Vaadates end peeglist, irvitas säält kahetahuline olm, võõra läikega silmis. Tundis siis ajuti

pöörast hirmu, uskudes hetketi, nagu kuuluks peegeldis mõistuse kaotanud inimesele. Viskas kord peegli põrandale, üleolevana, näiliselt triumfeerivana vaadeldes purunenud, hõbetatud klaasi. Tundis, nagu oleks vabanenud sellega tarbetust piinast.

Vargsi leidis end aga taas jälgimas Annit, kui see salesäärsena tippis tema läheduses. Tabas end piidlemas igal sammul, mis näis talle endalegi tülgastav, kuid millest siiski ei suutnud vabaneda.

Hirmuga tundis, kuis päevast päeva kummaline kiindumus sidus teda tolle tüdrukuga. See polnud sõbra poolehoid, tüdruku teist jumaldav ind. Oli lihtne ning otsisklev kirg, mis rebis teda halastamatult, seda enam, et teadis, kui pea lahkub see, kes saanud ajapiku temale ainsaks armastusesemeks.

Nagu tabatuna roimalt, kartlikult ja häbelikult pööras pilgu, kui ristus see Anni omaga. Süüd-

lasena lonkis kõrvale, käed ristunud seljale, hambad närimas veriseks huult. Kuid sedagi eemalolekut piisas vaid momendiks, siis sai teatav tung tast võidu ja taas puuris oma ihaleva pilgu jälgitavale.

Muljeid ja mälestusi kogus ta noist vaatlustest, et öösiti unetult viseldes küljelt küljele, ükshaaval unistada läbi saadud muljeid, põimides katkendeid üheks tervikuks. Säng, kitsas, raudvõrene, jäi tal piiramatuks unistamispaigaks.

Tundis Annigi piina noist kummalistest, kirest läbi imbunud pilkudest, asjatult püüdes viibida kaugemal Selmast, kuna ta tegevus piirdus peamiselt meierei lubjases hämaruses, vee- ning piimaaurust liibuvas õhus. Vahel tundis õudugi Selma kummaliste silmade ees, vahel hakkas aga vallatult naerma, kui mõttes sarnastas öökulli silmi Selma omiga.

„Ära vaata nii!" palus vahel.

„Kuidas pean vaatama siis" sai vastuse, kuna

Selma silmad laienesid neil hetketel veelgi, otsekui atropiini mürgistava mõju all.

„Pelgan su silmi vahest," kartlikult ütles Anni.

„Mis teha, ma isegi pelgan neid; ega nad siis seepärast kurjad ole!" Suurt vaeva nõudis Selmalt, lobiseda nii kergesti, higipiisad pärlendusid ta otsaesisel, nagu oleks lahendanud äärmiselt raskeid probleeme.

„Kuis võid olla ometi nii sünge? Jumal, kui noor oled veel!"

„Tunnen end tuhandeaastasena, sammeldunud raugana. Kivinenud on naerulihaksed ja kuivanud pisarakotid. Ahahhaa!" naeris siis heledasti, mis väga sarnanes vana, roostunud tuulelipu kriuksele ühel viltuvajunud neljiktornil. „Ma pole veel kahekümnene ja juba on igav. Oled tundnud millalgi igavust, tead, sellist närivat, imelist, mis paneb sügelema käed tööihas, kuid siiski teeb võimatuks töötamise?"

„Ma ei saa aru sinust," ütles Anni aeg-

laselt, „mina küll kunagi ei kannata igavuse käes."

„Noh-ja, see oled ju sina, sa erined ju . . ." Ta ei lõpetanud, sai kuidagi pahaseks, eemaldus kiiresti.

Viskus õue ja kuuri vahel olevatele kooritud palgiotsadele, arutledes endamisi.

Kui naljakas ei näinud see kõik ta meelest. Oli ju siin käsuandja, kuid ega läinudki kõik nii, tema tahtmist mööda. Ei olnud Jaanil enam kõrvu tema käskudele, ei näinud teda üldse panevat tähele, töötas terve päeva, aost hilisõhtuni, sünge ja kehv sõnadest, kuid ega ta siiski menetlenud halvasti. Sellepärast kannatas temagi.

Mari oli Selma meelest naljakas, ei lasknud end juhatada, toonitades üha kategooriliselt, et tema on juba siis teinud nii, kui temal, Selmal, alles nina oli tatine. Ja Annigi, kas seegi polnud kuidagi imelik, suutes sasída nii tema mõtteid. Selma tundis selgesti, tema polnud siin käs-

kija, teda salliti vaid seks, et see oli tema, inimene, kes võis anda neile tööd, toitu ja tasu.

Ka selles mõtiskelus paelus ta silmi Anni, hele, lilleline kleit üll. Tüdruk pühkis, aeg-ajalt pikkade, peente sõrmedega jonnakaid juuksesalku lükates otsalt tagasi, tolmust hoovi.

Luuaraagude kistuna keerles tihedat tolmu, mille tagant, ümber majanurga, äkki tuli Jaan, seljas lühike kuuetõlp.

Visates puusületäie platvormile ja võttes Annilt luua, hakkas sellega vestma midagi.

Ei olnud see enam endine Jaan, kes alati näis süngena, kulmud kortsus. Kõrvalestade õhetades rääkis kiiresti ja tasa. Anni naeris valjusti, sirutas valged käed üle pää, käänates end edvistades taaspoole.

Kuigi Selma ei olnud kaugel neist, ei kuulnud ta ainustki sõna, vaid Anni kõlisevat naeru tungles vastu kõrvade trumminahku.

„Poiss hakkab sondeerima pinda!" mõtles, nae-

ratades mürgiselt. Tundis hetkeks kahju ja kadedust, et oli kaotanud Jaani, ning see, lohutudes ebaharilikult kiiresti, ripsutas tiiba juba teisele. Selma silmakulmud tõmblesid.

Ei näinud panevat tähelegi teda lõbusad lobisejad läve ees, kes, pääd koos, näisid kihistavat üha teisteise kõrvu. Kelmikana riivas Anni juus poisi põske.

Tusk vallutas Selma, tahtis meelsasti minna sinna kuulatama, mis imet neil sääl nii oli kihistada, kuid solvatud enesetunne surus ta tagasi endisele kohale.

Ei taibanud enam, tundis ta kiivasust Jaani või Anni vastu, kumbasse neist kahest oli kiindunud oma läpastanud tunnetega.

Köhatas valjusti, pisut kihvatudes eemaldusid kõnelejad, suri uus naeruturtsegi Anni huultel. Siis, pööreldes varvastel ringi, kärmesti tõstis kirjulillelise kleidi kahe sõrmega poolde põlve ja, naervana tehes piduliku reveransi, ütles:

„Jumaluke, kuidas sa ehmatasid meid! Mis sa istud sääl pakuotstel, tule siia! Meie lubasime Jaaniga õhtul minna simmanisse, kas tuled kaasa?"

„Ega ikka tule küll! Teil kahekesi seltsi ülearu!" rääkis Selma trotsivana. Jaan kasutas juhust, kadudes meiereisse.

„Igav oleks sinuta, tule ikka!" katsus Anni lohutada, ise suure kiiruga pühkides edasi, ruskete tolmupilvede kerkides üle pää.

Selma oli pahane. Oleks tahtnud meelsasti kiskuda Jaani linalakka juustetukka, oleks öelnud midagi kibedat Annilegi, kuid sääl paelus ta tähelepanu Mari, kelle sinisevöödiline seelik vilksatus praegu üha Selma ligidal. Mari viskas pangitäie solki üle palgiotste, varvikaia taha lohku. Porised piisad hüplesid Selma käele ja paljastele säärtele.

„Vaat' kus loll, ei viitsi solki visata kaugemale, otse inimestele valad kaela!"

Meelsasti oleks haaranud Mari juustest, kuid suuri vaevu taltsutas ennast.

„Kas ikka pääle tuli?" ehmus Mari.

„Või küsid veel! Eks viska uuesti, siis näed, kas tuleb pääle või ei!" Ikka enam ja enam koondus temas aegade kestes kogutud sapp, mis nüüd otsis mingit väljumisvõimalust.

„Ära pahanda kedagi. Vanainimese silmad. Ei need enam nii näe kui noortel. Vanasõnagi ütleb: „Noortel nugise silmad, vanal varesesilmad". Mari pöördus tagasi, paksu keha õõtsudes kahelepoole.

„Vares . . . varesesilm . . . varese . . ." tagus Selma kõrvus. Tõusis äkki tahe, toimida midagi, minna kuskile, kuid, nagu väsinuna langesid käed rüppe, tundis vastikust töö vastu.

„Mis on meie Selmal viga, armsal nannipunnil häda!" laulis Anni, haarates äkki ümber Selma piha.

Istuja tundis, kuis vabanes taas mingi raske

ning rõhuv hingest. Kehagi osutus äkki sulg-kergeks, nooreks, vetruvaks. Ei taibanud aga, miks.

„Peab siis alati olema midagi viga?" hüüdis peaaegu lõbusana, muiegi kitsatel, teravalõikega huultel.

„Igal veal on oma põhjus," arvas teine.

„Olen siis sulle tõesti nii armas, nagu ütlesid ennist?" küsis Selma, toetudes vastu Anni õlga.

„Kunas?" püüdis teine tuletada meelde.

„Kui tulid; ei ole ma siis sinule armas sugugi?" Selma naeratas kurvalt.

„Miks mitte! Armastaksin sind vaid siis enam, kui oleksid lõbus. Kuid sellisenagi oled armas, väike tüdrukuke!"

„Oled vist suurem ise? Aasta kindlasti nooremgi veel! Ära võta oma käsi," jatkas, kui teine liigahtas, „ sul on nii pehmed sõrmed, siidised üha."

„Ega ma võtagi!" vastas Anni, naerdes paitades käsivartega teise kaela.

„Miks on mõnel inimesel nii pehmed käed, punased huuled ja selged silmad?" Selma toonist kostus unistamist, ja kui teine ei öelnud midagi, jatkas:

„Miks on sinulgi nii armsad, ilusad silmad? Miks on su juustes alati kulda?" Selma oli sulgenud silmad, põskedele nõrgus kahvatust, kitsad huuleservad tukslesid imeliselt.

„Selleks!" sosistas Anni ta kõrva, „et ma meeldiksin „temale", et „temal" oleks mugav, kallistades mind". Hääl muutus häbelikuks, lause lõpu kustudes sosinasse.

„Kellele?" küsis Selma hajameelsena.

„Temale, tead muidugi, oma poisile!" Ja enne veel, kui Anni jõudis lõpetada lause, Selma silmad avanesid, roheka sära hõõgudes neis, kiskus Anni käed oma kaela ümbert, nii tugevasti ja järsku, et see ehmununa karjatas tasa.

„Mine ja hoia siis temale oma kallistused!" Jäik ja võõras oli Selma hääl, võõrad ja külmad

ta pilukil silmad, kogu keha oli näiliselt tardunud, moondunud kummaliselt.

„Selma!" hämmeldus Anni.

„Ma unustasin ju sinu „tema"." Naeris karedasti.

„Jumala eest, kui taipan õigesti, siis oled sa kade, kade temale!" üllatus Anni.

„On see siis nii imelik?" küsis Selma, piideldes teist.

„Aga, aga, pole ju põhujst, sa oled ju naine — ja sõbraks jään sulle ikka."

„Oleksin vaid. . . Anni, ma ei mõista enam ennast, ära ole kuri, kui vahel olen selline imelik!.." Ta haaras teise käe, püüdes suudelda seda. Punastades tõmbas Anni tagasi käe.

„Ära ole jah pahane, kui tekib vahel igatsus armastada, kallistada sind! Sa ei karda mind ju?"

„Ei karda," viivitas Anni mõteldes hetkele, kus ehmus, nähes Selma silmi, mis kiiskasid tookord heleroheliselt, otsekui kassil.

„Kuigi olen vahel imeline, ära siiski karda!" ütles Selma, nagu aimates teise mõtteid.

Anni ebales, lõi siis äkki käed ümber Selma, kallistades viimast kogu noorusliku temperamendi ning tundeküllusega, aetuna naisesüdamele omasest kaastundest. Selma pää oli langenud õlale, näis nautivat kinnisilmsena teise õrnustisi. . .

„Näe laiskvorste! Või siruli palkidel, asja ees, teist taga. Aega ülearu, mina, vanainimene, tatsuta päälegi, selg küürus veepaaride ja puusületäite all. Niisugused on need koolitatud inimesed. Või meie ajal nii oli, näh, polnud aega hända panna augule, üks lendamine ala." Ja piideldes paksude kulmude alt Selmat, jatkas:

„Näh, mis viga sedasi! Eks vana Mari veab ennast muidugi, kuhu vaja. Jalad annavad veel murda liikmest."

Pobises veel muudki tõhusa põhusületäie varju, mida tassis parajasti lauta.

Selma praotas silmad, lausudes äkki pehmesti:

„Ära pahanda, Mari, küll me ka tuleme. Ja kui juba tuleme, siis kaob töö kui nõiaväel."

Läksid käsikäes järele Marile, nägudel naer ja rõõmusädemeidki silmis.

„Vaata reosid, või mina ei peaks pahandama! Kes mu pihad on teinud haigeks ja valusaks? Kisu va' lehma-rojusid, nisad on kui kangid all, kuid piima jookseb kui viiekümne-numbrilist niiti. Kui ütlengi teile vahel, et tulge, sikutage ka, siis preilid ei tee väljagi, et las vana Mari kiskuda ühtvalu üksinda."

Nähtavasti pakkus lohutust tusatujju sattununa poriseda ning uriseda tüdrukute, eriti Selma arvel. Mida enam kõneles, seda enam öelda tahtis, unustas vahel, mida just kõnelema pidi. Sellistel kordadel kraamis välja kõik, isegi aastate eest juhtunud asjad.

„Kulla Mari, ega sa ikka tee rohkem, kui teha jõuad!" ütles Selma. Mõlemad tüdrukud hakkasid

naerma. Mari mõtles hetke, ei taibanud otseselt öeldise mõtet.

„Näh, narre, mis te itsitate! Minge parem sauna manu. Laupäevake varsti lõpul, ajage mõni sületäis hagu ahju. Minul veel kasta saiajuuretis, tuli panna ahju, õhtuks keeta tanguputru. Söögilauas kõik nagu hagijad, olgu see valmis, mis anda ette."

„Ära tõrele, selle aja sees, kui sa jahvatad siin, oleksid ammugi kastnud saia. Pole viga, õhtuni aega veel on. Jaan läheb sauna kütma, mina pistan tule ahju ja Anni kastab saiajuuretise," ütles Selma, pöördudes elumaja poole.

„Eh, sina nüüd!" põlastas Mari pisut, kartes, et tehaksegi tööd ära temata. Kuigi torises ja kaebas ristluid ja pihte, tahtis alati talitada üksinda, suutmata näha kedagi teist sääljuures. Praegugi oli vaid juhuslikku pahameelt lahutada tüdrukute arvel, nagu see talle juba hulga aja eest saanud harjumuseks.

„Sina nüüd," jatkas, „ei oska panna para-

jasti tuld, ja või Annigi teab, kui sitke peab kastma saiataigna. Taigen peab olema nii sitke, et pole käsi pärast kastmist pestagi tarvis. Jaan võiks puud viia üles, tea, kuhu ta reo jäi nüüd jälle." Pani laudaukse kinni ja ruttu, kuis võtsid haiged lämpjalad, tõttas toa poole, ise heleda häälega hüüdes Jaani.

Jaan tuli, nõgise näo ja kätega, oli puhastanud katelt.

„Too puid, kähku puid!" hüüdis Mari, laskmata poissi pesta nõgiseid käsigi.

„Olete näinud noort kuradit!" hüüdis hele hääl naerdes üle varvikaia heinamaalt ning hetkeks vilkus põõsaste vahel Anni nõdjas kogu.

Vaevalt oli loojenenud päike ja verev eha valgunud laiali, kui oli Marigi valmis oma tööga. Sauna poolt tõusis nõrka suitsuvina, kerkides halli tulbana vastu punetavat ehataevast.

All õues tundus värske saia ja tangupudru lõhna, sekka imbus kuuseokstest vaiguhõngu, mis

laotatud trepi ette jalge pühkimiseks. Varvikaia nurgas läikisid alles veeloigud äsjasest põrandapesemisest.

Selma viis parajasti kasevihte alla saunaesiku kõrvale pingile, seadis kaks helekollast seebitükki teineteise kõrvale.

Tahtis pöörduda tagasi, kui avanes esikuuks ja punane ning higine Jaan viskus vedruna saunast välja, lai aurupilv taga. Alles väljas, seistes tüdrukuga üha vastamisi, märkas seda ja kohmetuna tõmbus tagasi, kuna Selma naeratades vaatles ta higipiiskadega kattunud, saunaleilis pundunud soonelist keha. Ta ei kohmetunud põrmugi, vaadeldes rõivastest vaba mehekeha tugevaid vorme.

„Arvasin, et . . .," lausus aeglaselt.

„Mida sa arvasid?" küsis poiss kurjasti, hoides end saunaukse taha.

„Arvasin, et mehed on palju ilusamad," ütles tasa, mõtlikult.

„Kas sellest ilust sulle ei aita?" põlastus poiss.

„Ei, ma ei salli mehi!" Ja Selma pöördus ringi kannal.

„Võiksid viheldagi mind pisut!" hüüdis poiss.

„Kutsu Anni!"

„Ei Anni tule, tema on häbeneja neitsi."

„Mis siis mina olen?" küsis Selma, tasakesi minnes edasi, ilma et oleks pööranud taaspoole.

„Sina oled inimene, kes mehest nagu õhust läbi vaatab. Tule ja seebitse mind!"

„Ega ma su saunanaine pole, nühi end ise!" vihastus tüdruk.

„Kuri kui muri, nina püsti kui hargivars!" kuulis ta Jaani hüüdvat järele.

„Küll ma näitan sulle hargivart!" tigestus Selma, taas tõusis tuska. Toetus seljaga vastu kuuriseina, vaatles enese ümber. Õhtu oli ilus, nagu sügissuvel harva, vaikne ning soe. Kihulased lendasid alles parvekaupa, tantsiskeledes tüdruku ees.

Varsti algavat pärissügist oli nüüdki juba

tunda masendavast roiskumishõngust. Hämarik tihenes, oli kadunud kevadõhtutele nii omane võlu. Puude tihedad varjud näisid süngetena ja saladuslikuks oli muutunud mets, unarusse jäänud, samblaga äärestatud radadel varitses tühjus.

Ligunes tühjust Selmagi hinges, toetades viltuvajunud katusega kuuriseina vastu, tundis taas, kui üksi oli algavas sügises.

„Ei maksa muutuda traagikuks!" lausus poolvaljusti, irooniliselt pilutades silmi.

Möödus Jaan, pooleldi paljana, lumivalge, lühike särk üll. Hämaruses näis ta keha tulikahju-punane, sitkemusklilised jalad libisesid painduvatena üle muru.

Samas tekkis lävele Anni hele kogu, hõikas.

„Mis on?" küsis Selma.

„Lähme sauna, Mari jääb muidu liig hiljaks! Ega sul üksinda parem pole!"

„Ma ei tulegi!" kostis Selma, tundes hirmu, et peaks kellegi teisega minema sauna, kuigi see

oli Anni. Miks demonstreerida teistele oma looduslikku naeruväärsust! Kas ei pälvi ta niigi kõikide põlgust. Oli suutnud senini hoiduda sest, olgu edaspidigi. Vaja vabandada, nagu endistel kordadel ning Anni jätab ta kindlasti rahule.

„Miks siis mitte?" küsis Anni.

„Tead ju, alati pole võimalik minna, eriti naistel!" Selma tegi paljutähendava liigutuse.

„Nii! Kuid ma kardan üksi!"

„Kutsu Mari ühes!"

„Ei Mari tule, tema tahtvat hästi leili. Minul aga hakkab alati pää valutama liigses kuumuses."

„Ma tulen ühes sinuga!" muutus Selma soojaks.

„Ah tuled!"

„Seebitan sind, pesen, kas tahad?" Selma hingeõhk läbistas kuuma joana õhtuse jaheduse, riivates Anni põski.

„Miks mitte, läheme!" Lippas hetkeks tagasi tuppa, ja tagasi tulles läksid kohe.

Tüdrukute astudes üle esikuläve, paiskus neile vastu palav aur.

„Jätame uks lahti, ma lämbun siia!" arvas Anni.

„Kas sa ei taha leili?"

„Ei! Soojas on hää pesta!"

„Ma ei saa aru, miks siis sauna üldse minna, kui ei vihtlegi," kehitas Selma õlgu.

Aeglaselt vabastas Anni end rõivastest. Nõrka, verevat eha viskus läbi neljaruudulise, ähmase akna sauna. Kuid sellegi valguse-raasu varjasid omakorda suured puud, mis kasvasid otse akna all. Siiski nägi Selma üha selgesti tüdruku hästivormunud keha, õrna ning väikest. Äkiline viirg läbistas aju: kuuluks see keha vaid temale, igati temale, nagu kuulub mehele naise keha!

Suuri vaevu, kogu jõuga talitsedes end, vabanes sellest painajalikust mõttest.

Anni oli juba laval, kui ta tõi kapatäie vett.

„Ma pesen sind?" küsis.

„Noh, pese!" naeris Anni, „eks mängin ka vahel printsessi." Ta laskus lavale, kuna Selma õrnasti seebitas ta keha, kuni tüdruk sarnanes roosakas pimeduses vahust sündinud Veenusele.

Siidpehme nahk põletas ta sõrmi, tundis teise vere surinat oma soontes. Teda haaras äkki taas hullumeelne kihk, suudelda, hammustada noort liha, naist, kes lebas ta käte all süütuna, rahulikuna. Oleks muljunud, kiskunud, haaranud. Siis sööstus südamesse valu, ohegi libises huultele. Ta oli ju hüljatu, vaid armetu kahepaikne, kel võimatu omandada kord kellegi armastust.

„Kust oled õppinud nii hästi pesema?" küsis Anni, sirutades end mõnutundega.

„Ei mõista seebitada teisi, sind vaid üksi!"

„Miks siis mind?"

„Armas oled, väike oled, ilus oled!" Kirg vallutas Selma hääle.

„On kenamaid minust, armsamaid minust, paremaidki minust!"

„Keegi pole, ühtki pole!"

„Kulla tüdruk, sa ei tunne mind, jonnakas olen, edev olen, halb olen!"

Selma naeratas.

„Mina tean, mis oled. Kes armastab, tunneb kõike selgesti!"

„Armastad siis tõesti mind?" kuuldus imestunud hääl lavalt.

„Kas panen lambi põlema, pime on, võiksime kukkuda?"

Ei vastanud Selma Anni küsimusele, asjatult oleks tiivustanud vaid verd.

„Ära pane, mul meeldib pidada videvikku, kõnele parem, kuidas sa armastad mind? Oled sa ka armastanud kedagi muud?"

„Ma pole armastanud kedagi, Anni, sina oled armas, ma ei taha, et lähed kunagi siit, jää alaliselt, saagu minu kodu sinu koduks!" Selma ei suutnud rääkida edasi, ta käed, kogu keha värises ärevusest.

„Mida teeksin siin?"

„Annaksin sulle kõik, jätaksin enese ilma igast. Ostaksin sulle ilusad rõivad, ehteid hangiksin, muretu elamise võimaldaksin." Oli kõnelenud ekstaasis, silmadki hiilgasid pimedas.

„Ja mida saaksid sa siis sellest kasu?"

„Mida? Sinu sõpruse! Või pead paljuks sedagi?"

„Piisaks sulle vaid sõprusest? Selma, ma tõesti ei saa aru sinust, ma pisut kardangi sind!"

„Ära karda, ära karda!" sosistas Selma. Ta käed kobasid Anni keha. See oli huim, mis vallutas ta, haarates keha ning hinge toore, võimsa jõuga enese meelevalda.

Hingeldades suudles tüdruku keha, värin ägedasti raputamas rinda. Ja järsku tundis, et minestab, puudus õhk, puudus veri, tundis elustki teravat puudust. Rammestununa langes lavale, suutmata end liigutadagi, kuulis vaid kiljatust enese kõrval. Oli tuim kui puutükk, ei tundnud oma südamelöökegi, ei tajunud hingamist.

Otsekui letargias istus sääl, taipamata vähematki oma ümbrusest . . .

Tema ärgates viibis oma toas, laual põlemas väike öölamp, voodi ees istus Anni.

Ohe kiskus end Selma rinnast, pääs vasardus veri, raudsete klambritega oleks nagu pigistatud kaelasooni.

„Anna mulle juua!"

Anni ulatas talle klaasi.

„On sul parem nüüd?"

„Jah, pole viga!"

„Ehmatasin hirmsasti, kallis Selma, mis sul oli?"

„Ära küsi!" Väsinuna vaatas ringi toas. See oli võõras ja imeline. Rõivad pigistasid ta keha, oli halb.

„Aita mind lahti rõivastest!"

Kui ta lebas uuesti, oli parem. Hakkas kaduma päävalugi.

„Sa võiksid minna magama, olengi juba terve."

„Ega ma tahagi!"

„Mine siiski, kui vaja, küll kutsun. Sa ju kuuled küll. Näed, koputan siia seina vastu, sinu voodi on ju kohe vastu." Ta väsis. „Vaata, . . anna. . . see kepp säält, koputan sellega."

Anni kummardus ta üle. Lebaja nägu oli rõõmsam, tundis selles taas Selma, kuigi oli liibunud seletamatu väsimus näojoontele. . .

*

Ühel sügissuvisel pühapäeval, mil Selma tuli parajasti jõeäärest, nägi ta ülevalt teel tulevat kedagi naist, kes vehkis imetuttavalt käesoleva vihmavarjuga. Käiguski näis ununenud, kuid tuttav rütm.

Uudistades jooksis Selma põiki heinamaad, et võõra kohale saabudes jõuda teele. Veel vilkasti tõstis käe päikesevarjuks silmade ette. Jumala eest, see oli Laululind.

Selma tundis nagu hääd meelt, seistes tee ääres, madalapõhjaga kraavi kaldal, oodates tulejat.

„Tere preili!" hüüdis, kui saabus tuleja teekäänult. Imestades pööras Laululind oma kollase, kortsulise näo tervitaja poole.

„Tere! Kuidas sa ometi Leeni-preilit tunned?" küsis, kummaline imestus silmis.

„Kas preili ise enam ei mäleta? Elasin aastat paar tagasi teiega ühes majas, tädi juures."

„Ahaa!" ütles teine, kui oli mõelnud pisut, „või seesama väike tüdruk. Oled suureks läinud, muutunud, ei mina oleks tundnud." Naeratas.

„Kuhu preili siis läheb?"

„Jaama. Olin siin vallamajas töös, nüüd pidin minema linna, siis õhtul lähen palvemajja."

„Kas preili ei tuleks meilegi tõhe?" Selmale meelestus, et oli üht-teist õmmelda neilgi ja järsku soovis, et just Laululind teeks vajaliku õmblemistöö.

„Võiks ju ka. Aega on küll vähe, igaüks tahab ikka, et Leeni-preili õmbleks. Tüdrukud ütlevat, et saama kohe mehele, kui minu õmmeldud kleit sel-

jas on No, ma olen ikka ka hää šneiderin," ta noogutas tähtsalt pääga, kus juures luitunud roosidega kübar vajus rohkem veel kuklasse.

Ta näis hale ja väike, kui hall putukas tolmusel teel, hall kortsunud mantel üll, jalas teetolmust rusked kingaloksud.

„Tean, tean, kõik kiidavad teid, seepärast minagi tahaksin mõnd ilusat pluusi või seelikut teie nõelast."

„Küllap saab, täna lähen küll linna." Samas seiras pilguga Jaani, kes parajasti ilmus nähtavale kuuri tagant, õlal õngeritv.

„Kes see noor meesterahvas on?" küsis, vihmavarju otsaga osutades Jaani suunas.

„Meie poiss."

„On ta alles poissmees?" küsis, pisut ettevaatlik varjund hääles, aeglaselt varjuotsa lastes langeda.

„On küll, ta huvitub kindlasti linnapreilist."

„Nii-i!" venitas Laululind, „ta on ka tõesti

väga meeldiv meesterahvas. Kas sa elad siis siin?" küsis äkki, näidates näpuga vastasolevat meierei kiviehitist.

„Jah, siin on mu kodu!"

„Elad selle poisiga ühes ja ei ole veel tema naine?" Laululinnu silmad otse kaardusid imestusest.

„See poiss ei hooli minust, tema alati igatseb linna-preilide järele, need olla hästi peened!" Selma huultele tõusis naeruvõru, kuid Laululind ei näinud seda panevat tähelegi, hoolsasti kuulas ta teiste juttu, viltu pilgu vedades üle meierei lageda õue.

„No, see on nüüd muidugi sicher, linnainimesed on igalpool peenemad, neil on maitset. Ja maitsega inimene on fein. Mina omandasin hää tooni ja maitse krahvihärra virtinina. . . Vaata, need lilledki on krahviproua kübaralt, mis ta kinkis mulle. Kas nad pole kenad, hoopis šikid?"

Ta kiskus hiigelpika nõela kübarast ja võttis

selle pääst. Armatsevalt katsus roosi luitunud, narmenduvaid riidelehti, mis olid kattunud aegade kestes hallika mustusekorraga.

„Nad on alles nüüdki nii peened. Katsu, see on siidist!"

Selmal kõditas naer kurgus, köhatus ja ütles:

„Nad on teile tõesti suurepäraseks dekoratsiooniks. Uskuge, teie rõivastute ju nii tagasihoidlikult ja see kübar veel eriti tõstab teid välja ühekülgsuse raamist."

Laululind noogutas pääd. Rahulolevana pani pähe kübara, mis kattis vaid osakese ta kuklast.

„Ja see härra armastab siis? . ." ta ei lõpetanud, tegi vaid käega žesti meierei suunas.

„Jaanile meeldib kõik, mis peen on!"

„Ma tulen siis juba nüüd ühes sinna, siis homme pole enam jalavaeva!"

Ja vastust ootamata hakkas ta minema meierei poole, kogu aja kõneldes ning pärides Jaani üle.

„Pidite ju palvemajja. . ?"

„Ega palvemaja ära viida, lähen tuleval pühapäeval," ja kärmesti astus üle tee õue, seeliku keerledes ümber nigelate säärte. . .

*

Õmblusemasin vurises, sekka kostus Laululinnu hääl, kes jorutas koraali. Läbi seina oli kõik kuulda Selma tuppa, kui ta parajasti laua ees võttis kokku arveid.

Sai korraga tunnetise, nagu oleks olnud taas aguli länguskatusega maja ahtas köögis, õpiks sääl ja mõtiskleks, tagaseina aga elaks Laululind oma neitsikambris ja laulaks.

Oligi ehk nii? Selma pilk viskus aknasse. Ei, see ei olnud siiski agulimaja õu, kus kitsas taevariba sinamas läbi ähmaste aknaruutude.

Avar oli siit vaade, tume metsamüür ühines lageda, õuetaguse, saarikualuse karjamaaga, üht serva pidi vilksatus kogupilti jõekäärgi.

Selma kummardus välja aknast. Õuel tippis Anni, mulgulatil istus Jaan, kõigutades pikki koibi.

Hüppas siis kähku üles, nagu millegi ununenu äkki meelde tulles, selg kaardumas kargamishoost, käed andmas hoogu jalgadele.

Võttis haohunniku juurest käru ja ratta logisedes kadus kuuri nurga varju, kust vähe aja möödudes ilmus jääga, mis aiva sädeles päikese käes, pildudes teravaid kiiri. Logises käru, tugevate käte lükatuna, mis, käiste kääritun, musklikimpude mängledes hooga lükkasid üle madala lävepaku raske koorma. Jäi järele õue vaid sile joon kuuri juurest läveni, mille ratta raudvits vajutanud kuivanud porri.

Oli vaikinud kõrvaltoas masinavõrin ning laul, ja kui Selma trepist läks alla, seisis Laululind võimasina juures, kuna Jaan tõstis parajasti jäätükke tsinkvanni. Selma astus kõrvale, ilma et oleks puutunud kumbkile silma, kuna ise võis vähemagi detailini seirata teisi.

„Milleks sul niipalju jääd on tarvis?" küsis Laululind jutu aluks.

„Et või hapuks ei läheks enneaegu."

„Nii, nii. Kas sul pruuti on juba?"

„Ei!"

„Mul ka ei ole peigmeest, siis oleme ühetaolised."

Vanapiiga naeratas, enese arvates üha võluvana.

„Siis oleme ühetaolised!"

„Siis oleme ühetaolised, ja paras paargi. Mulle meeldib väga valgevereline noormees!"

„Tõesti?"

„Sul on ilusad silmad, ja Jaani nimegi on ilusakõlaline."

„Mis sinu nimi on siis?" kuuldus jääkolina seast.

„Leeni. Krahvihärra kutsus ikka Leencheniks, eks ole peen, fein?"

„Mulle meeldib see küll!" Jaan oli toetunud vastu võimasina jalga, kummaline muie näol, seiras vanapiigat.

„Ah meeldib!" lõi särama Laululinnu nägu. „Kas mina ise ka meeldin?" Ta ajas rinna puguna ette, konksuline, küüravajunud abu lõi sõdurlikult sirgeks, kannadki klapsahtusid kokku.

Näis õige koomilisena.

„Meeldid küll, kuid pisut vana oled."

„Vana?!" tõstis piiga kulmud kõrgele imestusest, „mis tähendab vanadus. Aastad ei loe midagi, pääasi, et hingeliselt ollakse noor, nagu ütles ikka minu švegerin, köstriproua. Ja hingenoorust on minus ülearu. Sa ei taha olla minu peigmees, Jaan?"

„Miks ei, kuid mul pole raha toita naist," poiss naeris nagu kitsikuses.

„See ei tee midagi!" innustas vanapiiga, jookstes poisile üha vastu rinda. „Mina teenin, on pangaski raha, üle kolmesaja krooni. Nad ütlevad, need kadedad, küll, et Leeni on loll, pooleladvaga, aga, ega ole jälle kah. Raha kogun, vaat'; kui mehele lähen, või siis lasen orjata teda.

Las' elada, vaadata maailma, Leenil on raha küllalt." Üsna sosinaks oli muutunud hääl.

„Mina aga olen alles noor naisevõtuks!" Jaan märkas hirmuga, et oli läinud pisut kaugemale kui tarvis, kuna oli kavatsenud öögata vaid pisut kummalist vanapiigat.

„Mis noor! Pole midagi noor, nooremadki võtnud naise. Eks mina olen jälle pisut vanem ja elutargem, karakteriga. So, lase ma ikka ehin end, vaat', ei tunne äragi . . . Kõik on ostetud valmis laulatuseks: siidipüksid ja aluskuub. Roosa kleidiriiegi on valmis pruutkleidiks. Paks ja kahiseb. Ostan sinulegi rõivad. Sabakuub peab olema ja siidist silinder ja valged kindad ja . . ." Ta keksis Jaani ees, kuraasikalt vehel des käsi.

„Kui kirikus oleme, ega paljudki tunne ära. Iga kahekümne-aastase löön üle, kui aga end ehin üles." Ta rääkis ruttu, kollastel põskedel tõusis roosat, väikesed silmad särasid.

„Siis oleksime küll uhked!" arvas Jaan.

„Ära räägigi! Ma tulen õhtul sinu tuppa, siis kõneleme veel läbi."

„Mina heidan vara magama!" oli Jaan näilises kimbatuses.

„Mis sest, sul lai säng, sääl ruumi mõlemal."

„Kus sa mu sängi tead?" kohkus Jaan.

„Käisin ennist vaatamas!" lausus häbelikult.

„Ei ole ju ilus magada ühes sängis!" arvas poiss.

„Miks mitte, oleme nüüd ju pruuti-peigmeest", edvistavalt lõi käega Jaani omale ja plikaliku väledusega hüppas üle künnise, kuigi komistas viltu sõtkutud kannal.

„Kavatseb Jaan tõesti selle hernehirmutisega magada ühes," mõtles Selma ja pisut kiivastuski tärkas kustki, kuigi püüdis veenduda, et ei puutu temasse teiste eraasjad.

„Ära sa tule kedagi, käänan ukse lukku ja kere pääle saad kah!" hüüdis Jaan järele.

„Mis!!!" Seisatus vanapiiga, kiskudes silmad

inetult kokku, suu ununedes vallali, pikad, kollased, hambakontsud paistmas lillakate huulte vahelt.

„Mis sa kõneled! oi, oi Jaanike, oledki laps alles. Küll elaksime kahekesi õnnelikult." Püüdis meelitava näoga haarata Jaani sõrmi. See põikas eemale vanapiiga luisest, soonisest käest, näoilme muutudes järjest üha kurjemaks.

„Mis sa latrad! Arvasin kõige aja, et teed nalja, nüüd käsitsi kohe külge. Mis naine sust saab! Rõivad kui rehavarre ümber."

„Aga, Jaanike, see on ju nüüd nii moodne, fein, kõik tahavad olla saledad, see on šikk. Olen alati armastanud moega kaasas sammuda, see on ju väga peen!"

„Mis sa ahvid, terve päeva jookseb perra, nagu vaimuhaige," pomises Jaan eemaldudes.

„Kas sa siis jätad mu maha?" Vanapiiga jooksis lööbates poisile järele.

„Mis sa jooksed?"

„Jaanike, ma armastan sind!" hüüdis Laululind, pööritades silmi.

„Sa armastad igaüht, kui aga on isane."

„Nad on ju nii armsad. Need nooredmehed on väga armsad mu südamele, nimelt valgepäised!" Kuidagi härdus, pani käed madonnalikus šestis kokku.

„Mis sa jampsid, õmble parem mu püksid valmis!"

„Kas sa siis mind armastad?" pisut lootust sädeles piiga silmis.

„Ära jaburda, kasski naerab!" Jaan ürgas kõrvulukustavat vileviisi, ja, käed püksitaskus, eemaldus kärmel sammul, väljus, tsement-põranda laksudes puutuhvlite all.

Longuvajununa astus vanapiiga üles nagisevast trepist; äkki lõi aga sädelema silmis.

„Oot', oot', Jaanike, küllap õhtul heldid, küllap' käedki langetad pihale, las' näitan ikka hoiuraamatut, paljudki ihanud on seda!" Siis pisut kur-

vemini: „Ihanud on kõik minu raha, kuid Leenikest ühes rahaga pole vist tahtnud keegi. Kuid Jaan, tema alles üsna nooruke, küllap' räägin mesikeeli mõistuse pähe, nüüd, rahakehval ajal, meeldib temalegi kolmsada krooni. Küll siis andeks palub nüüdse upsakuse, kaela langeb, musugi annab. Homme varahommikul hobusegi rakendab lugemasõiduks."

„Oi, Jaanike!" kõneles edasi piiga, kergitades südant jutueides, vesteldes iseenesele, kui jõudis tagasi tuppa, hakates õmblema poolelijäänud pükse, „sulle hoiaksin ahjukapis soojas õunasupi kookidega, suhkrutki raputaksin pääle. Kuni magad, kõrvuni katan su tekiga, tasa, hiire kombel kõrvale poen, sooja põue, kaissu, uih!!!" Ta süda paisus õnnest, laul rulludes lailas madalalaelises toas; laulis taevaisa kiituseks, et saaks peatselt Jaani naiseks .

Õhtusöögi ajal aga, kui Selma, juba söönud olles, akna all luges äsja vallamajast saabunud

lehti, juhtus hoopis midagi muud, kui oli lootnud Laululind.

„Jälle üks pank jäänud pankrotti," lausus ükskõiksena, aimates lause tagajärgi.

„Missugune pank?" sai äkki ärevaks Laululind.

„H. pank!"

„Mis!!!" kisendas Laululind, hüpates nobedasti laua tagant.

„H. pank on pankrotis!"

„Minu raha, minu raha!" karjatas vanapiiga nii südantlõhestavalt, et isegi Selmal libises üle selja külm viirg.

„Kas su raha sääl's oli?" päris osavõtlikult Mari. Kuid Laululind ei kuulnud, ta jooksis mööda tuba, kiskudes kondisi sõrmi oma hõredaid juukseid.

„Las' ma vaatan ise, vast kuulsin valesti!" tormas Selma juurde, rebides sellelt lehe.

„Püha jumal, sinu karistus! Viimnepäev tuleb!

Minu raha, minu armas rahake! Lähen kohe linna! . . ." Hakkas rebima naelalt palitut.

„Kus sa nüüd öösi!" keelas Mari, „ega sina ikka enam saa sinna parata."

„Nelikümmend protsenti hoiusummast saavad hoiuleandjad kätte," luges Selma. Ei kuulnud Laululind, ajas kiiresti selga palitu, nii et rebenes selle vasak käis.

„Kas mu püksid tegid valmis?" küsis Jaan. Talle näis vanapiiga õnnetus tegevat nalja.

„Mis püksid! Las' püksid jääda!" hädaldas, toppis vaevu, värisevi sõrmi, nõela kübarasse.

„Ega maksaks küll minna nüüd öösi!" keelas Selmagi, kuid juba tormas Laululind õhtuhämarusse, unustades vihmavarjugi varna, mille Selma viis talle järele.

Veel paistis aknast ta jooksukõnnakus edasi ruttav kogu; lahtisi hõlmu hüples varjuna alla mäest, kadudes linna poole viivale teele.

Tuppa tekkis vaikus. Mari näis ikka veel

kaastundlikuna jälgivat hämarusse kadunud kogu, kes algas linna pikka jalamatka. Kuid Selma südamelt langes nagu koorem, ta pilk eksles Jaanile, mille see püüdis kinni, lahkudes mornina toast, pilk süvenenud raasuke tumedana Selmale. Sellest luges tüdruk põlgust, hülgamist . . .

„Nii hülgavad mind kõik lõpuks!" mõtles endamisi, toetudes vastu akna laia raamikaarestikku, vaadeldes Anni väledaid jalgu, kes parajasti lauda koristades käis köögi ja toa vahet.

Härdus süda imeliselt, valusasti sööstus midagi hinge.

Vaatas liginevat sügist. Juba kollaseid lehti lipendas puudel, valmis langema igal kõvemal tuulepuhangul.

Taeva puhas jume oli nüüd määrdunud, kiudlik. Jonnakatena liibusid pilvesagarad teineteise külge, nagu näilise vihma ootel. Algas öö, pime, tähtedetu.

Ta tundis end kuidagi suguluses Laululinnuga,

arvas mõistvat selle hinge tumedaid sügavikke. Hüljatud olid mõlemad.

Nad olid nõrgad, jõuetud, neid tallas vali ja tugevajõuline elu halastamata kannaga.

Läks külmaks süda, hirm ronis karuselajana ta rinda. Ängitsevana, tundes õudu, poetas end oma tuppa.

*

Kulda raputas sügis vana meierei juures tumedasti kohavale metsale. Õunad punasid valmitena; aianurgas, vastu telliskivist müüri, muutusid vahtrad vaskpunaseks ja kaugelt üle jõe paistis koltunud kaasikutukk. Mäekülgedest nõrisevad allikuojakesed muutusid sagedate vihmade tõttu veeküllasteks, kiiremini tilisesid rinnakutelt alla jõkke, mis suurenenud veehulki kohisevana veeretas läbi sagedate luhtade mere poole.

Pilvedki liuglesid kiiresti, aetuna väledast, ebasõbralikust tuulest. Märkamatult kadus suve palavus, andes aset viludale rõskusele.

Meiereihoone püsis aga endisena, näiliselt ei

muutnud teda suvi, väljaarvatud mõni krohvitükk, mis pudenes päikese ning vihma mõjul. Tornitipul kriuksusid vanaviisi roostetanud tuulelipud iga vähemagi iili saabudes.

Kuusik oli muutunud roheliseks ning tumedamaks. Metsast ei lailanud enam endist kummalist vaigu- ja soojusehõngu. Näis muutuvat kõik selgemaks, kontuuriküllasemaks, kuid ühtlasi kurvemakski. Kauge horisont sulas hallina kokku kauge metsasakiga, näides raskena, rusuvana.

Oli neid sügise kuldkollaseid päevi, mil hallselge taevas, jahtudes suvelõõmast, tuletab meelde kevadet.

Aeglaselt kõndisid kahekesi piki noorte seedrite ridu Anni ja „tema", poiss, keda oli ammugi oodanud pikisilmi.

Lembena toetas Anni pää Karli õlale. Olid ilusad mõlemad, näiliselt loodud teineteisele.

Tasane, pea alaline kahin seedrite ladvus tekitas hinge valus-magusa heldimuse. Neil puudusid

sõnad, ei tundnud aga vajadustki nende järele. Mehe pruunid, tüdruku rukkilillekarva silmad mõistsid selletagi, mida vaja öelda teisele. Oli õnnelik, tänapäeva maitsele pisut vananenud armastajatepaar, sarnanedes epohhile, mil mehedki kandsid pitsitatud ööpesu ümber karvaste säärte.

Neile järgnes Selma, hoolega varjates end kõrval, noorte puude reas. Ta kitsastelt õlgadelt rippus pikkade narmastega rätt, mis tihtigi jäi kinni puuokstesse, kust selle vabastas hoolimatult ning ägedasti. Nägu osutus tumedast kaelusest sirguvana surnukahvatut värvust, silmades võis märgata taas rohelist helki. Liikles, sõõrmete vibreerudes, salaja kui varas.

Alles nüüd tundis ülimal määral, kuis võis teda tasakaalust, mis küll kunagi ei olnud kuigi stabiilne, lüüa välja kiivusepiin.

Kadestas ja vihkas Selma seda tumesilmset poissi, kellel oli moraalne õigus kallistada Annit,

sama tüdrukut, keda tahtis hoida enesele, vaatamata kõigele. Kuis ennist tundis raevu, Karli kummardudes ta ees. Põlgavana oli surunud poisi kätt, vaatamata silmagi.

Eelkäijad istusid laiale, sammaldunud kivile. Siit paistis suurepäraselt jõelahk, koltunud kasetukaga. Samasse lähedusse viskus Selma, suure kadakapõõsa varju. Ääretut tuska ning südamepiina tundis, nähes, kui õrnasti olid liibunud teisteise rinnale, poisi käsi ümber tüdruku piha.

Kuulis nende sosistamist, naeratusigi. Ahastavana peitis näo pikka, peenekõrrelisse rohtu, kust haistis niiske mulla ja süigsele iseloomulikku roiskumislõhna. Süda tagus valusana, iga löögiga näiliselt suurendades hingelist piina. Hetkeks tõstis pää, piideldes läbi kadaka. Kihvatus veelgi, nähes innustunud õrnutsejaid, käed põimunud läbi kätest, poisi pää lebamas tüdruku rinnal.

Vajutas hambad meeletuna mättasse, sikutas hullununa sitkejuurseid taimekontsi. Ta lõualuusse

lõi kramp, kuid lakkamatult rebis sitket maakamarat, mullast äiska imitsedes suunurgast. Värisedes kogu kehast, hoidis end suuri vaevu karjumast. Raevu haihtudes vallutas teda tume valu. Näilise laibana jäi lebama pooleldi põõsasse.

Ärgates oli kadunud ajust ajamõiste, kui tajus ennast, raputasid tugevad nuuksed ta keha. Pisaratetu, kuiv nutt, lõikas vaheda terana.

Kivil istujad olid kadunud. Alul arvas end nägevat und, kuid hetkeliselt tajus olukorra. Läbi puude paistev päike oli laskunud juba loojangupiirile. Nagu paksust suitsust ekslesid üksikud, külmad kiired temani.

Ta tõusis, pääs tagus mitmepuudane vasar, raiudes nagu tükkideks pääluu, lömastades ajusäsi, verepritsmete valgudes silmi.

Nagu unes läbis ta vana metsa tallatud radu. Aegamööda lõi tas lõkkele elu; sarkastilised mõttedki veeresid pääs, veretute huulte naeratades põhjusetult.

„Inimesed otsivad õnne!" mõtles endamisi, seisatudes tugevatüvelise saare all.

„Õnn, õnn!" kordas, nagu taipamata sõna vahenditut mõistet.

„Kus on õnn?" küsis valjusti, vaadates piki metsa, nagu ootaks säält tulevat seda. Pikkamisi astus edasi, taas mets näis võõrana; kuigi käis vanadel, tuntud radadel.

„Õnne vist polegi!" lausus ebaledes ning kiljatus. Üks kogu kerkis ta ees, metsiku karumarjapõõsa kõrvalt. Alles minuti möödudes tundis Jaani. See näis pisut kahvatuna, väsinuna. Taipas Selma, et polnud ta üksi kiivuse mänguese, luuras Jaangi Anni järele. Palju kibedat oleks paisanud nüüd oma haigest südamest teise rinda. Veelgi lisandada sappmõrudat mürki teise hinge, lisaks senisele.

„Mis sa luurad siin, kui kodu ei saa?" küsis tigedasti, kortsutades kulme. Sõnatult vaatas teine kõrvale.

„Ega maksa lindu nabida pesast, ära lendas eest tiivuline!"

Jaani pilk lõikas valusana, avastades Selmas vana, kinnikasvanud haava.

„Annil kosilased õues, Anni kallima põues!" salmitses, kuna veri miskipärast jõuliselt voolas põskedesse.

„Mispärast kõneled nii?" küsis Jaan nagu etteheitvana.

„Sellepärast, et sul süda on haige!" mõnitas tüdruk.

„Sul pole kahju?"

„Ahahaa! mul aitab oma kahjust küllalt," arvas Selma tigedasti. Küsivalt vaatas Jaan Selma otsa, kuid langetas kohe pilgu.

„Ta oli alati hää mu vastu!" pomises Jaan.

„Pidi ta sulle siis koera ajama pääle!"

„Selma!" karjatas teine.

„Armuhaige!" põlastus tüdruk, kuna samas torkas põlastus enesegi vastu.

„Võib-olla! Arvad, et? . ." kahtles Jaan edasi küsida.

„Mis asja?"

„Kas, et kas nad varsti? . ." Selma taipas.

„Noh, muidugi, kui tuleb lund, siis. . . jah siis. . ." Ta ei lõpetanud, eneselegi tuli tagasi vana tusk.

„Või nii!"

„Mis sa siin hulgud, mine koju!" käskis Selma.

„Ütlen üles. Ma ei saa siin enam olla!"

„Miks?" Selma silmalaud võpatusid.

„Ära küsigi. Olen pettunud igati."

„Poisike oled, tohman oled, ei saa jagu ega aru naistest!"

„Kuid siiski lähen!"

„Seda ei ole, mis siis teen mina. Seniks pead jääma, kuni leian uue!" Järsku tundus Selmale koomilisena, kuis äsja oli nutnud nii, kuna nüüd juba äritses aiva rahulikult, hoolitses tuleviku eest, mida talle polnudki tarvis.

„Võid ju minna!" lausus viimati.

„Ma lähen jah!" kohmas Jaan segasena.

„Ega sa minule ole pahane?" küsis tüdruk. „Ega ei ole?"

„Ei nüüd enam ei ole, ennemini olin. Siis, kui sa olid nii südametu."

„Mina südametu!" Selmat huvitas, millised tunded olid poisil veel tema suhtes. Senine tuskki kadus vähe-haaval.

„Olid muidugi. Kuid nüüd ei ole ma enam pahane," arvas poiss.

„Nüüd siis mitte!" ütles Selma tasa, nagu enesele, „ütle Jaan, kas sa armastasid mind ikka tõsiselt?"

„Jäta!" lausus poiss lühidalt. Tal oli kuidagi piinlik.

„Ütle!" käis tüdruk pääle, sammu astudes lähemale.

„Sina olid esimene naine, keda armastasin!" ütles Jaan viimati tõsiselt.

„Ja kes oli teine?" Selma silmad hiilgasid hirmsasti.

„Teine juba oligi!" Jaan imestas isegi, kui avameelne võis olla tüdruku vastu.

„Teine juba!" teeskles Selma imestust. Vaikides noogutas Jaan, pöördus minema. Oli siiski piinlik.

„Kas Anni?" See oli hingetu küsk. Jälle noogutas poiss.

„Nii. . . Ära sest kurvastu siis!" Tüdruku hääl oli tasane, siidpehme, iga karmusekübe ja meeleheit oli kadunud. Ilmnes taas selgesti Selma ekstsessne loomus, mille kiire muutlikkuse all kannatas alatihti.

„Ega ma kurvastugi," naeratas Jaan, „pisut nagu," ta ei lõpetanud.

„Tean, tean!" lausus Selma saladuslikult, astudes üha poisi juurde, nii ligi, et ta põlv puutus selle oma. Näis kena nii taeva kollakasroosal foonil. Rätt oli libisenud õlgadelt. Keha levitas naise

šarmi, näoprofiilgi näis nüüd puhta ja kargena. Jaanile meelestus hetk, mil oli seisnud samuti tema ees, armastusepalavik südames, tüdruku kummaline võlu tõstis siis kirge, kuid nüüd jäi flegmaatiliseks, kuigi kaastunnet valgus hinge.

„Jaan!" Värin läbistas tüdruku õlad, hinge mattudes uude vaistu, mis tõusis veinina ta pähe, pani tuikuma jalad ning läbistas rinna.

Jaani pilk kohtas tüdrukuga. Vaatas hetke ja võpatus, tundis hästi seda pilku; see oli pakkuv, kuid ühtlasi ka eemaletõukav. Taganes sammu. Kartis tüdrukut, kes vahtis nii ta otsa, viimseni laienenud ninasõõrmed värisemas ärritusest, rütmis katkendilise hingamisega.

Tüdruku käsi põletas ta rannet, kuum palang läbistas keha. Ebales, kuid varsti saavutas lõpp-otsuse, suutmata armastada tüdrukut, kes ripub külma egoismi küljes. Tema, kuigi oli mees, ei tahtnud pakutavat ilma hingeta, kuid see, ta oli veendunud, puudus Selmal täiesti.

Tõmbus eemale, vabastas Selma käe, kes ohates liibus vastu puutüve; kitsa näo muutudes taas. Silmad kaotasid endise ilme, terve keha vajus väikeseks, abituks. Näis kümneaastase tütarlapsena, orvuna. Riivas selline nähe Jaani. Kaastundest aetuna lähenes tüdrukule.

„Selma, armastad mind?" küsis tasa, tundes nõrka sümpaatiat tüdruku vastu, mida lootis sel hetkel aegamööda viia endisele tasemele.

Selma virgus tardumusest.

„Ei!" sosistas ta, näo kattudes heleda punaga.

„Unusta see, unusta kõik!" palus, väsinud silmi vaadeldes Jaani. Poiss ohkas kergendatuna. Nüüd võis ta minna, teda ei pidanud siin enam keegi kinni.

„Pole ju unustada halba midagi!" Me saame aru teine-teisest," naeratas Jaan.

„Kuid ma ei saa aru enesest!" kaebas Selma pooleldi enesele.

„Rahustu! Murdeaeg on igal noorel; minul on ta õnneks läbi!"

„Sa lähed siis ikka?" küsis Selma, tundes, nagu kaotaks Jaaniga senise hää sõbra, kes oli temast saanud aru, võib-olla, veel enam kui ta ise.

„On vast parem mulle ja sulle!"

„Eks näe!"

„Hääd tervist siis!" Tuleta mind vahel meelde ka, kui väärin seda!" See oli nüüd jumalagajätt sõbraga, kuid siiski värises Selma käsi pisut ja silmanurka tekkis niisket.

„Homme, siis saada mu kast jaama, ole pai!" ütles veel, pöördudes õõnsa jalaka juurest siledale teerajale, mis siirdus õhtupoole, järele loojenevale päikesele.

Kaua jälgis Selma kaugenevat kogu, kuni see sulas ühte verevate, viimsete päikesekiirtega, mis lõpetasid taas sügisele omase kuldkollase päeva.

„Nii lähevad kõik," mõtiskles endamisi, kõik lähevad, mina mitte. Kõigil on rutt, minul mitte

Kuhu ruttavad nad? Ligemale surmale! Ei suuda neid päästa ülimgi kiirus, suurimgi rutt. . . Varsti läheb Annigi, jääb ehk vana Mari. Siis jääb tema üksi siia vanasse metsamajja, veetma talvet, kuulatama tuisuste ööde õudset mühinat, nägema viirastusi.

Jahe tuul puhus, ta värises külmast, liginedes aeglaselt meiereile, kust kostus laul.

„Ta on rõõmus, õnnelik, sest ta ei ole üksi!" mõtles, „vaid tema peab olema erak, ikka ja alati veetma tühji päevi veidra olmana, kelle loonud jumala kange viha rüvetama oma tundeid. . ."

„Mees-naine!" Naeris äkki kõledasti, kaja kostudes metsast irvitavana, katkendilisena. Ta oli kahepaikne. Miks elas üldse, veetis päevi viletsa, mõttetu olendina, ilma sihi ning eesmärgita? Miks mürgitas siin metsakolkas oma aju ning närve?

Naeris teistkordsena, üha trotsist. Kaja kordus, nagu oleks karajatanud keegi metsasügavusest.

Jookstes tuli mäelt. Tiigipinnalt helkis end kuuseladvuni hiivanud kuu. Tasa kõhisesid kõrkjad mudasel kaldal. Selma vallutas õud.

*

Vareshallist taevast lakkamatult sorisev külm vihm kestis juba mitmendat päeva. Meiereiõue olid piimatoojate hobused sõtkunud aiva porimülkaks. Jõgigi ajas end üle kallaste, täites heinamaa voogava, igas tuuleiilis virvenduva veega. Vana mäemetsa kõrged kuused paindusid tuules, siletüvelised harvad männid kiikusid rütmiliselt. Paljaks olid jäänud kasetukad, alasti seisid kõrvuti hallikooreline haab ning pruunikas vaher. Nagu leinates rippusid vana remmelga oksad tiigi kohal, mille vee vihm oli peksnud üsna saviseks. Mahajäetuna uneles tiigis laudpurre, mööda libedaid, pehastunud servi jooksmas veenired. Kõikjal lebas sügise troostitu, hall, vihmane vaip.

Mõjus sügis meiereigi elanikkudesse. Annigi, kes tavaliselt lakkamatult oli trillerdanud, sulges

suu, vaadeldes aineti langevaid piiski, mis hetkelise tuulehoo saabudes krabisedes viskusid aknale.

Vana Mari lampsis ringi, jalas rasked säärsaapad. Ei tahtnud leppida sellega, et Jaani asemele ei võetud uut, kuna nüüd tema tööde hulka kuulus veel puudekandmine ja veepumpamine.

Kõigist siiski oli näiliselt rahulikum Selma, kuigi Jaani lahkumisega oli ühenduses või kvaliteedi langus, nii et seda enam viimati ei võetudki vastu eksportkaubana. Nüüd otsustas loobuda võitegemisest, palgates kooreveoks lähemasse meiereisse veoauto. Teostaski kavatsuse peatselt, vabanedes sellega mitmestki raskusest. Jäi küll nigelamaks kasu, kuid selle eest ei juhtunud äpardusi.

Otsustas Jaani asemele jätta võtmata teise. Annigi lahkudes kavatses kõige trotsiks jääda üksi.

Vahest, eriti õhtuti, mis nüüd muutusid ähvardavateks ning pimedateks, tundis mingit rahutust, käies toas edasi tagasi sageli pooleööni. Halvad,

isekad mõtted ei haihtunud, pigemini tihenesid, sosistades inetuid sõnu kõrvu.

Vahest tundis kummalist häädmeelt, et jääb üksi, et keegi ei hooli temast, kuna lähevad kõik, kes saanud armsaks.

Samas tundis lakkamatut piina, et läheb Anni. Sellistel hetketel ei suutnud taluda mõtet, et kellelgi on enam õigust tüdruku kohta, kellesse tema kiindunud kogu hingega.

„Ta ei tohi minna, kui tal vähegi südant," lohutas end, jäädes viimati uskumagi seda enesepetet.

Vahest taas tundis suuremat, sügavamat põlgust enese sassiläinud tunnete vastu. Tahtis siis piinata ennast, olla sihilikult õnnetu, et langeda lõpuks apaatiasse.

„Olen hull, või lähen hulluks!" mõtles tihti, harjudes viimati sellega, et ei kohutanud teda enam viimati hullumeelsus Temale tundus see olukorra säästmatu lahendusena ning arvestades sellega,

suutiski harjuda ebamääraste mõtetega peatsest hullumisest.

Vahest rüheledes hingepiinas, pildus segamini kõik toas leiduvad esemed. Targu jättis aga sellised märatsemised enese teada, veetes lukustatud ukse taga piinaküllaseid viive, kuni väsinuna langes voodisse või põrandale, ärgates külmaväri-natega kehas. Ei suutnud vabaneda sellisest olukorrast, kuigi püüdis.

Saabus taas öö. Aegsasti hakkas Selma tundma hirmu painaja eest, mis halastamatult näris ta tarmu. Ta kuulatas. Väljas hulus torm, raskeid piiski langes aknaruutudele. Läbi tuuleiili ent kostusid kellegi sammud, kiired ja sahisevad; siis taipas äkki, et need olid vaid rida ta südametukseid. Kärsituna käis seinast teise, püüdes kontsentreerida mõtteid, mis aga luhtus, asendades õuduse. Teises toas lõi kell üksteist, löögid kajasid heledasti, otse lõikasid ta kõrvu. Heli haihtudes kuulis vaikses toas vaid enese kiireid südametukseid ning

vererõhumise suminat trumminahkadel. See vaikus ärritas teda. Viskus pikali voodile, huuled teadvusetult pomisemas sõnu, sidetuid lauseid, kuid vaikus tundus veelgi talumatuna. Kell kummutinurgal oli jäänud seisma ja kilkki ei laulnud, nagu tavaliselt. Ta tõmbus vaiba alla, lõdisedes jahedusest, kuigi madalas toas oli küllaldaselt soojust.

Vaikus tinises kõikjal, vaid hetkeks lõikas selle mõni juhuslik väljast kostuv tuulepuhang, või vihmakrabin vastu klaase.

Ta ei suutnud püsida paigal, sasis tekid jalutsi, tõmbas selga kerge mantli ja väljus toast, ei teadnud isegi, kuhu. Oli vaid üks soov: eemale vaikusest. Koridoris oli pime. Tuli tagasi ja värisev käsi haaras lambi ning läbis vaikuse, jalaastete vaevalt kuuldavatena. Tasa avas Anni toaukse. Tüdruk lebas, punakad juuksed valgel padjal, teki ja lina kammitsast vaba rinna ning kätega. Näis nooremana, lapselikuna.

Selma asetas lambi lauale, samal hetkel avas Anni silmad.

„Mis on? Kas hommik juba?" küsis segasena, pooleldi unisena tõustes istuli. Särk libises üle õla, paljastades valgeid rindu.

„See kuulub kõik teisele!" mõtles Selma, libistades pilgu üle katmatuse

„Kas hommik on siis juba?" haigutas Anni.

„Ei!" vastas Selma tumedasti, „mul on üksi õudne."

Anni laskus tagasi sooja, pehmesse asemesse, sirutades valged käsivarred ülepää.

„Olen pööraselt unine, tahad, tule siia!"

Ta liibus lähemale seinale, tehes ruumi. Selmas kihvatus, kartis nagu minna tüdruku kõrvale. Areldi istus sängiservale.

Nüüd tundis ta, et tuba oli palav, imbunud läbi selle naise keha lõhnast. Ta pigistas sõrmed ümber teise ümmara käsivarre.

„Ai!" karjatas Anni unisena. Tasa ning hinge-

tult muljus Selma pehmet liha, värisedes iharusest.

„Maga!" ümises Anni, roosad huuled valmis naeruks, pikad ripsmed varjuks suurtele silmadele.

„Ma ei taha!"

Kuidas põles ta sõrmede all väike, sale keha, tuksles elu täis, omaette maailm. Selma kaotas täiesti enesevalitsemise, vaistulöösk lõi keema niigi juba kuuma vere.

Raskena vajus ta värisev keha Anni kõrva kirglikus otsingus tabades tüdruku huuled. Ta joobus enam ja enam, kallistades metsikult, muljudes ning surudes.

„Selma!" karjatas Anni sumbunud hääl suudluste vahelt. Selma ei kuulnud teda, raskesti hingeldades püüdis suudelda veelgi enam, lüües ajuti hambad ihhu.

Suuri vaevu, pingutades viimseni, vabanes Anni teise käte vahelt. Klaasistunud silmil lebas nüüd Selma ta kõrval, nägu kahvatunud linana. Anni

tahtis hüpata voodist, kuid tundis end jõuetuna. Teda pidas nagu hüpnoosis teise silme roheline läige.

Elu tuli taas Selmasse, ägedana murdis enese alla vastupuikleva keha.

„Selma!" kõledasti karjus tüdruk, nüüd tundis ta hirmu. Selma silmist rabeles talle vastu metslooma vihane kirg.

Kuid Selma tuksahtus hetkeks.

„Selma!" karjus tüdruk veel kord. Käed langesid nüüd jõuetuna, vajus ise hoiates röötsakile.

Kaastunne vallutas Anni, silitas õrnal käel musti juukseid, sosistades lebajale kõrva:

„Pole ju midagi, tegid mulle vaid haiget. Ütle, Selma, miks oled selline imeline? . . . Ma kardan."

„Ütle, et sa ei põlga mind'"

„Ei!" raputas teine pääd.

„Põlgaksid siiski, kui näeksid mu musta hinge!"

„Ära räägi rumalusi!" Emaliku õrnusega tõmbas oma põlvele pisarniiske näo.

„Ei räägigi rumalusi. Teaksid sa mind, tunneksid mind, kardaksid mind samuti, nagu ma ise." Selma oli kõnelnud hingetult ja kui teine küsivalt vaatas ta otsa, jatkas:

„Tunnen määratut hirmu, et lähed ja jään üksi. Hulluks teeb mind mõte, jääda üksi iseenesega."

„Miks sa siis nii kardad?"

„Pean kartma end, olen vist hull, või . . .," ta ei lõpetanud, harilikkude silmadega vaatles Annit, kes rahustavalt silitas ta kätt.

„Ma ei saa elada sinuta!" Mõlema käega süleles Anni põlvi. „Lase, lase!" sosistas ta, nagu kartes hilinemist, haarates taas käte vahele tüdruku.

Ei rabelenud Anni, pärani silmil naeratas vaid.

„Ta kujutab, et kaisutab teda Karl!" sähvatus Selma pääs, tundis meeletut kiivust.

Viskus hullununa lebajale, suudeldes, närides veriseks teise huuled, kuid Anni ei rabelenud, ei karjunud, kas ei saanud või ei tahtnudki

„Ma olen mees, olen mees!" sosistas Selma hingelduste vahelt, jõhkrasti haarates teise lõuast. Anni näis uimastatuna.

„Parem minule, kui jätta teisele!" välgahtus Selma pääs. Huuli surudes vastu Anni tukslevat kõrisõlme, hullununa vajutas äkki hambad, oma tugevad, laiad hambad soontesse.

Tundis soolakat veremaitset ja lõplikult kaotades mõistuse, hammustas veelgi.

Anni avas silmad, hirmu ja valu helkides neis. Kiljatus läbilõikavalt, kuid kähku surus Selma käe ta suule. Rabeles keha, soe ning tukslev ta all, peened, valged sõrmed kiskumas ta juukseid.

Mõnules loomana, hambad teise soontes, igast tuksest, igast hoigest.

Lõikavas valus viskles Anni, kuid ta pääl leba-

val, kuivetunud, kergel inimloomal näis olevat kahekordistunud jõud. Ühe käega hoidis kramplikult tüdruku suud, teisega selle pihta.

Aeglasestus Anni hingamine, kuuldus lämbunud korinat kurgupõhjast. Siis, lõplikult, sügavasse, võimalikult sügavasse surudes hambaid, ainsa pingutusega murdis läbi kõrirõngast.

Palavat verd kleepus ta näole ning rinnale. Ta käed värisesid kui palavikus. Verd purskas talle suhu, ekstaasis neelas lääget, soolast mahla.

Kramplikult tõmblesid ohvri agoonias lihaksed, iga liigutuse järele tuues uut verd, punast ning tarduvat.

Üliinimliku jõuga hoidis kinni rabeleva, tõmbleva keha, rõhudes kokku, all veel vaevaselt liikuva, niigi juba tarduva rinnakasti.

Siis pääses tõmblevalt kehalt viimne karje, kostudes toas õudsena, lõikavana, sarnanedes looma valukisale, kellele torgatud kõrri puss.

Karje paisus, et hetke möödudes vajuda kustuvaks, korisevaks rõginaks.

Ehmudes kisast, mida tekitanud juba alateadvuses viibiva keha kokkutõmbunud kopsukoed, läbi häälepaelte, tõstis näo surija kohalt, verejoa valgudes suunurgast.

Haihtunud oli kõik. Ei tunnud enam vajadust pureda ega hammustada. Oli väsinud, jõuetu ning roidunud. Ta ees lebas laip, tardunud valu ülespidi pöördud silmis, hüübunud verenire valgel kaelal.

Vaevalt tundis tüdruku näost, mis oli moondunud tundmatuseni hirmust, valust ning verest

Näljane hirm nööris Selma liikmeid. Ei suutnud liigutadagi end. Pääs oli tühjus, harukordselt suur tühjus.

„Mõrtsukas, mõrtsukas, mõrtsukas!" karjus keegi.

Hirm suurenes, tahtis minna kuskile, lahkuda

roimatoast, sooned pinguli soovist, kuid ei liikunud siiski paigalt. Hulk aega püsis tardununa.

Siis komberdas kuidagi trepini, astudes alla värisevi jalu, iga astme laud nagisemas kõrvus: „Mõrtsukas, mõrtsukas!"

Avas kobavana välisukse, mis kolksahtus vastu seina. Tugev iil läbistas pimeda esiku, kui hüppas välja. Sajuilm löõtsus ta ümber, varvaste külge kleepus sitket pori. Sadas tihedat vihma.

Valge viirastisena tormas edasi läbi öö, seisatudes viimati hingeldades vana remmelga all. Lähedasse, paisunud tiiki solises vihma. Öö läbinähtamatu pimedus lailas kõikjal ähvardavana.

Tormis raksahtusid puud, tumedasti mühises kuusikusalk eemal mäeküljel. Iga tuule iil tõi juurde vihma, kuni kõikjal sorises vaid vesi. Idapoolses taevakaares võis tundelik silm hoomata nõrka kuma, kuid sedagi hetketi, mil kiiresti liiklevad tormipilved ei varjanud vaadet.

Vinge, külm tuul kainestas Selma. Tundis

lämmatavat iiveldust enese vastu, millega seltsis, ühenduses roimaga, meeletu hirm.

„Oh, saaks teha olematuks kõik!!" Ta vaade eksles tagasi maja suunda, kus krääksus vallajäänud uks. Ülalt aknast paiskus tintmusta öhe lambitule kollane kiirtevihk.

Ebateadlikult, ettesirutatud käsi, tormas vihmast nõretuvale vettinud purdelauale, mis tuules tantsisklevast veest kerkis esile halli, piirjoonetu laiguna. Pehastunud laua kõikudes jalge all, läks edasi, tajumatu ümbrust, kuulmata pilliroo hoiatavat sahinat.

Jooksis peaaegu kuni jalg astus tühjusse, tõmmates järele keha.

Taipas alles jääkülmas vees, mis liibus ta külge, vedades jalge ümber lemleid ja vesikatku sitkeid varsi.

Aeglaselt vajus allapoole, kuid siis tõrkus elutahe. Jube hirmuviirastis surma eest jääkülmas vees valgus silmi ette, nägi väljatõmmatuna

oma laipa, küljes rippumas kaanikobarad. Värin raputas ta kangestunud liikmeid. Ei tahtnud surra. Ei, nüüd veel mitte. Tapetagu ta, poodagu üles, kas või saadetagu sunnitööle eluks ajaks, kuid nüüd veel elada!

Tõmbas kangestunud kätega laineid, kuid need näisid libisevat ta eest, käed riivasid õhku. Ehmudes tundis keha läbistavat tardumust. Mingi jõud kiskus teda allapoole. Suuri vaevu hoidis pää lõuast saadik veepinnal. Katsus veel meeleheitlikult, püüdes viskuda selili, kuid samas sai krambi käesse. Hoiates püüdis ujuda teise abil, kuid jõu lõppedes vajus taas vee alla, suhu imbudes porist, libekat vett. Jõuaks ta purdeni, mis nii meelitavalt valendus üha ligidal. Suudaks haarata sellest — ja ta jääks ellu!

Jalad kangestusid. Käe nõrgad tõmbed hoidsid päriselt vajumast. Ta karjus, kuid hääl mattus sajumühinasse nõrga kiljahtisena.

Jõuaks vaid! välgatus pääs korduv soov.

Nõrgalt liikleva vaba käe ümber mässus midagi pehmet. Surm! Tuksahtus ajus. Siis äkki võtsid ahastavad mõtted teise suuna, arvestades seisukorda ebahariliku loogikaga.

Jah, ta on väsinud, liig väsinud. Pisut magada, küll virgub hommikul. See on uni, hallutsinatsioon . . .

Ongi juba soe, uinubki taas. Voodigi pehmem on tavalisest. Silmad suigahtuvad väsinu laugude all. Ta on ju nii unine!

Kuid ta hingamine raskeneb, tuksahtub valu pääs, oimukohtades. Ta vajub kuskile sügavusse, kust enam pole tagasipääsu.

„Las vajuda!" mõtleb väsinud aju, saaks magada Kuid miks kohiseb nii kõrvus, miks sahiseb kõrkjas."

Siis, heleda paelana möödub ta silme eest lapsepõli; vara hauda varisenud ema kahvatu nägu. Vilksahtub päikesepaisteline õu, kus lapselallina jooksis paljajalu, roosa põlleke rohelisel kleidil.

Äkki kuulis sõna „kahepaikne", nägi kui võõras vanaeit tõstis ta kleidisaba. Siis taas lebas taga kadakapõõsa, hambad surutud mättamulda, kiivusepiin närimas südames. Vilksatus mööda suvine meierei-õu, kanakari nokitsemas ämbri soostunud äärt, vilksatus kuskilt Mari vöödiline, määrdunud seelik ja paksud, lihavad käsivarred. Kuulis kellegi kõlisevat häält, mahedat, kutsuvat ning hella. See oli Anni, kes laulis . . .

Siis aga nägi laipa ülal toas, kangestunud nägu muutunud hirmumaskiks, tarretunud verepiiski valgel rinnal . . .

Sulges kõvasti silmad, lämbunud karje libises suust, jäädes viimseks helinatukeseks Selmalt. Roiskunud, pruuni tiigivett valgus rinnakastis vaevu veel tõmblevasse kopsu

Käsi haaras miskist, see oli ligane purdetulp, mis ulatus sügavasse, mudasesse tiigipõhja, kuid sõrmed kangestusid ja hetke möödudes valgusid vaid veevirvendised laiali suurte ringidena.

Pilliroog kahises endiselt mudasel kaldal, raputas vihmavaling remmelga raagus oksi.

Hakkas mööduma öö, jättes aohämaruse tiibade alla igivana hoone, mille ühest aknast veelgi vilkus kollakat valgust.

Idakaar kumas. Vihm lakkas hommiku saabudes. Loodus liikles oma muutmatute seaduste järele. Sest — polnud ju juhtunud midagi, mis oleks halvanud suure Elu igavest kellavärki . . .

Lõpp.